

Aan de Slag-Atlas

Methodiek voor de vergroting van de participatie van bewoners van azc's

MEEDOEN
Samen aan de slag

Inhoudsopgave

1	Inleiding	9
1.1	Waarom Aan de Slag?	9
1.2	Verbreiding van de methodiek	10
1.3	Over deze Atlas	10
1.3.1.1	De basismethodiek	11
1.3.1.2	Achtergrondinformatie	11
1.3.1.3	Praktische tips	11
1.3.1.4	Inspiratie	11
1.3.2	Het handboek	11
2	Aan de Slag in vogelvlucht	12
2.1	Het voortraject	12
2.2	Het heden	12
2.3	Hoe helpt de Aan de Slag-methodiek?	12
2.4	Doel van Aan de Slag	13
2.4.1	Subdoelen	13
2.5	Verwachte uitkomsten	13
2.5.1	Uitkomsten voor azc-bewoners	13
2.5.1.1	Azc-bewoners hebben een zinvolle dagbesteding	13
2.5.1.2	Azc-bewoners voelen zich beter	13
2.5.1.3	Azc-bewoners maken een start met participatie en inburgering	13
2.5.2	Verwachte (neven-)resultaten	13
2.5.2.1	Netwerkversterking	14
2.5.2.2	Vroeg-participatie in het nieuwe inburgeringsstelsel	14
2.5.2.3	Leefbaarheid en veiligheid op het azc	14
2.5.2.4	Nieuw bereik voor vrijwilligerscentrales en maatschappelijke organisaties	14
2.5.2.5	Ontmoeting tussen azc-bewoners en Nederlanders	14
2.6	Voor wie?	14
2.6.1	Azc-bewoners	14
2.6.2	Supporters	15
2.7	Door wie?	15
2.7.1	Aansluiting bij beleid	16
2.7.2	Andere uitvoerders en andere doelgroepen	16
3	Aan de slag – Het team	17
3.1	De opstartfase van een nieuw team	17
3.1.1	Het initiatief	17
3.1.2	Verkenkend gesprek	17
3.1.3	Samenwerkingsovereenkomst	17
3.1.4	Coördinatoren toewijzen	17
3.1.5	Het startgesprek: samen een plan van aanpak maken	18
3.1.6	Thema's in het Plan van Aanpak	18
3.1.6.1	Samenwerking	18

3.1.6.2	Samenstelling kernteam	18
3.1.6.3	Inrichting en werkwijze #Meedoen-balie	18
3.1.6.4	In kaart brengen van het al bestaande participatie-aanbod	19
3.1.6.5	In kaart brengen van participatieproces, rollen en budget op locatie	19
3.1.6.6	Aanbod verzamelen, verspreiden en bewoners activeren	19
3.1.6.7	Borging	19
3.1.6.8	Interne en externe communicatie	19
3.1.6.9	Actieplan	19
3.1.7	Aan de slag met Aan de Slag!	19
3.2	Samenstelling van het kernteam en andere betrokkenen	20
3.2.1	Het kernteam	20
3.2.1.1	Coördinator COA	20
3.2.1.2	Coördinator VWC	20
3.2.1.3	Supporters	20
3.2.2	Andere betrokkenen	21
3.2.2.1	Andere COA-medewerkers	21
3.2.2.2	Andere medewerkers van de VWC	21
3.2.2.3	Gemeenteambtenaren	21
3.2.2.4	Lokale partners (ontvangende organisaties)	21
3.2.2.5	Ambassadeurs	21
3.3	Taakverdeling binnen het kernteam en andere betrokkenen	21
3.3.1	Het kernteam	21
3.3.1.1	Coördinator COA	22
3.3.1.2	Coördinator VWC	22
3.3.1.3	Supporters	22
3.3.2	Andere betrokkenen	23
3.3.2.1	Andere COA-medewerkers	23
3.3.2.2	Andere medewerkers van de VWC	23
3.3.2.3	Gemeente-ambtenaren	23
3.3.2.4	Kader: Hoe betrek je de gemeente bij de uitvoering van Aan de Slag?	24
3.3.2.5	Lokale partners (ontvangende organisaties)	25
3.3.2.6	Ambassadeurs	25
3.3.2.7	Kader: De zes domeinen, de participatieladder en Aan de Slag	25
3.4	Samenwerken met supporters	27
3.4.1	Waarom werken met supporters?	27
3.4.2	Verloop in de supporterspoule	28
3.4.3	Samenstelling van de supporterspoule	28
3.4.4	Samenwerking tussen coördinator en supporter	29
3.4.5	Begeleiding van supporters	29
4	De praktische organisatie op de locatie	30
4.1	Waarom het participatie-aanbod bundelen op een centrale plek?	30
4.2	De locatie van de #Meedoen-balie	30
4.2.1.1	Kader: Tips om de #Meedoen-balie gezellig te maken	31
4.3	De bemensing van de #Meedoen-balie	31

4.3.1.1	Kader: Mogelijke varianten van de bemensing van de #Meedoen-balie	31
4.4	Spreekuur bij de #Meedoen-balie	32
4.5	Ondersteunende materialen	33
5	Het verzamelen van een breed participatie-aanbod	34
5.1	Divers aanbod is belangrijk	34
5.2	Rolverdeling verzamelen intern en extern participatie-aanbod	34
5.3	Verzamelen van intern participatie-aanbod	35
5.3.1.1	Kader: Voorbeelden van intern participatie-aanbod op het azc	36
5.4	Verzamelen van extern participatie-aanbod	37
5.5	Bestaand activiteitsaanbod of aanbod speciaal voor azc-bewoners	39
5.5.1	Aansluiten bij bestaande activiteiten	39
5.5.2	Speciale activiteiten voor azc-bewoners	39
5.5.3	Activiteiten samen met Nederlandse vrijwilligers of deelnemers	39
5.6	Relatiebeheer met ontvangende organisaties	39
5.6.1.1	Kader: Voorbeelden van extern participatie-aanbod	40
5.7	Groepsgewijs participatie-aanbod	43
5.7.1	Voordelen van groepsgewijs participatie-aanbod	43
5.7.2	Aanbodgericht in plaats van vraaggericht werken	44
5.7.2.1	Kader: aanbod- en vraaggericht werken	44
5.7.2.2	Voorbeeld aanbodgericht werken	44
5.8	Individueel participatie-aanbod	44
5.9	Praktisch: Vervoer	45
6	Toeleiding en matching	46
6.1	Motivatatie om <i>wel</i> mee te doen met participatie-activiteiten	47
6.1.1	Verveling en isolatie in het azc	47
6.1.2	Sociaal contact met andere bewoners in het azc	47
6.1.3	Een dagstructuur creëren	47
6.1.4	Kennismaken met de Nederlandse cultuur	47
6.1.5	Verbeteren van de mentale gezondheid	47
6.1.6	Graag anderen willen helpen	48
6.1.7	Vraag om een kleine bijdrage bij aanmelding aan een participatie-activiteit	48
6.2	Motivatatie om <i>niet</i> mee te doen met participatie-activiteiten	48
6.2.1	Taalbarrières	48
6.2.2	Psychische en fysieke problematiek	48
6.2.3	Onbekendheid met vrijwilligerswerk	49
6.3	Outreachinge aanpak	49
6.3.1	Participatie is altijd en overal onderwerp van gesprek	50
6.3.1.1	Kader: Voorbeeldmomenten om participatie ter sprake te brengen	50
6.4	Matchen bij de #Meedoen-balie	50
6.4.1	Gebruik van communicatiemiddelen	51
6.4.1.1	Offline	52
6.4.1.2	Online	52
6.4.1.3	Op de telefoon	52

6.4.1.4	Mond op mond reclame!	53
6.5	Het begeleiden van de deelnemers	53
6.6	Terugkoppeling	54
6.7	Certificaten en warme overdracht	54
7	Delen van mooie verhalen	56
7.1	Deel mooie verhalen	56
7.2	Certificaten: vier samen de successen!	56
8	Vrouwenparticipatie	58
8.1	Motivaties om <i>wel</i> te participeren	58
8.2	Motivaties om <i>niet</i> te participeren	58
8.2.1	De zorg voor het gezin	58
8.2.2	Taalbarrières	59
8.2.3	Psychische en fysieke problematiek	59
8.2.4	Andere opvattingen over deelname aan de publieke ruimte	59
8.2.5	Geen vertrouwen in eigen kunnen door traditionele rolverdelingen	59
8.2.6	Niet weten wat (vrijwilligers)werk is	59
8.2.7	Integreren is voor later	59
8.2.8	Mannen	60
8.3	Tips om vrouwen te activeren	60
8.3.1	Vrouwen in azc's bereiken	60
8.3.1.1	Werk gender- en cultuursensitief	60
8.3.1.2	Ga persoonlijk langs bij de vrouwen	60
8.3.1.3	Werk samen met vrouwelijke supporters uit verschillende culturen om niet-actieve vrouwen te bereiken	60
8.3.1.4	Maak gebruik van WhatsApp	61
8.3.1.5	Maak gebruik van vertaalprogramma's zoals Google Translate	61
8.3.1.6	Kader: Meer mogelijkheden door digitalisering	61
8.3.1.7	Zet maximaal in op het toepassen van de 6 domeinen methodiek	61
8.3.1.8	Zorg voor vrouwelijke vertegenwoordiging in de bewonersraad	62
8.3.2	Vertrouwen creëren en een sociaal netwerk opbouwen	62
8.3.2.1	Bouw een vertrouwensband op met vrouwen in het azc	62
8.3.2.2	Hou het contact warm	62
8.3.2.3	Help vrouwen een sociaal netwerk op te bouwen	62
8.3.2.4	Help vrouwen hun talenten te ontdekken en zelfvertrouwen te ontwikkelen	63
8.3.3	Voorlichting geven	63
8.3.3.1	Geef aan echtparen (vrouw én man) herhaaldelijk laagdrempelige voorlichting over vrouwenemancipatie en de participatiesamenleving in Nederland	63
8.3.3.2	Breng vrijwilligersactiviteiten actief en regelmatig onder de aandacht bij vrouwen én mannen	64
8.3.3.3	Leg werkende vrouwen het belang van een flexibele houding uit	64
8.3.3.4	Maak voor de verschillende voorlichtingen en bij het informatiemateriaal over participatie-activiteiten gebruik van beeldmateriaal	64
8.4	Tips bij het organiseren van activiteiten	64

8.4.1	Betrek de vrouwen in het azc bij de organisatie van participatie-activiteiten	64
8.4.2	Nodig een echtpaar uit om samen deel te nemen	65
8.4.3	Werk samen met een vrouwelijke supporter	65
8.4.4	Zorg voor formele of informele kinderopvang	65
8.4.5	Zorg voor participatie-activiteiten waarbij de kinderen mee kunnen	65
8.4.6	Organiseer participatie-activiteiten op verschillende dagdelen	65
8.4.7	Bied participatie-activiteiten aan in meer talen dan het Nederlands en Engels	66
8.4.8	Zorg voor participatie-activiteiten die alleen voor vrouwen toegankelijk zijn	66
8.4.9	Zorg voor een aparte vrouwenruimte in het azc	66
8.4.10	Zorg voor een groot aanbod aan individuele en groepsactiviteiten dat aansluit bij de interesses van vrouwen	66
8.4.11	Leg de vrouwen duidelijk uit waar een participatie-activiteit plaatsvindt en hoe zij daar moeten komen	67
8.4.12	Zorg voor vervoer naar de activiteiten	67
8.5	Participatie-aanbod voor vrouwen	67
8.5.1	Aandachtspunten bij vrouwspecifiek participatie-aanbod	67
8.5.2	Sportactiviteiten	67
8.5.3	Moeder-kind activiteiten	68
8.5.4	Hobbyactiviteiten	68
8.5.4.1	Kader: Droomdekentjes	68
8.5.5	Persoonlijke verzorging	68
8.5.6	Zorgen voor anderen	69
8.5.7	Taalactiviteiten	69
8.5.7.1	Kader: Dilemma - genderstereotypen faciliteren of niet?	69
9	Wet- en regelgeving	71
9.1	Algemene aandachtspunten bij vrijwilligerswerk door azc-bewoners	71
9.1.1	Vrijwilligerswerk is onbetaald	71
9.1.2	Vrijwilligerswerk alleen bij niet-commerciële organisaties	71
9.1.3	Arbeidsverdringing	71
9.1.4	Vrijwilligersverklaring voor azc-bewoners	71
9.2	Algemene aandachtspunten bij werkervaringsplekken, stages en betaald werk door azc-bewoners	72
10	Randvoorwaarden en kosten	73
10.1	Benodigde competenties van de uitvoerders	73
10.1.1	Kenmerken coördinatoren VWC en COA	73
10.1.2	Competenties coördinatoren VWC en COA	73
10.1.3	Aanvullende kenmerken voor de coördinator VWC	74
10.1.4	Aanvullende kenmerken voor de coördinator COA	74
10.1.5	Kenmerken supporters	74
10.2	Bij- of nascholing en intervisie	74
10.3	Overige randvoorwaarden	75
10.4	De kosten	76
10.4.1	Inverdieneffecten	76

10.4.2	Personele kosten:	77
10.4.3	Materiële kosten	77
Bijlage 1 - Schematische weergave Aan de Slag		79
Bijlage 2 - Het 6 domeinen instrument		80
Bijlage 3 - De participatieladder		81
Bijlage 4 - Diversen		83
Literatuurlijst		83

Colofon

Deze Atlas is geschreven door

- Iris Creemers (Pharos)
- Kiran Ramlakhan (Pharos)

We danken onze meelezers

- Nancy Rietveld (NOV)
- Miranda Bal (COA)

Eindredactie en opmaak

- Karin Egelmeer (Pharos)

1 Inleiding

“Mijn azc lag in de middle of nowhere, er was niks te doen. Ik moest weg uit het azc anders zou ik mijn verstand verliezen. Er ging zoveel door mijn hoofd waaraan ik wilde ontsnappen. Ik wilde weer productief zijn en deel uitmaken van de samenleving. Mijn vrijwilligerswerk veranderde mijn mindset: niet meer depressief, down, de hele dag rondhangen op het azc met donkere gedachten in mijn hoofd. Het leerde me zoveel, dat ik vond dat het mijn beurt was om iets terug te doen voor andere vluchtelingen. Zo werd ik supporter bij Aan de Slag.” (Supporter)

“Onze units zijn erg klein. Er is mij alles aan gelegen als mensen daar niet de hele dag op elkaars lip gaan rondhangen. Dat zou tot heel veel verdriet en gedoe leiden omdat de leefruimte gewoon zeer minimaal is. Daarom hebben we onszelf ten doel gesteld om de bewoners uit die units te krijgen en te zorgen dat ze iets gaan doen. Contact en leefbaarheid op de locatie is denk ik het belangrijkste dat we hebben. Dat verdient zich terug. Incidenten kosten geld, energie, verdriet. Als je dat wil oplossen, moet je aan de voorkant zitten, niet aan de achterkant met alleen repressie.” (Locatiemanager)

1.1 Waarom Aan de Slag?

Asielzoekers en statushouders hebben in vergelijking met de andere inwoners van Nederland meer gezondheidsproblemen. De gedwongen migratie, gevolgen van oorlog en andere traumatische ervaringen dragen hieraan bij. Ook de post-migratie leefomstandigheden, zoals het verblijf in het azc, spelen hierin een rol. Met name psychische problematiek speelt veel vaker bij asielzoekers en vluchtelingen vergeleken met de Nederlandse bevolking (o.a. Miltenburg, 2019; Haker et al., 2016; Gezondheidsraad, 2016).

Het lange wachten in het azc, tijdens de asielprocedure en in afwachting van het verkrijgen van een woning in een gemeente, is niet bevorderlijk voor de (psychische) gezondheid. Azc-bewoners ervaren stress, willen een nieuw leven opbouwen maar belanden tijdens de procedure in een ‘wachtstand’. Het is moeilijk daar weer uit te komen als er eenmaal een vergunning verleend wordt.

Aan de Slag is ontwikkeld als methodiek om azc-bewoners duurzaam te betrekken bij vrijwilligerswerk buiten de opvanglocatie. Dat is belangrijk. Het doen van vrijwilligerswerk draagt namelijk bij aan welzijn, veerkracht en gezondheid (o.a. Damen et al., 2021; Detollenaere, 2017; Cohen, 2009).

Voor azc-bewoners is het niet gemakkelijk om zelf actief te worden in de Nederlandse samenleving. Ze spreken de taal niet, kennen de weg niet, weten niet wat ze waar kunnen doen en wat de (ongeschreven) regels zijn. Zij hebben hierbij hulp nodig. Via de Aan de Slag-methodiek kunnen zij deze ondersteuning en stimulatie krijgen.

Lokale invoering van de Aan de Slag-methode zorgt voor nieuwe samenwerkingsverbanden tussen COA, vrijwilligerscentrale en maatschappelijke organisaties. Zij werken op een gelijkwaardige manier samen om een breed participatie-aanbod voor azc-bewoners te realiseren.

Tussen 2016 en 2019 zijn tijdens het impulsprogramma Aan de Slag op 25 azc-locaties meer dan 25 duizend koppelingen gemaakt tussen azc-bewoners en vrijwilligersklussen. Door deze matches hebben duizenden azc-bewoners de gelegenheid gekregen om kennis te maken met Nederland en nieuwe ervaringen op te doen. Zij konden

- de Nederlandse taal oefenen;

- kennismaken met de Nederlandse gewoonten en werkwijzen;
- een sociaal netwerk opbouwen;
- een dagritme krijgen;
- en een zinvolle bijdrage leveren.

Dit zijn belangrijke voorwaarden om straks in de Nederlandse samenleving te kunnen integreren en participeren. Lang voor de invoering van de nieuwe inburgeringswet in januari 2022 geeft de Aan de Slag-methodiek daarmee al invulling aan de nieuwe maatschappelijke opgave om azc-bewoners vanaf dag 1 mee te laten doen in de Nederlandse samenleving. Ze kunnen letterlijk *aan de slag!*

1.2 Verbreding van de methodiek

De Aan de Slag-methodiek is oorspronkelijk ontwikkeld om azc-bewoners te betrekken bij vrijwilligerswerk buiten het azc. Met de komst van de nieuwe inburgeringswet in 2022 wordt meedoen vanaf dag 1 steeds belangrijker voor azc-bewoners.

Daarom is de methode verrijkt met een veel breder participatie-aanbod, binnen én buiten het azc. Van sport tot hobby en recreatie en van informeel taalleren tot de toeleiding naar betaald werk. Er is voor ieder wat wils en op alle niveaus van de participatieladder.

Daarnaast is de Aan de Slag-methodiek versterkt met tips om vrouwelijke azc-bewoners beter te bereiken en betrekken. Bovendien wordt de verrijkte methodiek nu niet alleen meer op azc's uitgevoerd, maar ook op (pre-) pol-locaties, waar bewoners wachten tot hun asielprocedure van start gaat¹.

Ondanks het bredere aanbod, is de aanpak zelf beperkt gewijzigd. De oorspronkelijke succesfactoren van de Aan de Slag-methodiek zijn nog steeds hetzelfde:

- Samenwerking met supporters in het bereiken en enthousiasmeren van azc-bewoners;
- Vrijwilligerscentrales als schakel naar lokale ontvangende organisaties;
- Een outreachende, pro-actieve benadering van azc-bewoners;
- Een positieve basishouding: samenwerken met positief gestemden en delen van mooie verhalen.

1.3 Over deze Atlas

De ervaring die we met Aan de Slag in voorgaande jaren hebben opgedaan, leggen we nu vast in deze Atlas. Aan de Slag is geen statische methode die in beton gegoten is. De basismethodiek staat, maar lokale verschillen kunnen om lokale aanpassingen vragen.

Deze Atlas is geschreven voor de uitvoerders van de methodiek: medewerkers van COA en de vrijwilligerscentrale. Zij kunnen dit document lezen met verschillende brillen op.

¹ De Aan de Slag-methodiek richt zich dus zowel op bewoners van asielzoekerscentra als op bewoners van (pre-)pol locaties. Voor de leesbaarheid wordt in deze Atlas alleen gesproken over 'azc-bewoners' en 'bewoners' en over 'azc's', 'asielzoekerscentra' of 'locaties'. Met deze benamingen worden dus ook de (bewoners op de) (pre-)pol locaties bedoeld.

1.3.1.1 De basismethodiek

Wat zijn de verschillende fasen in het werken met de Aan de Slag-methodiek? Wie doet wanneer wat? Hoe werk ik samen met een supporter? Waar moet ik op letten bij de toeleiding, matching en begeleiding van azc-bewoners?

1.3.1.2 Achtergrondinformatie

Wat zijn de doelen, doelgroepen en verwachte uitkomsten van de Aan de Slag-methodiek? Waarom en wanneer kies ik voor een groepsgewijs of voor een individueel participatie-aanbod? Welke wet- en regelgeving is van toepassing? Welke motivaties noemen azc-bewoners om mee te doen aan participatie-activiteiten – en waarom willen ander bewoners niet mee doen? Hoe sluit de Aan de Slag-methodiek aan bij het 6 domeinen instrument en de participatieladder?

1.3.1.3 Praktische tips

In deze Atlas staan heel veel concrete tips. Hoe richt ik de #Meedoen-balie in? Wat kan ik doen om meer vrouwen te bereiken? Welke communicatie-middelen kan ik inzetten? Waarover moet ik afspraken maken met een ontvangende organisatie?

1.3.1.4 Inspiratie

In deze Atlas worden veel voorbeelden gegeven van participatie-activiteiten binnen en buiten het azc. Hoe kun je de gemeente meer betrekken? Wat kan je doen om iets feestelijks te maken van een certificaten-uitreiking?

Ook staan er veel citaten van uitvoerders en deelnemers in, over hun ervaringen met het uitvoeren van en deelnemen via de Aan de Slag-methodiek.

1.3.2 Het handboek

Door deze verschillende invalshoeken, is deze Atlas een praktische gids en naslagwerk in een. Voor de snelle start is er een handboek beschikbaar, waarin alleen de basisaanpak beschreven staat.

2 Aan de Slag in vogelvlucht

2.1 Het voortraject

In 2015 steeg het aantal asielzoekers dat naar Nederland kwam flink (bron: CBS dossier Asiel, migratie en integratie). Er ontstond grote onrust in de samenleving over de komst van meer azc's en vluchtelingen. In die tijd mochten asielzoekers nog geen vrijwilligerswerk doen. De lange wachttijden tijdens de asielprocedure en de daarmee samenhangende verveling zorgden daardoor ook voor veel onrust op de locaties zelf.

Om die onrust het hoofd te bieden, werd de regelgeving aangepast. Zo konden asielzoekers ook buiten de opvanglocatie vrijwilligerswerk gaan doen. Hierdoor werd meer ontmoeting mogelijk en zagen Nederlanders dat azc-bewoners hun steentje bijdragen aan de samenleving.

In deze periode is Aan de Slag gestart in 25 azc's. Het doel; azc-bewoners via vrijwilligerswerk buiten het azc een zinvolle dagbesteding bieden. Naast maatschappelijke onrust ontstond er namelijk ook verhoogde aandacht voor het welzijn en de sociale integratie van asielzoekers, gezien de heftige vluchtomstandigheden waar zij mee te maken hadden gehad (Niemi et al., 2019).

COA-medewerkers waren (en zijn) vooral gericht op de opvang van de bewoners. Door grote instroom hadden zij geen tijd voor het organiseren van activiteiten en de daarbij benodigde begeleiding. De aanpak van Aan de Slag, met het inschakelen van de lokale vrijwilligerscentrale met hun grote netwerk van maatschappelijke organisaties, bracht daar verlichting in.

2.2 Het heden

In 2020-2021 is de toename van het aantal asielzoekers niet meer zo groot als in 2015, maar zijn er wel grote achterstanden ontstaan in de verwerking van de asielaanvragen. Deze achterstanden werden verder vergroot door de uitbraak van covid-19. De wachttijden in de azc's zijn sterk toegenomen. Asielzoekers wachten maandenlang tot ruim een jaar op de start van hun procedure. Zolang zij geen status hebben, zijn de mogelijkheden om te werken en de Nederlandse taal te leren beperkt. Ook moeten statushouders na het verkrijgen van een status steeds langer op het azc blijven wonen, omdat de doorstroom naar een eigen woning in de gemeente stakt.

Het leven in een azc is lastig. Er is veel verveling door het ontbreken van dagbesteding, vrouwen voelen zich onveilig, en er zijn onderlinge spanningen tussen de verschillende groepen. Ook is er vaak stress over de procedure.

2.3 Hoe helpt de Aan de Slag-methodiek?

Meedoen aan participatie-activiteiten via Aan de Slag kan de azc-bewoners een zinvolle dagbesteding geven en zo bijdragen aan hun welzijn en gezondheid. Daarom bieden we asielzoekers al in het azc de mogelijkheid tot vrijwilligerswerk en andere participatie-activiteiten. Zo wordt het proces van integratie en participatie in de samenleving en welzijnsbevordering zo snel mogelijk gestart (Bakker et al., 2018). Dit sluit aan bij de doelstellingen van de nieuwe inburgeringswet die op 1 januari 2022 in gaat, en waarin 'meedoen vanaf dag 1' een centrale plek inneemt.

2.4 Doel van Aan de Slag

Het hoofddoel van de Aan de Slag-methodiek is het bijdragen aan gezondheid en welzijn van azc-bewoners tijdens hun verblijf in het azc. Het doel is bereikt als de azc-bewoners zich een verbetering van hun gezondheid en welzijn ervaren tijdens en/of na deelname aan participatie-activiteiten via Aan de Slag.

2.4.1 Subdoelen

Om dit hoofddoel te bereiken, zijn de volgende subdoelen geformuleerd:

1. Een groter deel van de azc-bewoners wordt tijdens hun verblijf in het azc actief.²
2. Azc-bewoners hebben tijdens hun verblijf in het azc een voor hen zinvolle dagbesteding.
3. Azc-bewoners voelen zich door activering tijdens hun verblijf in het azc mentaal, fysiek en/of sociaal beter dan zonder activering.
4. Azc-bewoners maken tijdens hun verblijf in het azc een start met participatie en inburgering.

2.5 Verwachte uitkomsten

De Aan de Slag-methodiek wil impact maken op gezondheid en welzijn van deelnemende azc-bewoners. Daarnaast worden er ook (neven)effecten verwacht.

2.5.1 Uitkomsten voor azc-bewoners

Door inzet van de Aan de Slag-methodiek worden de volgende uitkomsten voor azc-bewoners verwacht:

2.5.1.1 Azc-bewoners hebben een zinvolle dagbesteding

Door (regelmatige) deelname aan vrijwilligerswerk of andere participatie-activiteiten krijgen azc-bewoners een dagritme en kunnen zij een zinvolle bijdrage leveren.

2.5.1.2 Azc-bewoners voelen zich beter

Azc-bewoners ervaren dat deelname aan participatie-activiteiten positief bijdraagt aan hun gezondheid en welzijn, doordat zij zich bijvoorbeeld nuttiger voelen en door de afleiding van de activiteiten minder piekeren.

2.5.1.3 Azc-bewoners maken een start met participatie en inburgering

Tijdens de participatie-activiteiten krijgen azc-bewoners de gelegenheid kennis te maken met de Nederlandse cultuur, een sociaal netwerk op te bouwen en hun Nederlands te oefenen. Dit zijn vaardigheden die zij na verkrijgen van een verblijfsvergunning ook nodig hebben tijdens hun inburgeringstraject.

2.5.2 Verwachte (neven-)resultaten

Naast bovenstaande uitkomsten van inzet van de Aan de Slag-methodiek op de deelnemende azc-bewoners, worden er ook bredere (neven-)resultaten verwacht.

² De specifieke groeidoelstellingen per azc (in aantallen deelnemers, frequentie, deelname van vrouwen etc.) zijn afhankelijk van de startsituatie op het desbetreffende azc.

2.5.2.1 Netwerkversterking

Door de focus op duurzame, lokale samenwerking tussen COA, vrijwilligerscentrale (VWC) en maatschappelijke partners worden nieuwe samenwerkingsverbanden aangegaan. Dit versterkt het lokale sociale netwerk van maatschappelijke organisaties.

2.5.2.2 Vroeg-participatie in het nieuwe inburgeringsstelsel

Via de Aan de Slag-methodiek geven COA, VWC's en maatschappelijke organisaties als ketenpartners concrete invulling aan hun opgave rond vroeg-participatie in het nieuwe inburgeringsstelsel dat per 1 januari 2022 ingaat.

2.5.2.3 Leefbaarheid en veiligheid op het azc

Door het deelnemen aan participatie-activiteiten binnen of buiten het azc, hebben azc-bewoners een zinvolle dagbesteding en ervaren zij minder stress. Zij hangen minder rond op hun kamer, in de gemeenschappelijke ruimtes op het azc of in de omgeving van het azc. Dit alles vermindert de spanningen binnen het azc en vergroot de leefbaarheid en veiligheid op en rond het azc.

2.5.2.4 Nieuw bereik voor vrijwilligerscentrales en maatschappelijke organisaties

VWC's leren door de methodiek hoe zij nieuwkomers succesvol kunnen betrekken bij participatie-activiteiten. Zij krijgen hierdoor een diverser vrijwilligersbestand, kunnen een groter aantal vrijwilligers bieden aan hun lokale partners en worden toekomstbestendiger.

Ook maatschappelijke organisaties ontvangen gemotiveerde nieuwe vrijwilligers, sporters, recreanten etc. en breiden daarmee hun bereik uit.

2.5.2.5 Ontmoeting tussen azc-bewoners en Nederlanders

Deelname van azc-bewoners aan participatie-activiteiten buiten het azc biedt zowel hen als inwoners in de gemeente, die elkaar anders nooit zouden ontmoeten, de kans om elkaar op een plezierige manier te leren kennen. Vanuit de gedachte 'onbekend maakt onbemind' kunnen deze ontmoetingen bijdragen aan meer kennis, wederzijds begrip en daarmee draagvlak voor nieuwkomers in de samenleving.

2.6 Voor wie?

2.6.1 Azc-bewoners

De doelgroep van Aan de Slag bestaat uit bewoners van asielzoekerscentra³. Asielzoekers die nog geen definitieve beslissing hebben gekregen op hun asielaanvraag, en statushouders in afwachting van een eigen woning in een gemeente, kunnen meedoen aan participatie-activiteiten via de Aan de Slag-methodiek. Door het beleid van sobere opvang voor veiligelanders, Dublin-claimanten en terugkeerders richt Aan de Slag zich niet op deze drie subdoelgroepen⁴.

³ De verrijkte Aan de Slag-methodiek richt zich zowel op bewoners van asielzoekerscentra als op bewoners van (pre-)pol locaties. Voor de leesbaarheid wordt in deze Atlas alleen gesproken over 'azc-bewoners' en 'bewoners' en over 'azc's', 'asielzoekerscentra' of 'locaties'. Met deze benamingen worden dus ook de (bewoners op de) (pre-)pol locaties bedoeld.

⁴ Veiligelanders zijn asielzoekers die afkomstig zijn uit landen die de Nederlandse regering ziet als 'veilig', dus waar volgens de Rijksoverheid over het algemeen geen sprake is van vervolging vanwege bijvoorbeeld ras of geloof; foltering; of onmenselijke behandeling. Dublin-claimanten zijn asielzoekers die via een ander Europees land in Nederland aankwamen en in het eerste Europese land asiel hadden moeten aanvragen (conform het Verdrag van Dublin). Terugkeerders zijn uitgeprocedeerde asielzoekers die moeten terugkeren naar het land van herkomst.

Aan de Slag richt zich primair op volwassen azc-bewoners. Zij hebben geen vaste dagbesteding en beperkte mogelijkheden tot het ontmoeten van Nederlanders met wie ze de Nederlandse taal kunnen oefenen. Het participatie-aanbod via Aan de Slag biedt hen hier gelegenheid toe. Jongeren tot 18 jaar hebben al een zinvolle invulling van de dag al in de vorm van onderwijs. De methodiek kan ook voor hen ingezet worden, vooral bij de AMV-doelgroep⁵ die zonder familie in de opvang woont, maar zij vormen niet de primaire doelgroep.

Andere persoonlijke kenmerken, zoals geslacht, geaardheid, en etnische, culturele of religieuze achtergrond, spelen geen rol. Door de inzet van supporters die kunnen vertalen, is Aan de Slag ook inzetbaar voor bewoners die niet of beperkt Nederlands of Engels spreken.

2.6.2 Supporters

Naast de hoofddoelgroep van bewoners, kent Aan de Slag ook een intermediaire (tussenliggende) doelgroep: de supporters. Dit zijn meestal actieve (voormalige) bewoners van azc's die als vrijwilliger in het Aan de Slag-team meehelpen om bewoners te werven, activeren en eventueel te begeleiden bij de activiteiten. Supporters zijn daarmee als ervaringsdeskundigen eigenlijk tegelijk deelnemer in en uitvoerder van de Aan de Slag-methodiek.

2.7 Door wie?

Aan de Slag is ontwikkeld voor bewoners van asielzoekerscentra en kan uitgevoerd worden in alle gemeenten waar een azc gevestigd is. De methodiek wordt op azc's uitgevoerd door COA in samenwerking met een lokale partner. Lokaal wordt gezocht naar een organisatie die deze rol kan vervullen. Meestal heeft een lokale vrijwilligerscentrale (VWC) of welzijnsorganisatie de spilfunctie naar de andere lokale maatschappelijke organisaties toe⁶.

Op het azc zijn veel verschillende **COA-medewerkers** betrokken bij de uitvoering van Aan de Slag: programmabegeleiders, woonbegeleiders, casemanagers, huismeesters, NT2-docenten en casemanagers participatie. Een van hen, meestal een programmabegeleider, heeft een coördinerende rol, zowel intern (naar bewoners en medewerkers) als naar de VWC toe.

Binnen de **vrijwilligerscentrale** wordt Aan de Slag uitgevoerd door een medewerker met ervaring in vrijwilligersmanagement: het werven en bemiddelen van vrijwilligers, en het geven van advies aan en ondersteuning van maatschappelijke organisaties die werken met deze doelgroep. Waar nodig maakt deze gebruik van netwerk en kennis van andere collega's binnen de eigen organisatie.

Aan de Slag kan niet uitgevoerd worden zonder de samenwerking met een breed scala aan **lokale maatschappelijke organisaties**: van sportverenigingen tot zorginstellingen en van bibliotheken tot de voedselbank. Zij zijn de ontvangende organisaties die het vrijwilligerswerk en de activiteiten buiten het azc aanbieden waar bewoners aan deel kunnen nemen.

Vanuit de **gemeente** kunnen ambtenaren met verschillende portefeuilles betrokken zijn bij Aan de Slag, zoals een klantmanager of beleidsmedewerker inburgering of participatie. Een wethouder kan een rol spelen in het bepalen van beleid en in het creëren van draagvlak en bekendheid.

⁵ AMV's zijn alleenstaande minderjarige vluchtelingen.

⁶ In deze Atlas wordt vanaf hier voor het overzicht alleen gesproken over vrijwilligerscentrales (VWC's) in deze rol als directe lokale partner van COA.

2.7.1 Aansluiting bij beleid

Met de invoering van de nieuwe Wet Inburgering in januari 2022 komt 'meedoen vanaf dag 1' centraal te staan in het landelijke en lokale inburgeringsbeleid. Aan de Slag sluit als participatiemethodiek voor azc-bewoners heel goed aan bij de doelstellingen van het nieuwe inburgeringsstelsel.

Aan de Slag sluit ook aan bij het instellingsbeleid van de verschillende betrokken partners, die via deze methodiek hun bijdrage kunnen leveren aan de inburgeringsopgave.

- COA kan de Aan de Slag-methodiek gebruiken als instrument om zijn wettelijke opdracht uit te voeren de vroeg-participatie van azc-bewoners te faciliteren;
- Vrijwilligerscentrales (VWC's) zijn als ketenpartner betrokken bij het bieden van vrijwilligerswerk en andere participatie-activiteiten aan statushouders die in de gemeente wonen. Via de Aan de Slag-methodiek kunnen zij deze rol ook vervullen in de vroeg-participatie van azc-bewoners;
 - Aan de Slag geeft VWC's de mogelijkheid azc-bewoners kennis te laten maken met participatie-activiteiten, en hen daarna tijdens en na het inburgeringsproces mogelijk te behouden als actief betrokken burger.
- Voor gemeenten, die de regie op de inburgering gaan voeren, vervult de Aan de Slag-methodiek een deel van de doorgaande lijn van aankomst in Nederland tot afronding van de inburgering.

2.7.2 Andere uitvoerders en andere doelgroepen

Hoewel de Aan de Slag-methodiek samen met vrijwilligerscentrales en COA is ontwikkeld voor azc-bewoners, kan de aanpak (of delen daaruit) mogelijk ook ingezet worden door andere organisaties en voor andere doelgroepen.

- De methodiek zou bijvoorbeeld door klantmanagers van de gemeente gebruikt kunnen worden in verschillende inburgeringsroutes in het nieuwe inburgeringsstelsel. In zowel de B1-route als de Z-route is veel tijd ingeruimd voor het doen van vrijwilligerswerk en andere participatie-activiteiten. Hoewel de methodiek waarschijnlijk niet een-op-een overgezet kan worden, zouden delen uit de aanpak hier ook ingezet kunnen worden;
- Ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt of in een (langdurig) re-integratietraject zouden baat kunnen hebben bij de laagdrempelige aanpak uit de Aan de Slag-methodiek en zo de eerste stappen op weg naar re-integratie kunnen zetten;
- Mensen die in een instelling wonen, zouden met de door de methodiek geboden begeleiding ook buiten de instelling kunnen participeren;
- De oriëntatie-mogelijkheden van kortdurend, incidenteel vrijwilligerswerk in groepsverband, zoals aangeboden via Aan de Slag, komen ook terug in de maatschappelijke stages en/of diensttijd voor jongeren. Dit geldt ook voor het outreachend werken (pro-actief op mogelijke deelnemers afstappen) en het betrekken van ervaringsdeskundigen uit de doelgroep zelf.

3 Aan de slag – Het team

3.1 De opstartfase van een nieuw team

Aan de Slag wordt op het asielzoekerscentrum uitgevoerd door het COA en een lokale partner, meestal een vrijwilligerscentrale (VWC). Tijdens de opstartfase maken COA en VWC afspraken over de rol- en taakverdeling bij het organiseren van een breed participatie-aanbod voor de azc-bewoners.⁷

3.1.1 Het initiatief

Het initiatief om Aan de Slag als participatiemethodiek te gaan implementeren wordt meestal vanuit de COA-locatie genomen, maar de eerste stap kan ook vanuit de VWC komen. Het komt voor dat de gemeente de VWC hiertoe opdracht geeft, bijvoorbeeld als er overlap is in de ondersteuning van statushouders die al in de gemeente wonen en statushouders die nog op het azc wonen en een huis in dezelfde gemeente gaan krijgen.

Van belang is dat beide organisaties eerst intern bespreken of zij hier interesse in hebben. Binnen het COA kan een Casemanager participatie dit gesprek voeren met de locatiemanager van het azc. Binnen de VWC kan de manager dit gesprek voeren met de medewerker die mogelijk de Aan de Slag-coördinator zou kunnen worden (bijvoorbeeld degene die ook statushouders of inburgeringsactiviteiten in portefeuille heeft), en/of met de contactpersoon bij de gemeente.

3.1.2 Verkennend gesprek

Bij interesse van beide kanten volgt een verkennend gesprek op managementniveau tussen COA en VWC. Hierbij zijn de locatiemanager vanuit COA en de manager vanuit de VWC aanwezig. Soms is ook de Casemanager participatie erbij, en/of de beoogde coördinatoren vanuit COA en VWC, die het uitvoerende kernteam gaan vormen.

In dit verkennende gesprek staat de vraag centraal wat de Aan de Slag methodiek inhoudt, wat de beide organisaties hiermee zouden willen bereiken (ook in het kader van de nieuwe inburgeringswet) en of zij hierin samen willen werken.

3.1.3 Samenwerkingsovereenkomst

Als beide partijen de intentie hebben uitgesproken samen te gaan werken, wordt een samenwerkingsovereenkomst opgesteld. Hierin worden afspraken gemaakt over de uren-inzet vanuit beide organisaties en de financiering hiervan.

3.1.4 Coördinatoren toewijzen

Als dit nog niet gebeurd was, wordt zowel bij COA als bij de VWC een coördinator aangesteld. Zij gaan samen de Aan de Slag methodiek uitvoeren en de rest van het kernteam samenstellen.

⁷ Tijdens de eerste jaren dat Aan de Slag uitgevoerd werd, kregen de lokale teams begeleiding en ondersteuning door Pharos, Vereniging NOV en COA. Er wordt door een landelijk projectteam nog gewerkt aan structurele borging van dergelijk overleg en begeleiding door COA en Vereniging NOV, zowel tijdens de opstartfase als de uitvoering van Aan de Slag.

3.1.5 Het startgesprek: samen een plan van aanpak maken

Als duidelijk is wie er binnen de beide organisaties betrokken worden bij de uitvoering van Aan de Slag, wordt een startgesprek gevoerd. Bij dit gesprek zijn doorgaans aanwezig;

- vanuit het COA: de locatiemanager, de Casemanager participatie en de (beoogde) coördinator;
- vanuit de VWC: de manager en de (beoogde) coördinator;
- Vanuit de gemeente: soms schuift ook een (beleids-)medewerker participatie of integratie aan tijdens het startgesprek. Dit hangt af van de relatie met de gemeente.

In het startgesprek worden concrete afspraken gemaakt over

- de samenwerking;
- de teamsamenstelling: wie het uitvoerende kernteam gaan vormen;
- wat er nodig is om op deze locatie een breed participatie-aanbod te kunnen bieden en bewoners te activeren.

De coördinatoren COA en VWC verwerken deze afspraken in een plan van aanpak, dat zo SMART mogelijk is: specifiek; meetbaar; acceptabel; realistisch en tijdgebonden.

3.1.6 Thema's in het Plan van Aanpak

Het plan van aanpak is niet alleen een administratief rapport. Door het samen te schrijven, kun je elkaar als nieuwe samenwerkingspartners enthousiasmeren. Door plannen, idealen en uitdagingen voor jullie specifieke locatie te formuleren en deze te concretiseren, biedt het houvast in de opstartfase en tijdens de uitvoering daarna.

In bijlage drie⁸ vind je de link naar een uitgebreid format voor een Plan van aanpak. Dit format fungeert als agenda van het startgesprek. Hieronder vind je de belangrijkste thema's waarover je afspraken moet maken.

3.1.6.1 Samenwerking

Maak basisafspraken over de planning en bemensing van het inloopspreekuur, de frequentie van overleg tussen de kernpartners en de taakverdeling daarin.

3.1.6.2 Samenstelling kernteam

Naast een goede samenwerking tussen de coördinatoren van vrijwilligerscentrale (VWC) en het COA, is het ook van belang om samen te werken met de gemeenten, met supporters en de casemanager Participatie van het COA. Vorm samen een kernteam. Betrokkenheid en steun van alle kernpartners is een voorwaarde om de methodiek succesvol en duurzaam te implementeren.

3.1.6.3 Inrichting en werkwijze #Meedoen-balie

De #Meedoen-balie is de plek waar al het participatie-aanbod op en rond het azc samenkomt, maar ook eventueel landelijk aanbod als festivals en grote sportevenementen. Spreek in het plan van aanpak af hoe de balie er uit komt te zien (aankleding, openingstijden) en hoe de werkwijze van de balie is: wie doet wat.

⁸ In bijlage 3 van deze Atlas vind je links naar een aantal aanvullende documenten die van pas kunnen komen tijdens het werken met de Aan de Slag-methodiek. Deze documenten zijn ook te vinden op [Plein](#) en op het [Platform Vrijwillige Inzet](#). Daar zijn nog meer praktische formats en tools te vinden die je kunt gebruiken tijdens het werken met de Aan de Slag-methodiek.

3.1.6.4 In kaart brengen van het al bestaande participatie-aanbod

Inventariseer welke participatiemogelijkheden er al zijn op het azc, in de gemeente en eventueel daarbuiten. Welke verbetermogelijkheden zien de coördinatoren vanuit COA en VWC bij bepaalde activiteiten, sectoren en samenwerkingen? Stel samen ambities op wat je wil bereiken aan participatie-aanbod.

3.1.6.5 In kaart brengen van participatieproces, rollen en budget op locatie

Beschrijf hoe het huidige participatieproces op de locatie verloopt (zowel intern als met maatschappelijke organisaties), en waar en hoe dit eventueel verbeterd zou kunnen worden. Wie zijn er allemaal al bij de participatie van bewoners betrokken en wat verandert hierin na invoering van Aan de Slag? Welke rol, verantwoordelijkheden en taken hebben alle betrokkenen?

Breng ook in kaart welk budget er op de locatie beschikbaar is voor integratie- en participatie-activiteiten en welke andere partijen hier mogelijk nog aan bij zouden kunnen dragen. Zoek naar eventuele inderdieneffecten die ingezet kunnen worden (bijvoorbeeld: lagere kosten voor handhaving bij daling van incidenten door meer zinvolle dagbesteding). Zie ook paragraaf 10.4 'De kosten'.

3.1.6.6 Aanbod verzamelen, verspreiden en bewoners activeren

Op basis van de inventarisatie van het bestaande aanbod en de behoeften kan worden gestart met het 'verzamelen' van nieuw aanbod en/of het uitbreiden van bestaand aanbod. Maak afspraken over de taakverdeling tussen de coördinatoren van COA en VWC, en wat ieder doet om het aanbod bekend te maken onder de bewoners.

3.1.6.7 Borging

Het is in de methodiek de bedoeling dat alle participatiemogelijkheden blijvend op een centrale plek op de COA-locatie te vinden zijn en dat ook de samenwerking tussen de COA-locatie en de VWC duurzaam is. Daarom is het belangrijk om vanaf de start van het werken met de Aan de Slag-methodiek samen na te denken over de toekomst. Wat is er nodig om duurzaam samen te kunnen blijven werken zodat het effect van alle inspanning blijvend is?

3.1.6.8 Interne en externe communicatie

Maak afspraken wat, hoe, wanneer en door wie er over de participatie-activiteiten gecommuniceerd wordt. Delen van mooie verhalen (storytelling) is belangrijk voor het draagvlak in de samenleving en het enthousiasmeren van mede-bewoners en ontvangende organisaties.

Denk zowel aan interne communicatie (de VWC, de eigen COA-locatie en COA-landelijk, MyCOA website en app) als aan externe communicatie via de (social) media.

Hou hierbij altijd de richtlijnen vanuit de AVG in de gaten!

3.1.6.9 Actieplan

Het actieplan is de uitkomst van alle bovengenoemde stappen. Hierin komen alle te nemen acties bij elkaar.

3.1.7 Aan de slag met Aan de Slag!

Als de gemaakte afspraken vastgelegd zijn in het plan van aanpak, kan er gestart worden met het werken volgens de Aan de Slag-methodiek!

Gemiddeld duurt het traject van eerste verkennende gesprekken tot de daadwerkelijke start 2,5 tot 3 maanden. Dit is echter afhankelijk van de bereidheid van beide partijen en de snelheid waarin het in beide organisaties kan worden ingeregeld. Als het kernteam eenmaal begonnen is, duurt het

daadwerkelijk opstarten van de samenwerking, het verzamelen van aanbod en het enthousiasmeren van deelnemers vaak ook nog enkele maanden tot een half jaar.

3.2 Samenstelling van het kernteam en andere betrokkenen

3.2.1 Het kernteam

Het lokale kernteam dat de Aan de Slag-methodiek uitvoert, bestaat uit een coördinator van het lokale COA, een coördinator van de vrijwilligerscentrale (VWC) en uit supporters.

3.2.1.1 Coördinator COA

De coördinator COA combineert meestal het coördineren van participatie-activiteiten met een andere taak binnen de opvang en begeleiding van bewoners op het azc, zoals programmabegeleider⁹. Vanuit die rol kent de coördinator de azc-bewoners en hun behoeften goed.

3.2.1.2 Coördinator VWC

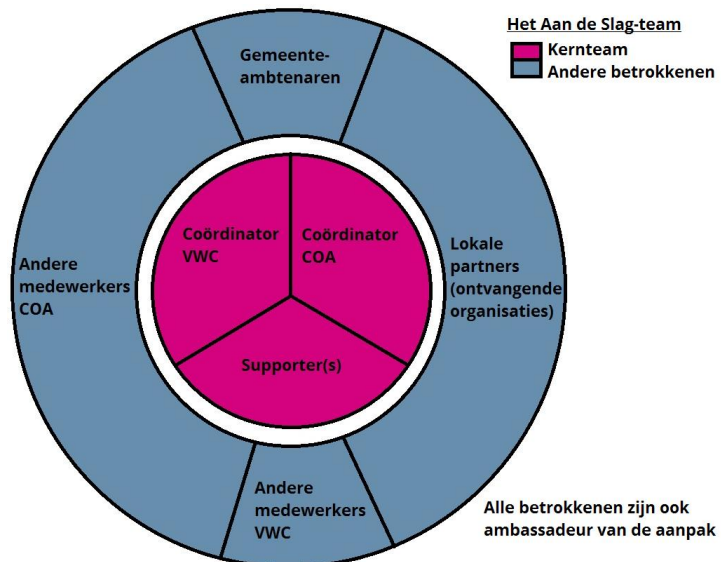
Binnen de VWC¹⁰ is er veel variatie in de benaming en invulling van het type medewerker dat de rol van coördinator vervult. Gemeenschappelijk kenmerk is dat het om medewerkers gaat met kennis en ervaring in het pro-actief bemiddelen naar vrijwilligerswerk en andere activiteiten, met vrijwilligersmanagement, en met een groot netwerk aan maatschappelijke organisaties in alle sectoren van de samenleving.

3.2.1.3 Supporters

Het is van belang dat elk team een poule supporters heeft. Idealiter is dit een gemengde groep met voornamelijk vrijwilligers met een vluchtelingenachtergrond (zowel azc-bewoners als statushouders die al zelfstandig in de gemeente wonen), eventueel aangevuld met Nederlandse supporters.

Gezien de heterogene groep bewoners op het azc is die diversiteit bij voorkeur ook terug te zien in de poule van supporters: in leeftijd, sekse, achtergronden, talen en talenten.

Daarnaast kunnen ook Nederlandse vrijwilligers of stagiairs deel uitmaken van de poule supporters. Nederlandse supporters kunnen weer voor andere dingen ingezet worden dan een bewoner-supporter. Zij kunnen meerwaarde bieden door bijvoorbeeld hun eigen sociale netwerk te betrekken, of hun kennis van wat er lokaal speelt.

⁹ Het komt ook voor dat een woonbegeleider de coördinerende rol op zich neemt, en een enkele keer een casemanager of huismeester.

¹⁰ Het komt ook voor dat de rol van VWC wordt vervuld door een welzijnsorganisatie, en soms door een lokale organisatie die zich inzet voor nieuwkomers of door een zzp-er.

In aanvulling op de supporters kan ook de bewonersraad (als het azc deze heeft) betrokken worden bij de #Meedoen-balie. Net als bij de supporterspoule is voldoende diversiteit binnen de bewonersraad belangrijk.

3.2.2 Andere betrokkenen

Om dit kernteam heen zit een schil van mensen die een onmisbare bijdrage leveren aan het succes van de methodiek, maar die niet verantwoordelijk zijn voor de dagelijkse gang van zaken. Dit zijn andere medewerkers van COA en van de VWC, gemeenteambtenaren, lokale partners en ambassadeurs

3.2.2.1 Andere COA-medewerkers

Op het asielzoekerscentrum zijn veel verschillende medewerkers betrokken bij begeleiding en participatie van bewoners en dus bij de uitvoering van de Aan de Slag-methodiek. Dit zijn woonbegeleiders, programmabegeleiders, huismeesters, casemanagers, casemanagers participatie, de locatiemanager, maar ook NT2-docenten en projectleiders van COA-activiteiten en -projecten in het kader van vroege integratie en participatie.

3.2.2.2 Andere medewerkers van de VWC

Naast de coördinator en diens leidinggevende of manager zijn vaak ook andere medewerkers vanuit de VWC betrokken in de uitvoering. VWC's zijn steeds vaker onderdeel van welzijnsorganisaties waar ook wijkteams, jongerenwerkers en opbouwwerkers werkzaam zijn. Vanuit deze welzijnsorganisatie wordt vaak participatie-ondersteuning geboden aan statushouders die in de gemeente wonen.

3.2.2.3 Gemeenteambtenaren

Afhankelijk van de lokale relaties wisselt het per gemeente of, met welke frequentie en vanuit welke invalshoek (inburgering, participatie, vrijwilligerswerk, sociaal domein) een of meerdere ambtenaren betrokken zijn bij het faciliteren van participatie-aanbod voor azc-bewoners.

3.2.2.4 Lokale partners (ontvangende organisaties)

Het kernteam werkt nauw samen met medewerkers van andere lokale maatschappelijke organisaties. Denk aan welzijnsorganisaties, sportverenigingen, bibliotheken, zorgorganisaties en vrijwilligersorganisaties, maar ook aan (lokale) festivals.

3.2.2.5 Ambassadeurs

Alle hierboven genoemde personen en (lokale) partijen die bij de organisatie en uitvoering van de Aan de Slag-methodiek betrokken zijn, zijn tegelijkertijd ook ambassadeur van de aanpak om azc-bewoners al tijdens verblijf op het azc te laten participeren in de Nederlandse samenleving. Ook een enthousiaste wethouder kan deze rol op zich nemen, evenals voormalige supporters die niet langer actief betrokken zijn in de uitvoering.

3.3 Taakverdeling binnen het kernteam en andere betrokkenen

3.3.1 Het kernteam

Het belangrijkste doel voor de beide coördinatoren van COA en vrijwilligerscentrale (VWC) is om:

- alle participatiemogelijkheden binnen en buiten het azc voor azc-bewoners samen te brengen en te borgen op één centrale plek op de COA-locatie (de #Meedoen-balie);

- De bewoners naar dit aanbod toe te leiden en te bemiddelen.

Hierin werken zij nauw samen en zorgen zij voor een duidelijke rol- en taakverdeling, gebaseerd op ieders expertise. In de uitvoering hiervan worden zij ondersteund door supporters.

In het kernteam bespreken de coördinatoren en supporters regelmatig hoe het gaat, wat er nodig is om te verbeteren en wie daarin wat gaat ondernemen. De coördinatoren hebben wekelijks overleg. Regelmatig schuiven supporters hierbij aan. Vaste agendapunten hierin zijn de samenwerking, praktische uitvoering, PR en de borging. Het is ook belangrijk dat kernteamleden tussen de vaste overlegmomenten snel met elkaar kunnen overleggen (telefonisch, per email of WhatsApp), om elkaar waar nodig te adviseren of helpen.

3.3.1.1 Coördinator COA

De coördinator COA richt zich vooral op:

- Het inrichten en verbeteren van de participatieprocessen op de COA-locatie, door het bundelen van intern participatie-aanbod en het faciliteren van een #Meedoen-balie op een centrale plek op het azc;
- Het coördineren van de toeleiding van bewoners naar de #Meedoen-balie;
- Het intern en extern delen van mooie verhalen.

Intern is de coördinator COA het eerste aanspreekpunt op het gebied van participatie (verbinder naar binnen). Hij vormt de brug tussen bewoners, COA-collega's en de coördinator VWC.

3.3.1.2 Coördinator VWC

De coördinator VWC zorgt vooral voor:

- Het verzamelen van participatie-aanbod buiten het azc;
- De bemiddeling van bewoners naar dit aanbod;
- Het onderhouden van contact met maatschappelijke organisaties, supporters en andere vrijwilligers;
- Het intern en extern delen van mooie verhalen.

De coördinator VWC is het eerste aanspreekpunt naar de ontvangende organisaties toe (verbinder naar buiten). Hij vormt de brug van ontvangende organisaties naar bewoners en medewerkers van het COA.

3.3.1.3 Supporters

Supporters helpen mee in de uitvoering van de methodiek. Zij:

- Enthousiasmeren, werven en begeleiden azc-bewoners naar en tijdens activiteiten;
- Vertalen waar nodig tussen bewoners en coördinatoren en ontvangende organisaties;
- Houden vanuit hun brugfunctie naar bewoners toe in de gaten dat de aanpak goed aan blijft sluiten bij de wensen en behoeften van de bewoners;
- Denken mee hoe de processen eventueel verbeterd kunnen worden;
- Halen mooie verhalen op bij deelnemende bewoners en delen deze met de coördinatoren en in hun eigen netwerk.

Supporters zijn als ervaringsdeskundigen en vertalers een onmisbare schakel in het contact met de azc-bewoners.

Een eventuele bewonersraad kan in aanvulling op de supporters op verschillende manieren betrokken worden bij de #Meedoen-balie:

- Als informatiebron: ophalen van wensen, behoeften en ideeën van bewoners;
- Als adviseur: over de aanpak en het bereiken van bewoners;

- Als ambassadeur: in het stimuleren van bewoners om actief te worden via de #Meedoen-balie.

De taakverdeling zoals hierboven beschreven is de basis-taakverdeling tussen de verschillende leden van het kernteam. Het kernteam stemt onderling af welke verhalen er wel of niet gedeeld kunnen worden, zodat er geen overlap is of zij elkaar tegenspreken. In bijlage 3 staat een uitgebreidere beschrijving van functie en taken van de beide coördinatoren en de supporters.

3.3.2 Andere betrokkenen

Rond dit kernteam staat dus een schil van andere betrokkenen die ieder vanuit hun eigen functie bijdragen aan de uitvoering en het succes van de Aan de Slag-methodiek.

3.3.2.1 Andere COA-medewerkers

Het hele COA-team speelt een belangrijke rol in de toeleiding van de bewoners naar de #Meedoen-balie. Vanuit ieders rol kennen zij de bewoners en spreken ze hen regelmatig. Zij:

- Zorgen dat ze op de hoogte zijn van het participatie-aanbod;
- Informeren en stimuleren azc-bewoners om mee te doen met participatie-activiteiten;
- Verwijzen bewoners voor inschrijving door naar de #Meedoen-balie. Dit doen zij op momenten die passen bij hun rol en functie op de locatie. Zie hiervoor ook paragraaf 6.3.1 "Participatie is altijd en overal onderwerp van gesprek".

Vorm binnen het COA-team een Werkgroep Participatie, met uit iedere functiegroep een medewerker als vertegenwoordiging. De werkgroep kan met de coördinator COA meedenken. De leden van de werkgroep kunnen ook regelmatig ingeroosterd worden bij de #Meedoen-balie. Dat is goed voor de betrokkenheid en de korte lijntjes.

3.3.2.2 Andere medewerkers van de VWC

Naast de coördinator zijn vaak ook andere medewerkers van de VWC betrokken bij het creëren van een divers, laagdrempelig aanbod aan participatie-activiteiten bij verschillende lokale organisaties. Zij:

- Leveren zelf aanbod aan;
- Delen hun netwerk en contacten binnen de bredere welzijnsorganisatie met de coördinator VWC;
- Delen hun maatschappelijke netwerk van (vrijwilligers-) organisaties in alle sectoren met de coördinator VWC.

Soms zijn deze medewerkers ook fysiek aanwezig bij de #Meedoen-balie. Het is handig als minimaal één andere medewerker van de VWC af en toe 'meedraait' zodat deze kan inspringen als de coördinator VWC zelf een keer niet kan.

3.3.2.3 Gemeente-ambtenaren

Ambtenaren kunnen een inhoudelijke en/of financiële betrokkenheid hebben bij het faciliteren van participatie-aanbod voor azc-bewoners. De gemeente is namelijk meestal (hoofd-)financier van de vrijwilligerscentrale (VWC).

Bovendien krijgt in het nieuwe inburgeringsstelsel de gemeente de regie over de inburgering van statushouders die in de gemeente wonen. In het nieuwe stelsel neemt participatie door statushouders bij maatschappelijke organisaties een centrale plek in. Gemeenten maken hierover afspraken met VWC's.

Gemeenten zijn in het nieuwe stelsel niet primair verantwoordelijk voor de vroeg-participatie van azc-bewoners. Toch liggen hier kansen:

- Een deel van de statushouders, waar de gemeente wel voor verantwoordelijk is, woont nog op het azc. Zij horen tot de doelgroep van Aan de Slag;
- Organisaties die binnen het inburgeringsstelsel statushouders ontvangen voor activiteiten, vrijwilligerswerk en/of betaald werk, kunnen ook open staan voor ontvangst van azc-bewoners, en omgekeerd;
- Door de toeleiding van statushouders en azc-bewoners via Aan de Slag te combineren, kan de gemeente twee vliegen in één klap slaan.

Actieve betrokkenheid en inzet van de gemeente is vaak zichtbaar in de geboekte resultaten, maar ook in de bereidheid van de gemeente om financieel bij te dragen aan de infrastructuur (de Aan de Slag-methodiek) om participatie-activiteiten voor azc-bewoners mogelijk te maken.

Duurzame lokale samenwerking tussen COA, VWC en maatschappelijke organisaties wordt versterkt als een of meerdere gemeente-ambtenaren:

- Inhoudelijk betrokken zijn bij het thema participatie door statushouders én azc-bewoners;
- Bijdragen aan verbinding tussen lokale maatschappelijke partijen;
- Bijdragen aan extra draagvlak voor participatie door azc-bewoners en statushouders in de gemeente;
- Op de hoogte zijn van de succesvolle lokale ontwikkelingen en samenwerkingen en wat er allemaal voor nodig is om deze op te zetten.

Afhankelijk van de lokale relaties wisselt het per gemeente hoe frequent het contact en de afstemming met het kernteam verloopt. Idealiter schuift een ambtenaar periodiek aan tijdens een structureel teamoverleg van het kernteam.

Ook als de actieve betrokkenheid van de gemeente niet vanzelf gaat of beperkt is, loont het voor de beide coördinatoren om te (blijven) investeren in hun relaties binnen de gemeente. Dit kan op allerlei manieren.

3.3.2.4 Kader: Hoe betrek je de gemeente bij de uitvoering van Aan de Slag?

- Een ambtenaar (met relevante portefeuille als inburgering, participatie, vrijwilligerswerk, sociaal domein) neemt deel aan het teamoverleg met het kernteam. Dit kan structureel gebeuren, waarbij de ambtenaar eigenlijk deel uitmaakt van het kernteam, of een of enkele keren per jaar;
- De beide coördinatoren houden 'hun' ambtenaar (die het azc of de VWC in portefeuille heeft) regelmatig op de hoogte van mooie verhalen en ervaringen. Dat kan in gesprek, maar ook met korte impressies met foto's en filmpjes per mail;
- Bij regelmatig contact kunnen ook eventuele uitdagingen voorgelegd worden aan de betrokken ambtenaar, waarbij de gemeente een adviserende, verbindende of bemiddelende rol zou kunnen spelen;
- De gemeente kan zelf ook ontvangende organisatie zijn voor azc-bewoners en statushouders. Bewoners kunnen bijvoorbeeld als vrijwilliger of in de catering bijdragen aan (nieuwjaars-) borrels, Koningsdag, Lintjesdag, recepties en conferenties. Of ze kunnen tijdens zo'n bijeenkomst iets over hun ervaringen vertellen;
- Ambtenaren, wethouder of burgemeester worden betrokken bij de feestelijke uitreiking van certificaten;

- Ambtenaren, wethouder of burgemeester leggen een (jaarlijks) werkbezoek af waarbij zij met azc-bewoners mee gaan naar een participatieactiviteit;
- Ambtenaren, wethouder of burgemeester worden uitgenodigd bij eenmalige, speciale activiteiten (bijvoorbeeld een fototentoonstelling over participerende azc-bewoners).

3.3.2.5 Lokale partners (ontvangende organisaties)

Zonder goede samenwerking en afspraken met lokale maatschappelijke organisaties is het niet mogelijk om een breed participatie-aanbod voor azc-bewoners te creëren. Zij zijn als ontvangende organisaties de 'toeleveranciers' van vrijwilligersklussen, sportactiviteiten, informeel taalonderwijs etc.

Een van de uitgangspunten van de Aan de Slag-methodiek is dat azc-bewoners zo veel mogelijk aansluiten bij bestaande activiteiten van organisaties. Zij hoeven dus geen aparte activiteiten voor azc-bewoners te organiseren, maar dit kan uiteraard wel.

3.3.2.6 Ambassadeurs

Ambassadeurs dragen het verhaal van de aanpak uit naar anderen. Zij:

- Delen hun mooie verhalen over actieve azc-bewoners persoonlijk met mensen in hun eigen kring en met mensen met eenzelfde functie in andere organisaties of gemeenten;
- Enthousiasmeren anderen over de deelname van azc-bewoners aan activiteiten buiten het azc;
- Kunnen tijdens presentaties en workshops over participatie van azc-bewoners (op lokale, regionale en landelijke bijeenkomsten) een prominente rol krijgen als story tellers over hun ervaringen uit de praktijk.

Er bestaat soms verwarring tussen de rol van een supporter en een ambassadeur. Daarom leggen we het hier nog wat uitgebreider uit:

- Een supporter is een ervaringsdeskundige, die meehelpt in de uitvoering van de methodiek;
- Een ambassadeur is iemand die het verhaal van de aanpak uitdraagt naar anderen. Mooie verhalen deelt, en communiceert over het project.

Een supporter (uitvoerder) kan dus ook een ambassadeur (uitdrager) zijn, maar een ambassadeur is niet per definitie een supporter.

3.3.2.7 Kader: De zes domeinen, de participatieladder en Aan de Slag

Er zijn voor COA-medewerkers verschillende instrumenten beschikbaar om te inventariseren wat de behoeften van bewoners zijn, zodat het participatie-aanbod bij de #Meedoen-balie hier op afgestemd kan worden.

De 6 domeinen

Binnen het COA wordt voor de begeleiding van azc-bewoners gebruik gemaakt van het instrument van de 6 domeinen. Elk domein beschrijft een aantal kerncompetenties die een azc-bewoner nodig heeft om zelfstandig op het azc te kunnen wonen:

- Zelfzorg;
- dag-structuur;
- sociaal netwerk;
- persoonlijk welbevinden;
- externe contacten;

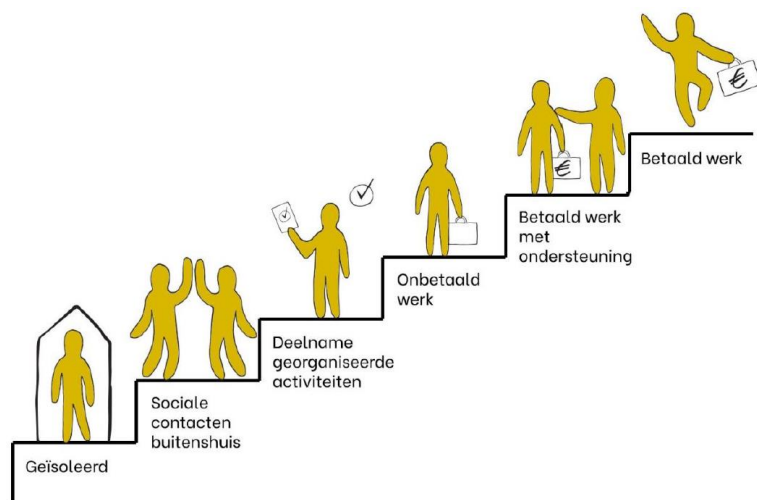
- toekomstplanning.

Bij de intake van nieuwe bewoners wordt aan de hand hiervan bekeken welke competenties in welke domeinen de bewoner meer of minder heeft en waar eventueel extra aandacht of begeleiding nodig is. Deze '6 domeinen scan' wordt periodiek herhaald door de casemanager. Zie bijlage 1 voor een overzicht van het 6 domeinen instrument met bijbehorende competenties.

De participatieladder

De participatieladder is een instrument dat is ontwikkeld voor en door gemeenten om in beeld te brengen hoe burgers het doen op het gebied van re-integratie, inburgering en educatie (VNG, 2011). Een klantmanager kan met behulp van de ladder eenvoudig vaststellen wat het huidige participatieniveau van een klant is, welk groeipotentieel er (het komende jaar) verwacht kan worden, en op basis daarvan een plan opstellen.

De ladder heeft zes treden die het niveau van participatie aangeven¹¹:

Zie bijlage 2 voor een overzicht met toelichting en voorbeelden bij de zes treden van de participatieladder.

Toepassen van het 6 domeinen instrument en de participatieladder in de Aan de Slag-methodiek
COA gebruikt al langer het 6 domeinen-instrument om in gesprek periodiek te 'scannen' hoe het met een bewoner gaat.

- Het 6 domeinen gesprek is voor een casemanager een goed moment om (nieuwe) bewoners door te verwijzen naar de #Meedoen-balie;
- Neem deze doorverwijzing standaard op in de bespreking van de domeinen. Voor alle bewoners is een zinvolle dagbesteding belangrijk. Er wordt, zeker in het nieuwe inburgeringsstelsel, van iedereen verwacht dat zij al tijdens verblijf op het azc bezig zijn met participatie- en integratie-activiteiten.

De 6 domeinen scan biedt ook aanknopingspunten om meer kwetsbare bewoners, die uit zichzelf niets gaan ondernemen, extra te stimuleren naar de #Meedoen-balie te gaan om een eerste stap naar participatie te zetten.

¹¹ Bron infographic: www.bureauvolzin.nl

- Bij de #Meedoen-balie kan de bewoner samen met de coördinator vrijwilligerscentrale (VWC) kijken welke activiteiten passend zouden zijn;
- Via de coördinator van het COA kan de casemanager een terugkoppeling krijgen wat de bewoner gaat doen en hoe dat gegaan is;
- Zij spreken zelf af of dit soort terugkoppelingen via IBIS, collegiaal overleg, teamoverleg of in het LIPO (Lokaal Integratie en Participatie Overleg) gegeven worden.

De participatieladder kan aanvullend gebruikt worden naast de 6 domeinen scan.

De participatieladder kan door de coördinatoren vanuit COA en VWC gebruikt worden als checklist om na te gaan of er participatie-aanbod op alle niveaus is. Het is immers de bedoeling van Aan de Slag om een breed aanbod aan activiteiten op alle participatieniveaus aan te bieden, zodat alle bewoners begeleiding op maat krijgen:

- De bewoner die een groot deel van de dag op de eigen kamer doorbrengt en zo een geïsoleerd leven leidt;
- De bewoner die al incidenteel mee doet met groepsgewijs vrijwilligerswerk;
- De bewoner met status die al bezig is met het zoeken van betaald werk;
- En alle bewoners die hier ergens tussenin zitten.

“Op alle centra loopt zelfwerkzaamheid. Ik zie dat op de participatieladder als de laagste trede, het meest laagdrempelige. Iemand moet een dagbesteding krijgen dus die gaat dan zelfwerkzaamheidsactiviteiten verrichten. Op de tweede trede zie ik eenmalige activiteiten via Aan de Slag, zoals een georganiseerde wandeling. Vrijwilligerswerk waar ze zich langer aan committeren komt daarna. We hebben ook mensen naar werkervaringsplekken kunnen leiden, maar dat is met wisselend succes gegaan. Het zou mooi zijn als dat, in samenwerking met de gemeente, een structurelere plek in het aanbod zou kunnen krijgen. Zo bestrijken we met ons aanbod dus de hele participatieladder.” (Casemanager participatie)

Daarnaast kan de participatieladder ook door casemanagers gebruikt worden als aanvullend instrument om tijdens de 6 domeinen scan het participatieniveau en groeipotentieel van de bewoner vast te stellen, en mede daarop de eigen begeleiding te baseren. Dit valt verder buiten de Aan de Slag-methodiek.

3.4 Samenwerken met supporters

Omdat de samenwerking met supporters een kernelement in de Aan de Slag-methodiek is, lichten we dit hier wat verder toe.

3.4.1 Waarom werken met supporters?

Het is cruciaal voor het succes van de Aan de Slag-methodiek dat azc-bewoners en statushouders woonachtig in gemeenten als supporters in het kernteam betrokken worden bij de (door-)ontwikkeling en uitvoering van Aan de Slag. Zij zijn eigenlijk zowel deelnemer in als uitvoerder van de Aan de Slag-methodiek.

- Supporters hebben zelf ervaren hoe het is om hier als nieuwkomers te zijn;
- Ze spreken de taal van veel bewoners;
- Ze begrijpen de culturele verschillen en weten vaak inmiddels hoe dingen in Nederland werken;
- Zij zijn de bruggenbouwers tussen Nederlanders en nieuwkomers;

- Meewerken in het Aan de Slag kernteam biedt supporters bovendien zelf een prachtige kans om zich te ontwikkelen en (meer) ervaring op te doen in de Nederlandse manier van samenwerken.

Supporters worden als ervaringsdeskundigen betrokken bij het maken van keuzes en het inrichten van de processen. Zij hebben een grote rol in de uitvoering (informerende, enthousiasmerende, begeleiden naar en tijdens de vrijwilligersactiviteit, en verspreiden van mooie verhalen). Daardoor sluit de methodiek nauw aan bij de wensen en behoeften van nieuwkomers. Dit vergroot de effectiviteit van de aanpak.

3.4.2 Verloop in de supporterspoule

De coördinator van de vrijwilligerscentrale moet er rekening mee houden dat supporters tijdelijk meewerken in het kernteam. Het is gebruikelijk dat er in vrijwilligersfuncties verloop plaatsvindt. Persoonlijke omstandigheden kunnen immers altijd wisselen. Dit gebeurt dus ook met supporters in de Aan de Slag-teams.

Supporters die nog asielzoeker zijn, stromen bijvoorbeeld door naar een ander azc, een woning of zij verlaten Nederland. Ook bij de supporters die in de gemeente wonen is er sprake van doorstroom, zij het minder sterk. Zij verdwijnen soms uit de supporterspoule omdat hun gezin naar Nederland is gekomen en ze daar tijd aan willen besteden; omdat ze vanuit UWV verondersteld worden elders vrijwilligerswerk te doen; of vanwege het starten met een opleiding of werk.

Aan de andere kant zijn er ook statushouders die al jaren een eigen woning in de gemeente hebben, maar nog steeds wekelijks op het azc komen om als supporter bij te dragen aan de activering van de huidige azc-bewoners.

3.4.3 Samenstelling van de supporterspoule

Een goede mix in de poule supporters maakt het kernteam sterker. Een gemêleerde supporterspoule vertaalt zich naar een breder bereik onder azc-bewoners, waaronder vrouwen. Ook verkleint het de kans op groot verloop als ineens veel bewoners uitstromen.

Zorg dus voor diversiteit aan supporters:

- Azc-bewoners (de informele, natuurlijke 'leiders' of kartrekkers van groepen op het azc);
- Statushouders woonachtig in gemeenten;
- Mensen met een vluchtelingen of migratieachtergrond die al veel langer in de gemeente wonen;
- Vul de poule eventueel aan met Nederlandse vrijwilligers en/of stagiairs.
 - Een Nederlandse supporter kan weer voor andere dingen ingezet worden dan een bewoner-supporter, bijvoorbeeld door inzet van een lokaal netwerk.
 - Denk voor stagiairs bijvoorbeeld aan mbo of hbo opleidingen als Maatschappelijke zorg, Social work of Creatieve therapie. Zorg voor goed contact met de opleiding om een structurele samenwerking aan te gaan;
- Supporters bereiken vaak het makkelijkste medebewoners die uit hetzelfde herkomstland komen of dezelfde taal spreken. Zorg daarom ook voor diversiteit in land van herkomst, leeftijd, sekse, achtergronden, talen en talenten.

3.4.4 Samenwerking tussen coördinator en supporter

In het ideale geval is er een gelijkwaardige samenwerking tussen de coördinatoren en supporters in het kernteam. Bij een goede taakverdeling kunnen supporters het takenpakket van de coördinatoren echt verlichten.

Maar, niet alle coördinatoren en supporters vinden zo'n participatieve samenwerking prettig. Voor de coördinatoren kan het wennen zijn om op gelijkwaardige voet met supporters samen te werken. Het komt regelmatig voor dat zij het in het begin als spannend ervaren om met nieuwkomers samen te gaan werken, hun input te vragen over het verbeteren van de aanpak en specifieke taken aan hen te delegeren.

In zo'n situatie kan voor beide kanten een meer directieve aanpak in de samenwerking tussen coördinator en supporter beter werken.

3.4.5 Begeleiding van supporters

Voor een effectief werkend team is het belangrijk de supporters goed te begeleiden en daadwerkelijk onderdeel te maken van het Aan de Slag-kernteam. Dit geeft hen vertrouwen:

- Waardering voor hun inzet uitspreken;
- Hen mee laten denken en doen;
- Verantwoordelijkheden durven te geven;
- Ontwikkel een groepsgevoel en fijne sfeer onder supporters door onderling contact te stimuleren.

4 De praktische organisatie op de locatie

4.1 Waarom het participatie-aanbod bundelen op een centrale plek?

Om zo veel mogelijk azc-bewoners aan te spreken en te activeren, is een breed participatie-aanbod binnen en buiten het azc nodig: van sport tot vrijwilligerswerk, van informeel taalleren tot toeleiding naar betaald werk, en van zelfwerkzaamheid tot ontmoetings-uur voor vrouwen. (Zie hoofdstuk 5 voor het verzamelen van een breed participatie-aanbod).

Een veelheid aan activiteiten met steeds wisselende aanspreekpunten en aanmeldmomenten kan verwarrend zijn voor azc-bewoners én COA-medewerkers. De oplossing: het aanbieden van

- alle participatieactiviteiten;
- op een vast moment in de week;
- op een vaste plek op het azc;
- waar een vaste coördinator informatie kan geven en bewoners aan activiteiten kan koppelen.

Bewoners weten dan waar, wanneer en bij wie ze terecht kunnen als ze iets willen ondernemen, en medewerkers weten waar ze bewoners naar door kunnen verwijzen.

Deze centrale plek is de #Meedoen-balie.

4.2 De locatie van de #Meedoen-balie

Bij de #Meedoen-balie kunnen azc-bewoners zich persoonlijk inschrijven voor deelname aan een of meerdere participatie-activiteiten. Het hangt van de gebouwen en indeling van het azc af wat een handige plek is voor de #Meedoen-balie.

- Een centraal gelegen plek heeft de voorkeur. Bewoners kunnen dan de #Meedoen-balie makkelijk vinden, ongeacht waar op het terrein hun eigen kamer is;
- Richt de ruimte gezellig in, zodat het een ontmoetingsplek is waar de coördinator VWC en supporters persoonlijk extra uitleg kunnen geven aan bewoners over het aanbod. Hoewel het een #Meedoen-balie heet, is het dus liever geen echte *balie* maar een gezellige ruimte;
- Vaak is er op het azc een multifunctionele ruimte die niet alleen gebruikt wordt voor het inloopuur van de #Meedoen-balie, maar ook als kinderknutselruimte of taalcafé. Maak dan met de verschillende gebruikers afspraken over gebruik, opstelling en aankleding van de ruimte;
- Soms is het spreekuur van de #Meedoen-balie bij de infobalie of vlak bij de portier, zodat alle bewoners die naar binnen of buiten gaan vanzelf zien dat het inloopuur bezig is;
- Als er een apart job-center op het azc is, kan het handig zijn daar in de buurt te zitten zodat er makkelijk wederzijds doorverwezen kan worden.

Waar de #Meedoen-balie ook is, zorg dat de azc-bewoners hem makkelijk kunnen vinden:

- Gebruik banners, posters, vlaggen en flyers voor de herkenbaarheid;
- Hang op de deur informatie wanneer de #Meedoen-balie geopend is, en waar of bij wie er buiten de openingstijden eventueel informatie gehaald kan worden over het participatie-aanbod;

- Geef deze informatie eventueel in enkele veelvoorkomende talen (bijvoorbeeld Nederlands, Engels, Farsi, Arabisch en/of Tigrinya).

4.2.1.1 Kader: Tips om de #Meedoen-balie gezellig te maken

- Schenk koffie en thee, eventueel met koekjes erbij (kost weinig en zorgt automatisch voor meer aanloop);
- Versier de ruimte met kinderknutsels of met kunst gemaakt door azc-bewoners.
 - *"We hebben een schilderij gemaakt met alle soorten vrijwilligerswerk. Dit hangt in onze ruimte."* (Coördinator VWC)
- Gebruik liever een tafel met stoelen waar de bewoner, coördinator en supporters samen aan kunnen zitten, dan een hoge 'sta-balie' of fysiek loket;
- Maak verschillende zitjes (lekkere stoelen, bank) zodat bewoners, coördinator en supporters ook informeel met elkaar kunnen praten;
- Hang foto's op van bewoners die meedoen aan activiteiten;
- Zet bij lekker weer wat tafels en stoelen buiten neer zodat het inlooppuur daar plaats kan vinden. Dit kan natuurlijk alleen als die buitenruimte er is op het azc én als deze buitenruimte gemakkelijk door bewoners te vinden is.
 - Zorg er in dat geval voor dat er op de vaste 'binnenplek' een duidelijke verwijzing naar de buitenlocatie hangt in enkele veelvoorkomende talen.

4.3 De bemensing van de #Meedoen-balie

Het inlooppuur wordt in principe gedraaid door de coördinator vrijwilligerscentrale (VWC), samen met een of meer supporters en eventueel andere vrijwilligers vanuit de VWC. Soms is ook de coördinator vanuit het COA aanwezig. De VWC-coördinator heeft het overzicht van alle externe participatie-activiteiten bij lokale maatschappelijke organisaties.

De coördinator vanuit het COA zorgt voor een overzicht van het interne COA-participatie-aanbod van die week, bijvoorbeeld rond sport op het terrein en zelfwerkzaamheid. Hij of zij stemt dit interne aanbod voor het inlooppuur met de coördinator VWC af.

Doordat steeds dezelfde coördinator vanuit de VWC de balie bemenst, wordt deze voor bewoners een herkenbaar aanspreekpunt op het gebied van participatiemogelijkheden.

4.3.1.1 Kader: Mogelijke varianten van de bemensing van de #Meedoen-balie

- Als het aanbod aan zelfwerkzaamheid op de locatie erg ruim is, kan ook de afspraak gemaakt worden dat dit volledig via de huismeester blijft verlopen in plaats van via de #Meedoen-balie. Of dat de huismeester het aanbod rechtstreeks met de coördinator van de vrijwilligerscentrale (VWC) bespreekt in plaats van via zijn COA-collega;
- Een job-center op het azc heeft vaak ruimere openingstijden dan de #Meedoen-balie. In dat geval kan het praktischer zijn om het aanbod van betaald werk en stageplekken niet bij de #Meedoen-balie onder te brengen, maar een apart job-center te houden.

In beide situaties is het belangrijk dat de coördinator VWC wel een globaal beeld heeft van de mogelijkheden bij zelfwerkzaamheid en job-center en vice versa, en dat er wederzijds goed naar elkaar verwezen wordt.

- Het komt ook voor dat er, naast de coördinator VWC en de supporters, meer mensen aanschuiven bij het inloopuur, waarbij ieder toelichting geeft over het eigen aanbod. Het gaat dan bijvoorbeeld om de COA-coördinator voor het interne COA-aanbod en iemand van Vluchtelingenwerk Nederland als die ook activiteiten op het azc organiseren.

Hierbij is het belangrijk dat het zowel voor bewoners als voor de medewerkers heel duidelijk is bij wie de bewoners voor wat terecht kunnen, en dat de verschillende aanbieders niet met elkaar gaan ‘concurreren’. De interesses, mogelijkheden en belangen van de azc-bewoner blijven altijd voorop staan.

“Ik denk dat alle varianten allemaal op hun manier wel werken. Bij de variant van alles in één balie, dan moet je daar ook expertise op alles hebben. Als je verdeeld hebt dat betaald werk apart is en je bewoners daar naar doorverwijst, dan doen ze daar gewoon dat stuk. Zelfwerkzaamheid gebeurt vaak via de huismeesters, maar de programmabegeleider doet de uitbetaling ervan. Er zit dus toch van alles op een andere plek, maar voor het overzicht is het wel mooi als alles op één plek zit.” (Casemanager participatie)

4.4 Spreekuur bij de #Meedoen-balie

Vaak is de #Meedoen-balie geopend op de dag van de meldplicht. Dan zijn de meeste bewoners aanwezig.

- Vaste openingstijden op een vaste dag zijn het duidelijkste voor bewoners en medewerkers. Vermijd zo veel mogelijk de haal- en brengtijden van basisscholen, omdat daarmee ouders met kinderen structureel niet kunnen;
- 1 tot 1,5 uur opening is vaak voldoende;
- Bij een te korte opening is er niet voldoende tijd om met de aanwezige bewoners te bespreken welke participatieactiviteit goed bij hen zou passen;
- Een te lange opening kost de coördinator en supporters relatief veel tijd en zorgt voor (te) veel spreiding van geïnteresseerde bewoners over de tijd. Een drukbezochte kraam op de markt trekt meer nieuwe bezoekers dan een kraam waar nog niemand bij staat. Hetzelfde geldt voor de #Meedoen-balie¹²;
- De #Meedoen-balie kan ook vaker per week korter geopend worden, op verschillende tijdstippen. Dit voorkomt dat bewoners door andere vaste of incidentele activiteiten (taalles; ophalen van kinderen uit school; afspraken rond de asielprocedure etc.) niet in staat zijn om langs te komen.
 - Doe dit alleen bij voldoende aanbod van activiteiten en vraag vanuit bewoners, om te weinig aanloop te voorkomen.

Bij toenemende of afnemende aanloop van de bewoners kan de duur van het spreekuur verlengd of verkort worden.

“Ze weten bijna altijd al ‘het is donderdag’. Rond 10u staan ze ons al op te wachten bij de auto. We zetten een banner of een sandwichbord bij de deur zodat bewoners al vanaf een afstand kunnen zien in welke ruimte ze moeten zijn. En we hebben pijlen in de hal die we elke

¹² In verband met maatregelen rond covid-19 kan het verstandig zijn de #Meedoen-balie juist langer te openen, zodat er beter afstand gehouden kan worden. Zie voor meer tips voor werken in tijden van covid-19 in bijlage 3.

donderdagochtend ophangen. Het gaat dan eigenlijk als een lopend vuurtje rond: "ze zijn er weer!"
(Coördinator VWC)

4.5 Ondersteunende materialen

Tijdens het inlooppuur kun je verschillende ondersteunende materialen gebruiken:

- Beschrijf op een 'menukaart' en op flyers het participatie-aanbod van die week. Wat houden de activiteiten in en waar en wanneer vinden ze plaats?
- Gebruik eenvoudig Nederlands en Engels. Gebruik eventueel ook foto's als illustratie.
 - *"Wij hebben een flyer met activiteiten met foto, van tuinen of koken of feestje in de stad zoals Sinterklaas. Sommige mensen kijken naar de foto meer dan naar de woorden."*
(Supporter)
- Vermeld contactgegevens (telefoonnummers en emailadressen) van het Aan de Slag-team op flyers, posters, de deur van de #Meedoen-balie, zodat bewoners ook zelf contact op kunnen nemen;
- Zet de menukaart in houdertjes op tafel;
- Geef de flyers mee aan geïnteresseerden. Zo hebben zij alle belangrijke informatie op een rij;
- Laat eventueel deze informatie ook door supporters vertalen in enkele veelvoorkomende talen, bijvoorbeeld Farsi, Arabisch en/of Tigrinya.

Vaak wordt de informatie ook ter plekke door supporters mondeling vertaald voor bewoners die beperkt Nederlands of Engels begrijpen. De mogelijkheid tot het mondeling of schriftelijk vertalen voor bewoners uit verschillende herkomstlanden is een van de redenen om te streven naar een diverse poule aan supporters.

Voor veel activiteiten (vooral vrijwilligerswerk) is materiaal nodig dat bewoners zelf niet hebben. Het is praktisch als deze materialen via de #Meedoen-balie beschikbaar zijn:

- Leenfietsen (voor vervoer naar de activiteiten);
- Gereedschap (voor tuinwerkzaamheden, fietsreparatie etc);
- Herkenbare kleding (bijvoorbeeld hesjes die bewoners bij vrijwilligerswerk buiten het azc aan kunnen doen: goed voor de zichtbaarheid én het draagvlak bij omwonenden);
- Buttons die bewoners tijdens activiteiten op kunnen spelden. Op deze buttons staat bijvoorbeeld 'Praat Nederlands met mij' of 'Ik oefen graag mijn Nederlands'. Dit verlaagt voor Nederlandse deelnemers en omstanders de drempel om een gesprekje te voeren.

5 Het verzamelen van een breed participatie-aanbod

Via de Aan de Slag-methodiek kunnen azc-bewoners meedoen aan een breed participatie-aanbod. In dit hoofdstuk staat beschreven hoe de coördinatoren vanuit COA en vrijwilligerscentrale (VWC) het interne en externe participatie-aanbod verzamelen en tips waarop zij kunnen letten.

5.1 Divers aanbod is belangrijk

De bewoners in de opvang vormen een heterogene groep: mannen en vrouwen, verschillende leeftijden, afkomstig uit verschillende landen en gebieden, en verschillende talen sprekend. Ook de motivatie om mee te doen en wat ze uit deelname willen halen, verschilt van persoon tot persoon.

“Er is een veelheid aan wensen. De Piramide van Maslow is wel van toepassing. Er zijn bewoners die de hele dag op hun kamertje op het centrum zitten en die helemaal dol worden. Die willen er uit, iets te doen hebben. Anderen willen een boterham gaan verdienen, aan hun toekomst werken. Anderen willen zichzelf ontplooien. Er is niet één doel, maar het sociale aspect loopt overal doorheen. Iedereen is een sociaal wezen.” (Casemanager participatie)

Om zo veel mogelijk verschillende bewoners te bereiken en betrekken, is het nodig een breed palet aan participatie-activiteiten aan te bieden. Dit betekent dat er aanbod nodig is

- van verschillende *soorten* activiteiten;
- binnen én buiten het azc;
- voor mannen én voor vrouwen;
- laagdrempelig én met meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.

Kortom, er is aanbod nodig op alle niveaus van de participatieladder. Zie voor meer informatie over en het gebruik van de participatieladder het kader 3.3.2.7 of bijlage 2.

Het aanbod aan activiteiten kan steeds verder worden uitgebreid of worden aangepast aan de seizoenen. Als er langere tijd weinig belangstelling is voor bepaalde activiteiten, kunnen deze afgeschaald worden. Omgekeerd kan na vaker voorkomende verzoeken vanuit de azc-bewoners ook gericht gezocht worden naar nieuwe activiteiten.

5.2 Rolverdeling verzamelen intern en extern participatie-aanbod

De coördinatoren VWC en COA hebben ieder een eigen focus in het verzamelen van participatie-aanbod.

- De coördinator COA bundelt al het interne participatie-aanbod dat door COA op het azc wordt aangeboden.
 - Hij is het aanspreekpunt voor de verschillende COA-collega's die hierbij betrokken zijn, zoals de programmabegeleiders, medewerkers met het aandachtsgebied sport, en huismeesters voor de zelfwerkzaamheidsactiviteiten.
- De coördinator VWC is het eerste aanspreekpunt voor extern participatie-aanbod.
 - Hij zorgt ervoor dat er een breed extern aanbod is van verschillende soorten participatie-activiteiten bij verschillende lokale (en eventueel landelijke) organisaties.

- Dit doet hij door persoonlijk in contact te treden met organisaties uit zijn eigen brede netwerk (en eventueel dat van zijn collega's binnen de VWC of welzijnsorganisatie);
- Daarnaast hebben VWC's vanuit hun functie een controlerende en adviserende taak naar de ontvangende organisaties toe, als het gaat om het uitvoeren van vrijwilligerswerk binnen de geldende wetten en regels.

Als er al warme contacten zijn tussen (medewerkers van) het azc en lokale organisaties, maken de coördinatoren COA en VWC samen afspraken over wie hierin wat doet. Het is immers zonde om bestaande contacten niet te benutten, maar ook om dubbel werk te doen. Voor lokale organisaties is het overzichtelijk om in hun aanbod voor azc-bewoners één aanspreekpunt te hebben. In tijden van piekbelasting op het azc (bijvoorbeeld bij hoge instroom of incidenten op het azc) kan het voor VWC's makkelijker zijn om de contacten met externe organisaties te onderhouden, dan voor de COA-medewerkers.

5.3 Verzamelen van intern participatie-aanbod

Op het azc worden allerlei activiteiten aangeboden, van zelfwerkzaamheid tot houtbewerken onder begeleiding en van workshops hoe-schrijf-ik-een-CV tot vrouwen-sportuur. Het wisselt per locatie hoe uitgebreid dit aanbod is.

“Er zijn steeds meer externe partijen die intern activiteiten op het azc aanbieden. Daardoor is het eigen aanbod vanuit COA enorm verschaald, echt terug naar de basis. Vroeger maakten we zelf nog wel eens uitstapjes. Nu is daar geen geld, tijd, ruimte meer voor. Dat is heel jammer. Ik heb niks tegen die externe organisaties, maar zelf kweken we geen goodwill meer. We zijn als COA alleen nog maar van de gesprekken die je rond inburgering voert en de vele regeltjes die je op het azc hebt. Dat is echt een heel groot nadeel.” (Casemanager participatie)

Hoe breed of smal het aanbod op de locatie ook is, de coördinator COA is de linking pin naar de #Meedoen-balie toe. Het is belangrijk dat hij op de hoogte is van alles wat er aan structurele en incidentele activiteiten op het azc plaatsvindt, zodat dit door de coördinator vanuit de vrijwilligerscentrale (VWC) meegenomen kan worden tijdens het spreekuur bij de #Meedoen-balie.

De coördinator COA heeft dus veel contact met de andere COA-medewerkers. Niet alleen om wekelijks ieders aanstaande activiteiten op te halen, maar ook om die intern te delen. Alle medewerkers van het azc moeten immers op de hoogte zijn van het participatie-aanbod, zodat zij bewoners goed door kunnen verwijzen naar de #Meedoen-balie. Ook blijft het belangrijk om de COA-medewerkers te enthousiasmeren via de Aan de Slag-methodiek te blijven werken.

“Het is belangrijk dat je de lijntjes kort houdt. Bel elkaar, mail of bespreek even iets als je elkaar op de gang tegen komt. Neem dat serieus en volg het direct op, dat het niet elke keer hele lange verhalen worden terwijl het om kleine dingen gaat. Soms kunnen dingen ook niet, dan moet je daar ook eerlijk over zijn en elkaar niet aan het lijntje houden.” (Huismeester)

Ook als samen besloten is een deel van het interne participatie-aanbod niet bij de #Meedoen-balie te beleggen (bijvoorbeeld zelfwerkzaamheid of het job-center), blijft de coördinator COA nauw contact onderhouden met de betreffende collega's, zodat er wederzijds goed naar elkaar doorverwezen kan worden.

Het komt regelmatig voor dat azc-bewoners zich melden bij de #Meedoen-balie met eigen ideeën voor activiteiten binnen of buiten het azc. Voor bewonersinitiatieven binnen het azc verwijst de coördinator VWC door naar de coördinator COA. Voor bewonersinitiatieven buiten het azc is de coördinator VWC wel het aanspreekpunt om mee te denken bij de realisatie ervan.

5.3.1.1 Kader: Voorbeelden van intern participatie-aanbod op het azc

Er is veel variatie tussen azc's in participatie-aanbod en -voorzieningen. Hier een (uiteraard niet-uitputtende) lijst met voorbeelden van meer of minder vaak voorkomende activiteiten en activiteiten-ruimtes.

- Zelfwerkzaamheid, o.a.
 - Schoonmaak (van toiletten tot ramen zemen);
 - Tuinonderhoud;
 - Toezicht in de sociale ruimtes (bv in de sport- of recreatiezaal);
 - Onderhoud op de locatie (bv schilderwerk);
 - Vertalen bij de infobalie.
- Samenstellen kledingpakketten, hygiënepakketten
- Koffie-/ontmoetingsuren
 - Algemeen;
 - Jongeren;
 - Vrouwen;
 - Lhbt.
- Sport
 - Faciliteiten (sportzaal, voetbalveld, volleybalveld etc);
 - Lessen (sport en spel divers, toernooitjes, zumba, boksen voor kinderen, yoga voor vrouwen, etc.). De lessen kunnen gegeven worden door een speciale sportmedewerker van COA, maar ook voor en door bewoners;
 - Samen kijken (bijvoorbeeld Champions League, Olympische Spelen).
- Recreatie
 - Recreatiezaal met gezellige zitjes, koffie, schaken, tafeltennis, biljart, tafelvoetbal, spelletjes, puzzels, naaimachines, televisie, FIFA-toernooitjes etc;
 - Computerzaal;
 - Huiswerkzaal voor jongeren;
 - Muziekrimte met instrumenten.
- Nederlandse les door vrijwilligers (naast het officiële NT2-aanbod)
- Beauty-aanbod (voor en door bewoners)
 - Kapper;
 - Manicure;
 - Samen make-uppen.
- Jobcenter, voor informatie over betaald werk en stages
- Creatief
 - Muziekrimte;
 - Handwerk-, naai- of houtbewerkingsruimte met voorzieningen.
- Vrouwspecifiek aanbod
 - Voor voorbeelden van aanbod voor vrouwen, zie paragraaf 8.3 "Participatie-aanbod voor vrouwen".

- Voorlichtingsbijeenkomsten
 - Door de GGD, bijvoorbeeld over seksualiteit, voorbehoedsmiddelen, opvoeden van kinderen;
 - Wonen en Leven op een COA-locatie.
- Inburgeringsactiviteiten
 - KNM (Kennis Nederlandse Maatschappij);
 - NT2-lessen;
 - Cursussen en trainingen als VOORwerk.

5.4 Verzamelen van extern participatie-aanbod

Vanuit hun werk bij de vrijwilligerscentrale (eventueel binnen een grotere welzijnsorganisatie) hebben de coördinatoren VWC een groot lokaal netwerk. Dit netwerk kunnen zij aanboren om participatie-activiteiten te zoeken waar azc-bewoners bij aan kunnen sluiten. Organisaties waar azc-bewoners aan de slag kunnen (ontvangende organisaties), kunnen zelf activiteiten of hulpvragen (voor vrijwilligerswerk) aandragen, maar de coördinator VWC kan hen ook proactief benaderen. Het is belangrijk dat je als VWC-coördinator vooraf fysiek langs gaat bij de organisaties die vrijwilligerswerk bieden, en niet alleen belt. Alleen dan krijg je een beter beeld van waar bewoners zich precies voor opgeven. Dit zorgt voor betere matches.

Punten om te bespreken met ontvangende (organiserende) organisaties:

- Hoe deelname van azc-bewoners in de praktijk er uit ziet;
- Het belang van een warm welkom;
- Het feit dat het belangrijk is dat de organisatie aan nieuwe azc-bewoners informatie geeft over wie ze zijn en wat ze doen;
- Bewoners vinden het vaak spannend om Nederlands te spreken, maar willen dit wel graag oefenen. Het helpt als de mensen in de organisatie consequent Nederlands spreken en zo min mogelijk terug vallen op bijvoorbeeld Engels;
- Welke begeleiding hebben de azc-bewoners nodig? Wat kan de organisatie doen en wat kan eventueel een supporter (bij de start) doen?
- Wat kan de organisatie doen als het niet helemaal lekker loopt?
- Hoe en hoe vaak wordt er teruggekoppeld tussen organisatie en coördinator?

In geval van vrijwilligerswerk, behartigt de coördinator VWC ook het vrijwilligersbelang:

- Bij azc-bewoners is het nog belangrijker dan bij 'gewone' vrijwilligers dat er waardering wordt uitgesproken dat ze als vrijwilliger meehelpen;
- Benadruk dat het belangrijk is dat de azc-bewoners niet in een hoekje met alleen andere azc-bewoners zitten, maar dat ze juist ook met Nederlands sprekende vrijwilligers samenwerken.

Externe activiteiten kunnen uitgevoerd worden bij of in samenwerking met veel verschillende soorten ontvangende maatschappelijke organisaties. Vaak lokaal, maar soms ook landelijk:

- Zorginstellingen;
- Natuurorganisaties (Staatsbosbeheer, IVN Natuureducatie);
- Kringloopwinkel;
- Voedselbank;
- Leger des Heils;
- Lokale hulpstichtingen;
- Lokale vrijwilligersplek (bv tuin voor en door vrijwilligers, molen);

- Sportverenigingen;
- Scholen;
- Gemeente;
- Centrum voor Jeugd en Gezin;
- WerkgeversServicepunt;
- Buurt- of wijkcentra;
- Buurtsportteams;
- Taalcafé / Taal doet meer / bibliotheken;
- Kunststichtingen;
- Lokale of landelijke festivals (Oerol, ITGWO, muziekfestivals);
- Landelijke (vrijwilligers-)organisaties, zoals het Rode Kruis.

Naast maatschappelijke organisaties kunnen ook commerciële bedrijven een bijdrage leveren aan het participatie-aanbod. Zij kunnen stageplekken of soms een cursus aanbieden:

- Schoonmaakbedrijven;
- Fietsenmakers;
- Garages.

“Ons interne schoonmaakbedrijf heeft behoefte aan geschoolde krachten en had in het verleden een basisopleiding traditioneel schoonmaken. Die hebben we nu in samenwerking nieuw leven in geblazen. 11 bewoners die zelfwerkzaamheid deden, doen nu die opleiding.” (Huismeester)

Als organisaties eenmaal meedoen, kan het aanbod vaak langzaam verder uitgebouwd worden:

“Eerst mag je met één of twee azc-vrijwilligers aansluiten bij een snoei-activiteit van het verpleeghuis op een zaterdag. Vervolgens mag een groepje een keer rolstoelen duwen, om vervolgens wekelijks op woensdag met groepjes die wandeling te maken. En tenslotte mogen azc-vrijwilligers aansluiten bij het koffieschenken en spelletjes doen op zondag, bij het koken voor speciale gelegenheden en bij de creatieve activiteiten op donderdag. Zo breid je in continue afstemming en samenwerking met de organisatie de activiteiten langzaam steeds verder uit.” (Supporter)

Veel lokale maatschappelijke organisaties zitten structureel verlegen om vrijwilligers. Inzet van azc-bewoners biedt voor hen kansen. Toch is het, zeker in het begin, niet altijd gemakkelijk om organisaties te enthousiasmeren hun activiteiten open te stellen voor azc-bewoners. Voor veel lokale maatschappelijke organisaties is het nieuw om met azc-bewoners te werken. Zij kunnen een drempel ervaren om met deze doelgroep samen te werken. Het komt ook voor dat er vooroordelen bestaan tegen azc-bewoners.

Begin in dat geval klein en zoek eerst de samenwerking met positief gestemden. Dit zijn organisaties waar de coördinator al lang mee samenwerkt en die op basis van de goede relatie bereid zijn de aanwezigheid van azc-bewoners eens uit te proberen. Zo worden positieve ervaringen en mooie verhalen verzameld. Die helpen om daarna andere organisaties ook over de streep te trekken.

“Je moet in het begin echt inzetten op die vooroordelen weghalen. Ik keek naar organisaties waar ik al veel mee werkte, bijvoorbeeld een zorginstelling en een molen. Daarmee ga je kijken of het lukt en dan kun je succesverhalen delen. We hebben toen ook in het begin samen met de gemeente een hele mooie feestelijke bijeenkomst georganiseerd om certificaten uit te reiken aan deelnemende azc-bewoners. Veel PR gemaakt. Zo begin je al wat meer draagvlak te creëren waarmee je ook naar andere organisaties toe kunt. En zo lukt het, maar het is niet altijd makkelijk.” (coördinator VWC)

5.5 Bestaand activiteitenaanbod of aanbod speciaal voor azc-bewoners

Een van de ideeën achter de Aan de Slag-methodiek is dat azc-bewoners meer Nederlanders ontmoeten als zij aansluiten bij bestaande activiteiten, dan wanneer er speciaal voor hen activiteiten worden georganiseerd. Samen dingen doen met Nederlanders is goed voor hun integratie. Een activiteit waar ook Nederlanders aan deelnemen, heeft daarom een meerwaarde boven een activiteit waar alleen azc-bewoners aan meedoen. Dit betekent niet dat speciale activiteiten voor azc-bewoners niet goed zijn.

5.5.1 Aansluiten bij bestaande activiteiten

Openstellen van reguliere, bestaande activiteiten (die al georganiseerd worden met of voor Nederlandse deelnemers) voor azc-bewoners kost de organisatie minder werk. Azc-bewoners en Nederlandse deelnemers komen tijdens de activiteit met elkaar in contact. Bewoners kunnen hun Nederlands oefenen, hun netwerk uitbreiden, kennis maken met de Nederlandse cultuur etc.

5.5.2 Speciale activiteiten voor azc-bewoners

Er zijn ook organisaties die graag speciaal iets voor azc-bewoners willen organiseren. Ook ontstaan er vaak burgerinitiatieven, zeker tijdens een crisis (bijvoorbeeld bij grote instroom van vluchtelingen). Benut deze positieve energie!

Bij aparte activiteiten voor azc-bewoners is er minder gelegenheid om de taal te oefenen. Maar, voor bewoners die nog niet zo vaak aan activiteiten meedoen, kan een activiteit met alleen maar medebewoners juist een laagdrempelige eerste stap zijn. Voor bewoners die wel al actief zijn, vormen dit soort activiteiten een leuke aanvulling op het activiteiten-aanbod.

5.5.3 Activiteiten samen met Nederlandse vrijwilligers of deelnemers

Als azc-bewoners aansluiten bij bestaande (vrijwilligers-)activiteiten van maatschappelijke organisaties waar ook Nederlanders aan deelnemen, ontmoeten Nederlanders en nieuwkomers elkaar. Dankzij deze ontmoetingen komt er van beide kanten meer begrip voor elkaar. Door deze ontmoetingen worden sociale netwerken vergroot en oefenen azc-bewoners hun Nederlands. Azc-bewoners leren bovendien beter te begrijpen hoe het hier werkt en kunnen de Nederlandse taal oefenen in de praktijk.

Een activiteit waar ook Nederlanders aan deelnemen, heeft daarom voor veel azc-bewoners een meerwaarde boven een activiteit waar alleen azc-bewoners aan meedoen. Maar, externe activiteiten die speciaal voor azc-bewoners georganiseerd worden en waar verder geen Nederlandse deelnemers bij zijn, kunnen alsnog een mooie, nog laagdrempeliger, eerste stap buiten het azc zijn.

5.6 Relatiebeheer met ontvangende organisaties

Net als voor het contact met de azc-bewoners, geldt ook voor de contacten met externe ontvangende organisaties dat een persoonlijke benadering het beste werkt.

- Onderhoud als coördinator warm contact met de maatschappelijke organisaties in je netwerk. Ga af en toe persoonlijk langs in plaats van alles per telefoon of email af te handelen. Dit versterkt de betrokkenheid van de lokale organisaties. Het vergroot vaak het aanbod en dus het succes van de methodiek;

- Laat als coördinator je enthousiasme zien: dit werkt aanstekelijk en motiveert de ontvangende organisaties; Als organisaties enthousiast zijn, maar (tijdelijk) zelf geen activiteiten aanboden hebben, zijn ze misschien bereid te helpen door rond te vragen in hun eigen netwerk;
- Kijk samen bij welke (vrijwilligers-)activiteiten azc-bewoners zouden kunnen aansluiten;
- Maak duidelijke afspraken met de ontvangende organisatie over de inhoud van de activiteit, de begeleiding van de azc-bewoners en de wederzijdse verwachtingen;
- Goed verwachtingsmanagement voorkomt teleurstellingen. Vraag ook bij de organisatie én de deelnemer na hoe het ging en wat een volgende keer anders of beter kan;
- Zet supporters ook in bij (nieuwe) ontvangende organisaties. Als een supporter met de coördinator meegaat naar een verkennend gesprek, maakt de organisatie misschien voor het eerst kennis met een (voormalige) azc-bewoner. Een enthousiaste supporter kan zo helpen een mogelijk negatief beeld over asielzoekers en statushouders te kantelen, waarna de organisatie de samenwerking een kans wil geven;
- Supporters kunnen zorgen voor een warme, persoonlijke introductie van azc-bewoners bij de ontvangende organisaties. Dit is zowel prettig voor de azc-bewoners als voor de ontvangende organisatie.

“Ik bezoek vaak de organisaties op het moment dat de azc-bewoners daar vrijwilligerswerk doen. Dat is om het project warm te houden. Je hebt dat contact nodig. Ik ga dan bijvoorbeeld langs als er met ouderen gewandeld wordt en zie dan zowel mijn contactpersoon bij de organisatie als de azc-bewoner.” (Coördinator VWC)

5.6.1.1 Kader: Voorbeelden van extern participatie-aanbod

Er zijn ontzettend veel verschillende soorten participatie-activiteiten denkbaar die bewoners samen met Nederlandstalige vrijwilligers of deelnemers buiten het azc-terrein kunnen doen. Hier een selectie ter inspiratie.

Vrijwilligerswerk

Algemeen aandachtspunt bij vrijwilligerswerk is, dat dit geen verdringing van reguliere arbeid mag zijn. Zie voor meer informatie over vrijwilligerswerk door azc-bewoners paragraaf 9.1

“Algemene aandachtspunten bij vrijwilligerswerk door azc-bewoners”.

- Bij verzorgingshuizen is vaak veel mogelijk: wandelen met ouderen, werken in de tuin, gastheerschap bij de receptie, helpen bij activiteiten, schenken van koffie en thee, en nog veel meer ;
- In het groenbeheer: snoeiwerkzaamheden, werken in buurttuinen, moestuinen... Let er op dat dit samen gedaan wordt, het kan vrij makkelijk een eenzame bezigheid worden;
- Sluit aan bij landelijke actiedagen en initiatieven als NLdoet en Nederland Schoon. Gemeenten hebben vaak een ‘potje’ om opruimmateriaal als afvalknijpers te regelen;

“Ik ben terughoudend met vrijwilligerswerk als papierprikken en opruimen in de buitenruimte. Je doet dan wel iets voor de samenleving terug, maar het ‘we-aspect’ ontbreekt er aan. Ik ga nu wel kijken wat er mogelijk is met Staatsbosbeheer voor activiteiten waar wel ook Nederlandse vrijwilligers bij zijn. Al kan ik me wel voorstellen dat het voor mensen ook fijn kan zijn om papier te prikken, want het is nuttig en misschien minder spannend.” (Coördinator VWC)

- Bij de kringloopwinkel of voedselbank: pakketten vullen, uitgifte.;

- Bij sportverenigingen: lijnen trekken, helpen tijdens toernooien, materiaalverzorging;
- Kluswerkzaamheden: meehelpen schilderen van een sporthal, opknappen van meubels;
- In een buurthuis of wijkcentrum: helpen bij of deelnemen aan informele activiteiten als een feest, bingo, koffie-ochtend;
- Bij een lokale stichting / vrijwilligersplek: sommige gemeenten hebben een plek (molen, werf, tuin) voor en door vrijwilligers waar azc-bewoners laagdrempelig mee kunnen draaien met alle activiteiten. Hier ontstaat vaak een community waarin zij welkom zijn;

“De Tuin is mijn leven, ik kom er elke dag. De mensen van de Tuin zijn heel goed. Zij zijn mijn familie. Ik heb een groot hart voor de Tuin. De cultuur van de Tuin is beter voor een homo dan de cultuur op het azc. Werken op de Tuin helpt bij mijn depressie. Soms zien mensen daar dat ik triest ben. Dan gaan ze met me praten, proberen me op te vrolijken. Of ze nodigen me uit om bij hen thuis te komen eten.” (Azc-bewoner)

- Bij pop- en muziekpodia – mits niet commercieel: meehelpen met de uitgifte van eten en drinken, bij de ontvangst en bij corveediensten;
- Bij tijdens lokale evenementen: de intocht van Sinterklaas, thema-weken of gemeentelijke zomerkampen voor de basisschooljeugd, kinderfestivals, sportkaravaan;
- Bij lokale en landelijke festivals is vaak veel vraag naar vrijwilligers. Verkeer regelen, opbouw (stoer werk), catering, patat scheppen, mensen ontvangen, achter een stand staan.

“Festivals zijn van ‘yeah, er komt wat aan!’ Het geeft ze leuke energie, ze doen gewoon mee. Het is hard aanpoten, maar het is leuk, het is gaaf. Dat hoor je ook veel terug: ik hoor erbij, we eten samen, het wij-gevoel.” (Coördinator VWC)

Sport

- Meedoen bij beweegactiviteiten in een zorginstelling;
“We hadden beweegactiviteiten met mensen van een zorginstelling, waarbij een professional met cliënten beweegactiviteiten had, en daar konden dan drie mensen van het azc bij aansluiten. Dat was een hele mooie. Bij allebei de doelgroepen gaat het vaak helemaal niet om taal. Het kan wel, taal is welkom, maar daar niet noodzakelijk voor de azc-bewoners om mee te kunnen doen.” (Coördinator VWC)
- Sporttoernooien tussen azc-bewoners en sportverenigingen. Vast meedraaien in trainingen en competitie is vaak lastiger, maar zouden bewoners wel leuk vinden;
- Sporten op een sportschool. Een laag (kortings-)tarief helpt.

Creatief

- Via de #Meedoen-balie kan COA voor gelegenheden bewoners vinden die daar kunnen fotograferen, optreden etc.;
- Zangkoor binnen of buiten het azc;
- Theaterworkshop;
- Muziek maken, bijvoorbeeld in een Azc-band of bij een lokale muziekvereniging;

“Ik was in mijn land bongo-djembe leraar. Ik ging als vrijwilliger muren schilderen in de muziekschool. Ik mocht via de coördinator een djembé lenen van de muziekschool. Ik mocht een keer meespelen met de harmonie. Nu speel ik elke maandagavond mee met de harmonie.”

Als er activiteiten zijn, komen bewoners naar mij toe, dat ik djembé kom spelen. Ik ben blij dat ik weer djembé kan spelen, dat heeft mij geholpen.” (Azc-bewoner)

- Bakken of koken: gezellig en incidenteel voor elkaar; of als vrijwilligerswerk voor een extern evenement, zoals hapjes voor een borrel van de gemeente of een multiculturele high-tea in een verzorgingshuis;
- Handwerk- of handenarbeid: veel bewoners werken graag met hun handen. Denk aan naaien (bijvoorbeeld mondkapjes voor azc-bewoners), houtbewerking, beeldhouwen, fietsen of spullen repareren;
- Aansluiten bij lokale naaiclubjes: zie voorbeeld Droomdekentjes in het kader 8.3.4.1 bij “Hobby-activiteiten”;
- Fotoshoot met bewoners.

“Vorig organiseerden we een fotoshoot voor bewoners. COA faciliteerde tijd en ruimte, koffie, limonade. Iemand ging zingen, iemand anders maakte muziek. Het werd een feest, kinderen waren er ook bij. Wat begon als een fotoshoot werd een hele leuke dag.” (Coördinator VWC)

Empowerment

- Op sommige azc's worden workshops of cursussen aangeboden die de vaardigheden van azc-bewoners vergroten, zoals cursussen sociale vaardigheden of een cursus hoe je een eigen onderneming kan starten. Soms staan deze cursussen ook open voor buurtbewoners;
- Veel azc-bewoners kunnen niet fietsen. Fietsles en verkeersles (bijvoorbeeld via Veilig Verkeer Nederland) vergroten hun mobiliteit;
- De GGD geeft vaak voorlichting, bijvoorbeeld over opvoeding, seksualiteit, gezondheid, voorbehoedsmiddelen. Dit is vaak meer dan alleen het geven van informatie, maar ook het delen van ervaringen.

Taal

Taalactiviteiten zijn vaak erg geliefd, maar er zijn ook vaak (lange) wachtlijsten.

- Azc-bewoners kunnen naar het lokale taalcafé gaan. Soms is er ook een speciaal taalcafé op het azc-terrein;
- Informeel taalaanbod via taalaanbieders, bijvoorbeeld met vrijwilligers;

“Nederlandse les is het allerbelangrijkste voor iedereen. Je hebt de taal nodig om contact en vrienden te maken. Om boodschappen te doen en een connectie met de verkoper te maken. Iedereen heeft het nodig, maar er is te weinig aanbod.” (Supporter)

- Soms komen bewoners ook met (ver-)taalvragen naar de #Meedoen-balie. Als het rustig is, kan de coördinator VWC of een andere (Nederlandstalige) vrijwilliger hiermee helpen;
- Engelse of Spaanse les (voor en door azc-bewoners, maar ook bijvoorbeeld door de volksuniversiteit).

Ontmoeting

- Vrouwenochtend van een welzijnsorganisatie. Dit is vaak gezelligheid met inhoud. Er komen vaak veel allochtone vrouwen, en vrouwen van het azc kunnen dan aansluiten;
- In buurtcentra worden vaak laagdrempelige sociale activiteiten georganiseerd, zoals bingo, darts of een koffieochtend;

- Afsluitend uitstapje bij Kennis Nederlandse Maatschappij (KNM), naar een bekend museum of gebouw in de omgeving. Dit maakt Nederland tastbaar en zorgt voor groepsgevoel;
- Meedoen met lokale activiteiten, zoals Sint Maarten lopen in de wijk.

Toeleiding naar (betaald) werk

- Het blijkt vaak niet eenvoudig voor azc-bewoners (statushouders) om een leerwerkplek of stageplek te bemachtigen. Mogelijk liggen hier kansen via ondernemerskringen of via het WerkgeversServicepunt van gemeenten. Zie ook paragraaf 9.2 “Algemene aandachtspunten bij werkvervalsplekken, stages en betaald werk door azc-bewoners”.

Vrouwenactiviteiten

- Voor meer tips rond speciale vrouwenactiviteiten, zie paragraaf 8.3 “Participatie-aanbod voor vrouwen”.

5.7 Groepsgewijs participatie-aanbod

Op elk azc woont een kleine groep bewoners die proactief zelf een zinvolle dagbesteding regelt. Een groot deel van de bewoners heeft hiervoor een duwtje in de rug nodig. Zij vinden het spannend om deel te nemen aan activiteiten buiten het azc. Vaak spreken ze geen Nederlands en nauwelijks Engels. Ze kennen de weg niet, net zo min als de Nederlandse gewoonten en gebruiken. Groepsgewijs participatie-aanbod is voor hen een uitkomst.

5.7.1 Voordelen van groepsgewijs participatie-aanbod

- Samen naar een activiteit gaan verlaagt de drempel om mee te doen;
- Deelnemers hebben steun aan elkaar. Dit is ook prettig voor de ontvangende organisatie;
- Er is bij groepsgewijs participatie-aanbod geen verplichting tot wekelijkse deelname. Die flexibiliteit is nodig om azc-bewoners te kunnen laten proeven aan verschillende soorten activiteiten. Niet iedereen wil wekelijks meedoen;
- De verwachtingen en eventuele verplichtingen rond individueel vrijwilligerswerk of deelname aan andere vaste activiteiten kunnen als belastend ervaren worden;
- Er zijn regelmatig onverwacht gesprekken met IND, advocaten of COA die voorrang moeten krijgen. Of er zijn andere redenen waarom bewoners last-minute niet komen, met of zonder afmelding. Met een groepje azc-bewoners is dit voor de ontvangende organisatie minder storend. Dit is zeker het geval als de bewoners aansluiten bij bestaande activiteiten, die sowieso doorgaan ongeacht de aanwezigheid van azc-bewoners.

Voor vrijwilligerscentrales en lokale organisaties kan een groepsgewijs participatie-aanbod in het begin wennen zijn, omdat zij vaak 1 op 1 matchen. Enkele tips:

- Zoek activiteiten waar al (meerdere) Nederlandse deelnemers of vrijwilligers bij aanwezig zijn. Een paar extra deelnemers vanuit het azc kunnen dan makkelijker aansluiten. Ook ontmoeten de azc-bewoners zo meerdere Nederlanders;
- In principe worden de groepjes azc-bewoners samengesteld op basis van interesse voor een activiteit. Soms werkt het opdelen van groepjes langs herkomstlijnen beter,

bijvoorbeeld als er op een azc spanningen zijn tussen bewoners uit bepaalde herkomstlanden. Supporters kunnen dit vaak goed inschatten.

5.7.2 Aanbodgericht in plaats van vraaggericht werken

Voor een groot deel van de azc-bewoners wordt in de Aan de Slag-methodiek gewerkt vanuit een centraal aanbod van participatie-activiteiten, in plaats van dat er op vraag van individuele bewoners plekken gezocht worden. Er wordt vanuit de locatie gekeken naar de behoeften van bewoners en de mogelijkheden in de omgeving.

5.7.2.1 Kader: aanbod- en vraaggericht werken

Voorbeeld aanbodgericht werken

“Woensdagmiddag worden de wilgen in het park gesnoeid. Wie wil er komen meehelpen?”
Waarop verschillende azc-bewoners zich aanmelden.

Voorbeeld vraaggericht werken

“Ik ben graag buiten, wil met mijn handen werken.”
Waarop de coördinator gaat kijken of een zorginstelling een vrijwilliger zou kunnen gebruiken om te helpen in de tuin.

Aanbodgericht participatie-aanbod sluit vaak goed aan bij de doelgroep:

- Azc-bewoners zijn meestal pas relatief kort in Nederland. Zij weten vaak nog niet wat hier de mogelijkheden zijn qua sport, hobby, vrijwilligerswerk of informeel taalonderwijs;
- Ook komt het voor dat zij vanuit hun land van herkomst niet gewend zijn voorkeuren uit te spreken op basis van eigen interesses;
- Intekenen op een concrete activiteit die deze week gaat plaatsvinden is voor azc-bewoners vaak overzichtelijker dan open vragen beantwoorden als “wat zou jij graag willen doen, wanneer en hoe vaak?”
- Het concept ‘vrijwilligerswerk’ bestaat in veel landen niet. Veel bewoners weten niet wat vrijwilligerswerk is en wat het belang ervan kan zijn. Zij zullen dus niet uit zichzelf aan kunnen geven welke interesses ze op dit vlak hebben.

Daarnaast is 1 op 1 matching op basis van individuele vragen vaak tijdrovend.

Bovendien is het extra teleurstellend voor alle betrokkenen als de match niet werkt of slechts van zeer korte duur is, door bijvoorbeeld overplaatsing van een azc-bewoner naar een ander azc.

“Precies maatwerk is een fantastisch streven maar daar heb je de tijd niet voor. Als je dan heel veel aanbod hebt dan is er echt wel iets passends. Al is het de taal te leren, er uit te zijn, structuur in je dag te hebben, afleiding. Dat helpt ook al om niet in een depressie te verzanden.” (Casemanager participatie)

5.8 Individueel participatie-aanbod

Voor een deel van de azc-bewoners bieden incidentele, groepsgewijze activiteiten niet genoeg uitdaging (meer). Zij hebben er behoefte aan vaker deel te nemen, meer verantwoordelijkheden te krijgen en een duurzamere relatie aan te gaan met de plek en mensen waar ze bijvoorbeeld sporten. Dit gebeurt vaker bij statushouders in afwachting van een woning in de gemeente dan bij asielzoekers die nog in procedure zitten.

De coördinator van de vrijwilligerscentrale (VWC) kan dan gericht op zoek gaan naar passend individueel aanbod. Dit kan een taalmaatje zijn, een plaatselijk orkest waar een muzikale bewoner structureel mee kan gaan repeteren, of een vaste, individuele vrijwilligersplek. Het komt ook voor dat bewoners vanzelf doorgroeien van incidentele naar vaste vrijwilliger.

“De lokale voetbalclub zocht iemand die de lijnen op het veld zou kunnen trekken. Ik zou de vacature zoals gevraagd in de vacaturebank van de vrijwilligerscentrale kunnen zetten, maar zou hem ook mee kunnen nemen naar het azc. Daar stonden ze welwillend tegenover. Ik had al iemand op het oog en hij wilde ook wel. Hij is nu helemaal opgenomen! Hij gaat elke vrijdagochtend lijnen trekken. Hij heeft na de jaarlijkse activiteiten-dag de velden gerepareerd, hij heeft kleding van de club gekregen, een sleutel gekregen. Met zo’n verhaal en een voetbalclub achter me, kan ik ook weer naar de andere voetbalclubs in de omgeving.” (Coördinator VWC)

Op de participatieladder staat structureel, individueel vrijwilligerswerk een trede ‘hoger’ dan incidenteel vrijwilligerswerk dat meestal in groepsverband wordt verricht. Het vraagt meer zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Vast vrijwilligerswerk kan voor azc-bewoners een waardevolle ervaring zijn als ze na het verkrijgen van een status op zoek gaan naar betaald werk.

Soms is zelfs er de mogelijkheid om bewoners nog tijdens verblijf in het azc toe te leiden naar een werkervaringsplek of een opleiding. Zoek hiervoor waar nodig externe samenwerking, ook met commerciële bedrijven als schoonmaakbedrijven, fietsenmakers en garages.

Enkele aandachtspunten bij structureel, individueel participatie-aanbod

- Verlies de ‘zelfstandige’ bewoners niet uit het oog. Ook bij hen kan na een tijdje sleur of eenzaamheid in de activiteit optreden. Blijf ontwikkeling van de bewoner stimuleren om uitval te voorkomen;
- Dit geldt ook voor de ontvangende organisatie: structurele deelnemers vragen soms meer begeleiding en in elkaar investeren dan incidentele ‘passanten’. Ook al is de bewoner heel zelfstandig, laat hem samenwerken, sporten, koken met Nederlandse medewerkers, deelnemers of vrijwilligers. Zo heeft hij aanspraak en kan de taal blijven oefenen;
- Als een bewoner langere tijd bij een organisatie of club betrokken is geweest, kan het afscheid bij eventueel vertrek naar een ander azc of gemeente mentaal zwaarder vallen dan bij een ‘gewoon’ Nederlands lid of vrijwilliger. Zorg als organisatie en als coördinator VWC voor een ‘zacht’ afscheid. Informeer bij wijze van ‘nazorg’ na een tijdje nog eens hoe het met de voormalige bewoner gaat. Dit zal erg gewaardeerd worden.

“Vrijwilligerswerk doen is een soort test, een kleine test voor zowel de vluchteling als de organisatie. Het is niet alleen een test voor hen beiden, maar ook een persoonlijke test: waar pas je goed, in welk werkveld en met welke werksfeer.” (Supporter)

5.9 Praktisch: Vervoer

Het is praktisch als de activiteiten op loop- of fietsafstand zijn van het azc. Niet alle azc-bewoners hebben een fiets. Voor bewoners van azc's die meer afgelegen liggen, is fietsen soms geen optie, of er is daar maar beperkt openbaar vervoer aanwezig. De kosten van het OV kunnen een drempel zijn om mee te doen aan verder weg gelegen activiteiten.

- Regel een tiental leenfietsen speciaal voor bewoners die via de #Meedoen-balie op pad gaan;
- Een klein 'vervoerspotje' van COA en/of vrijwilligerscentrale boven een bepaald aantal kilometers kan bewoners over de drempel heen helpen naar verder gelegen participatie-activiteiten;
- Haal het externe participatie-aanbod naar binnen (laat activiteiten van lokale partners op het azc plaatsvinden). Nadeel hiervan is dat voor veel azc-bewoners juist de verandering van horizon, het even niet op het azc-terrein hoeven zijn, een belangrijke motivatie is om mee te doen met vrijwilligerswerk of andere activiteiten buiten het azc;
- Bedenk als kernteam creatieve oplossingen om te voorkomen dat afstand of vervoerskosten belemmerende factoren worden voor bewoners om actief te worden;
- Betrek ook de ontvangende organisaties bij een eventueel vervoersprobleem, zeker in geval van vrijwilligerswerk.

"In principe fietsen de bewoners zelf, ze hebben de tijd. Het is vaak wel 30 minuten fietsen. De polder is winderig, er staat geen boom, je wordt zo van je fiets geblazen. Dat is echt wel een drempel voor bewoners. In de wintertijd hebben we daarom de afspraak met sommige projecten dat als het nodig is, zij bewoners ophalen en terugbrengen. Zij doen immers vrijwilligerswerk bij hen en zo doen ze een stukje terug. Er zijn ook bewoners op het azc die een auto hebben en die voor een klein bedrag voor taxi willen spelen." (Coördinator VWC)

6 Toeleiding en matching

Deelname aan participatie-activiteiten via de #Meedoen-balie is vrijwillig. Iedereen die gemotiveerd is om eenmalig of vaker mee te doen is welkom. Bewoners kunnen zichzelf bij de #Meedoen-balie melden (via via of na het zien van een van de gebruikte communicatiemiddelen). Ze kunnen doorverwezen (toegeleid) worden door medewerkers op het azc, maar ze kunnen ook pro-actief geworven worden door het Aan de Slag-team.

6.1 Motivatie om *wel* mee te doen met participatie-activiteiten

Er zijn verschillende redenen waarom azc-bewoners graag mee willen doen met participatie-activiteiten. In gesprekken met uitvoerders (medewerkers van COA en vrijwilligerscentrales) en deelnemers werden de volgende redenen om mee te doen veel genoemd.

6.1.1 Verveling en isolatie in het azc

Azc-bewoners spenderen veel tijd in hun kamer. Ze voelen zich verveeld, eenzaam en geïsoleerd, en hebben het gevoel dat iedere dag hetzelfde is. Daarom zoeken deze bewoners vaak een leuke dagbesteding. Zowel binnen als buiten het azc.

“Bewoners gaan vooral naar buiten uit verveling en misschien om even het azc niet te hoeven zien. Voor mij is dat zo. Even het gebouw niet te hoeven zien. Het is hier net een gevangenis. We willen naar buiten. Ver, ver van deze plaats vandaan.” (Azc-bewoonster)

6.1.2 Sociaal contact met andere bewoners in het azc

Bewoners die zich eenzaam voelen, kunnen de behoefte hebben om contact te zoeken met andere bewoners in het azc die in een soortgelijke situatie zitten. Bij deze medebewoners kunnen ze hun verhaal kwijt, maar kunnen ze ook even lachen en hun problemen vergeten. Het is een moment van gezelligheid, en een moment om even met iets anders bezig te zijn dan hun eigen leven.

“Vrouwen die wel komen, komen voor de gezelligheid. Ze vinden het leuk om contact te maken. Voor hun is het een uitje. Je kunt er ook je verhaal kwijt, vrouwen steunen elkaar emotioneel. Dat is mooi om te zien.” (Programmabegeleider)

6.1.3 Een dagstructuur creëren

Azc-bewoners hebben behoefte aan structuur in hun dag. Zij zitten veel in hun kamer en ondernemen vaak weinig. Hierdoor gaat de tijd langzaam voorbij. Zij hebben behoefte aan iets om naar uit te kijken. Meedoen aan een participatie-activiteit vervult beide behoeftes.

6.1.4 Kennismaken met de Nederlandse cultuur

Bewoners die zich bewust zijn van het belang om te integreren doen graag participatie-activiteiten samen met Nederlanders. Op deze wijze kunnen zij oefenen met het Nederlands, en leren zij over de Nederlandse cultuur en gebruiken. Azc-bewoners doen graag mee aan participatie-activiteiten die op één of andere manier bijdragen aan een betere toekomst in Nederland.

“Bewoners weten weinig over de Nederlandse cultuur. Het is goed om met de Nederlandse cultuur in contact te komen. Het azc zou ook een school moeten zijn. We zouden lessen moeten hebben over de Nederlandse cultuur, politiek, leefstijl en discriminatie. Want uiteindelijk komen mensen buiten het azc te leven en moeten ze zelf alles kunnen regelen.” (Azc-bewoonster)

6.1.5 Verbeteren van de mentale gezondheid

Als bewoners bezig zijn, hebben ze minder tijd om te piekeren over hun procedure, familie en vrienden die nog in het land van herkomst zijn, alles wat ze meegemaakt hebben. Bewoners geven aan dat de afleiding en het contact met andere mensen hen minder somber maakt. Ook zien zij het meedoen aan participatie-activiteiten als een manier om te werken aan een betere toekomst in Nederland. De activiteiten zorgen ook daardoor voor stressvermindering en hoop voor de toekomst.

6.1.6 Graag anderen willen helpen

Bewoners willen graag iets voor een ander betekenen. Zij kunnen dit doen tijdens activiteiten als wandelen met ouderen of meehelpen in een verzorgingshuis.

“Een goede activiteit zou zijn om met ouderen te praten of wandelen, en een kopje thee voor hen te maken in een verzorgingstehuis. Of in winkels helpen. Hier in de buurt zijn veel huizen voor mensen die gehandicapt zijn. Wij zien dat zij gaan wandelen met een rolstoel. Hier zouden vrouwen wel aan willen meedoen.” (Azc-bewoonster)

6.1.7 Vraag om een kleine bijdrage bij aanmelding aan een participatie-activiteit

Het komt voor dat bewoners zich erg enthousiast aanmelden voor een activiteit, maar uiteindelijk (herhaaldelijk) niet op komen dagen. Als zij bij aanmelding een kleine bijdrage voor een activiteit betalen, zijn bewoners die minder sterk intrinsiek gemotiveerd zijn, sneller geneigd om daadwerkelijk te komen. Zo'n prikkel kan net de stimulans zijn om de motivatie waarmee ze zich aanmeldde, vast te houden.

“Als het allemaal vrijblijvend is dan komen ze gewoon niet. Het gaat om 2 euro of zoiets. Dit werkt ook bij de groep vrouwen die de taal nog niet zo goed spreekt. Het helpt om ze te motiveren.” (Programmabegeleider)

In gesprek met bewoners die *niet* deel willen nemen aan activiteiten, kunnen supporters en coördinatoren de hierboven genoemde voordelen van participatie geven. Hiermee kunnen zij bewoners motiveren toch eens een keer mee te doen.

6.2 Motivatie om *niet* mee te doen met participatie-activiteiten

Voor de coördinatoren en supporters is het ook goed om te weten waarom bewoners *niet* mee willen doen met participatie-activiteiten. Dit zijn veelgenoemde redenen.

6.2.1 Taalbarrières

In het azc wonen en werken mensen met veel verschillende achtergronden. Om met elkaar te communiceren is het belangrijk dat zij eenzelfde taal, zoals het Nederlands of Engels spreken.

Wanneer zij deze talen niet spreken, vormt dit voor hen een belemmering om mee te doen aan participatie-activiteiten.

6.2.2 Psychische en fysieke problematiek

Azc-bewoners hebben veel meegemaakt in het land van herkomst en tijdens de reis naar Nederland. Eenmaal aangekomen in Nederland, kunnen zij te maken krijgen met weer andere negatieve ervaringen, zoals discriminatie door Nederlandse omwonenden. Vanuit de onderzoeksliteratuur is dan ook bekend dat asielzoekers en vluchtelingen veel vaker fysieke en vooral psychische gezondheidsproblemen hebben dan andere inwoners in Nederland. Zij hebben tot vier keer vaker een posttraumatische stress-stoornis of depressie (o.a. Pharos, 2016 en Gezondheidsraad, 2016)

Dit alles zorgt voor angst, verdriet, en wantrouwen. Bewoners die deze emoties ervaren, zijn niet bezig met hun toekomst in Nederland, en zullen minder snel geneigd zijn om deel te nemen aan participatie-activiteiten.

6.2.3 Onbekendheid met vrijwilligerswerk

In de landen waar azc-bewoners vandaan komen, wordt meestal niet veel vrijwilligerswerk gedaan. Voor veel bewoners is het concept 'vrijwilligerswerk' daarom onbekend.

6.3 Outreachinge aanpak

Een van de belangrijkste succesfactoren van de Aan de Slag-methodiek, is de persoonlijke en outreachinge benadering van bewoners om hen toe te leiden naar participatie-activiteiten. Dit houdt in dat mogelijke deelnemers pro-actief benaderd worden.

Supporters, coördinatoren van COA en vrijwilligerscentrale (VWC) en alle andere COA-medewerkers hebben door de week heen persoonlijk contact met bewoners.

Zij zien de bewoners bij afspraken, zij zoeken hen actief op, vertellen welke activiteiten er allemaal zijn en enthousiasmeren hen om mee te doen. Zij geven uitleg over de meerwaarde van deelname aan participatie-activiteiten binnen en buiten het azc. Gezien de heterogeniteit van de bewonersgroep op het azc is het belangrijk dat zij de diverse redenen paraat hebben die azc-bewoners kunnen bewegen om mee te doen. Hierbij kunnen ze gebruik maken van de hierboven genoemde motivaties van bewoners die wel al het belang inzien van actief bezig zijn.

"Ik vertel heel vaak: vrijwilligerswerk is echt heel belangrijk voor jezelf. Het is goed voor contact met mensen, voor de kennis van de Nederlandse maatschappij. Misschien krijgen zij over vier of vijf of zes maanden een appartement. Zij willen dan hun burens leren kennen. Hoe kan je zonder taal samenleven met jouw buurvrouw en buurman? Sommige mensen houden niet van praten, houden niet van contact met mensen. Ik probeer hen te vertellen dat dat een grote fout is. Als zij altijd alleen thuis zijn, in hun kamer, is dat niet goed. Dat is echt slecht voor hun lichaam en hun hersenen. Zij kunnen op hun kamer niet Nederlands leren praten, niet leren hoe de Nederlandse maatschappij is." (Supporter)

Ook op het moment dat de #Meedoen-balie geopend is ('spreekuur'), blijft een outreachinge aanpak mogelijk. Terwijl de coördinator of een van de supporters de balie bemant, kunnen de anderen rondlopen en actief bewoners aanspreken. Zo bereiken zij ook bewoners die niet zelf de weg naar de #Meedoen-balie gevonden hebben.

"Wij staan hier altijd buiten. Wij wachten op de mensen, wachten op de "klanten". Ik spreek ze zelf aan. De eerste stap is kennismaken. Daarna vertel ik hen waarom ik hier ben. Om hen te helpen, met vrijwilligerswerk en andere activiteiten. Zij zeggen dan: "ja, dat is goed. Wij gaan meedoen, samen met jou." (Supporter)

De #Meedoen-balie is het fysieke centrale verzamelpunt van het gehele participatie-aanbod binnen en buiten het azc. Maar het persoonlijke contact van alle COA-medewerkers, de beide coördinatoren én de supporters, om bewoners te activeren, staat aan de kern van de Aan de Slag-methodiek.

6.3.1 Participatie is altijd en overal onderwerp van gesprek

In de Aan de Slag-methodiek is participatie niet belegd bij één of enkele COA-medewerkers die hier azc-bewoners over vertellen. Er is weliswaar een coördinator die als spin in het web fungeert op het azc. Deze krijgt hier extra uren voor. Maar, het is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle medewerkers op het azc om bewoners te stimuleren een zinvolle dagbesteding te zoeken en mee te doen met participatie-activiteiten.

Zo'n integrale samenwerking klinkt lastig en potentieel tijdrovend voor COA-medewerkers, maar dit is niet zo! Het hoeft hen geen extra uren te kosten, omdat participatie geen groot, apart gespreksonderwerp hoeft te zijn. COA-medewerkers kunnen in al hun dagelijkse contacten met bewoners de participatie-activiteiten en het belang hiervan ter sprake brengen. Casemanagers, huismeesters, woon- of programmabegeleiders en NT2-docenten hebben allemaal vanuit hun eigen rol en functie contact met bewoners. Als zij tijdens deze contacten alert zijn op participatie en dit waar mogelijk en waar nodig ter sprake brengen, vraagt dit van hen geen extra tijd.

Het persoonlijke contact en de herhaling door verschillende personen in verschillende contexten helpt om bewoners mee te laten doen. Dit geldt ook voor bewoners die al zelfwerkzaamheid doen of op het azc-terrein sporten. Ook voor hen kan meedoen aan vrijwilligerswerk of een andere activiteit buiten het azc een mooie nieuwe stap zijn om Nederlanders te ontmoeten en de Nederlandse samenleving te leren kennen. Het bereidt hen voor op hun inburgeringstraject, waarin dit ook van hen verwacht wordt.

6.3.1.1 Kader: Voorbeeldmomenten om participatie ter sprake te brengen

- Laat bewoners die aan een activiteit meegedaan hebben hierover vertellen tijdens een taalles, bij wijze van oefening spreekvaardigheid én onderlinge enthousiasmering;
- Drink een kop koffie mee in de recreatiezaal en ga daar met bewoners informeel in gesprek over hun dagbesteding en de wensen en mogelijkheden die ze daarvoor hebben;
- Besteed altijd apart aandacht aan participatie tijdens formele begeleidingsgesprekken als het 6 domeinen-gesprek of het introductiegesprek met bewoners die nieuw zijn in het azc;
- Bespreek het belang van participatie tijdens KNM;
- Maak een praatje met bewoners die steeds bij de infobalie rondhangen in afwachting van de post en vertel ze dat wachten sneller gaat als je iets te doen hebt;
- En verwijs bewoners altijd door naar de #Meedoen-balie! Daar kunnen ze concreet in gesprek om te kijken welk participatie-aanbod bij hen past.

6.4 Matchen bij de #Meedoen-balie

Bij de #Meedoen-balie gaan de coördinator VWC en supporters in gesprek met geïnteresseerde azc-bewoners, eventueel aan de hand van een intakeformulier.

“Meestal is de boodschap: ‘Ik verveel me te pletter en ik heb gehoord dat ik iets zou kunnen doen. Wat kan ik dan doen?’ Dan zijn ze vaak helemaal niet zo veeleisend en ga ik met ze in gesprek. Soms zeggen ze ook wel letterlijk dat ze zich nuttig willen maken, iets terug willen doen. Maar ook: ‘Ik wil niet gek worden, ik ga achteruit, dus ik moet moet MOET wat doen. Laat me alsjeblieft iets doen.’ Als je vraagt naar hobby’s krijg je niet echt antwoord, maar als je vraagt ‘wat vind je leuk’ dan komt er nog wel eens wat uit.” (Coördinator VWC)

De coördinator VWC en supporter vertellen niet alleen wat het participatie-aanbod van die week is, maar proberen vooral ook een beeld te krijgen van de wensen, mogelijkheden en verwachtingen van de bewoner. Op basis daarvan kijken zij samen wat een passende activiteit zou kunnen zijn:

- Wat voor achtergrond heeft de bewoner? Werkervaring, interesses, taalbeheersing etc;
- Is de bewoner al toe aan activiteiten buiten het azc? Of is een laagdrempeliger activiteit op het azc-terrein een betere eerste stap?
- Heeft de bewoner een voorkeur voor een groepsactiviteit, of is een individuele activiteit passender?
- Kan iemand zelfstandig deelnemen, of is het fijn als er de eerste keer (keren) een supporter mee gaat?
- Wat is het participatie-aanbod deze week?
- Verwachtingsmanagement: bijvoorbeeld dat leuke contacten met Nederlanders tijdens activiteiten niet altijd (meteen) tot contact in de privésfeer leiden. Of dat vrijwilligerswerk betekent dat je er geen geld voor krijgt.

“Vanuit een informele activiteit ontstaat niet persé vriendschap. Een moeder ging naar een koffieochtend, wat ontzettend leuk was. Zij had het gevoel dat ze iets terug moest doen. Dus zij had die vrouwen uitgenodigd op het azc om ook bij haar koffie te komen drinken. Maar die vrouwen gaven aan dat één koffieochtend per week voor hen wel genoeg was. Dat vond ze toch wel teleurstellend, want ze wilde graag wat terug doen.” (Coördinator VWC)

Als de bewoner interesse heeft, krijgt deze de praktische informatie (datum, tijd, plaats, duur activiteit) over de activiteit mee:

- Met een flyer;
- Via Whatsapp;
- Eventueel wordt de afspraak gemaakt dat de coördinator of supporter op de dag van de activiteit (of de dag ervoor) nog een herinneringsappje stuurt;
- Als het gaat om een activiteit die vaker terugkomt (bijvoorbeeld wekelijks), werkt het goed om af te spreken dat een bewoner een activiteit drie weken uitprobeert en dat je daarna samen bekijkt of de bewoner door wil gaan.

In de praktijk merken coördinatoren soms dat er tijdens groepsactiviteiten wrijvingen zijn tussen bepaalde culturen. Dit is gelukkig lang niet altijd het geval, maar in zo’n situatie kan het helpen om bij de groepsindeling rekening te houden met land van herkomst of taal.

Het komt ook voor dat een bewoner eerst een tijdje wekelijks bij de #Meedoen-balie komt kijken of een praatje komt maken, voordat deze zich opgeeft. Door de ruimte waar de #Meedoen-balie is

gezellig in te richten, worden bewoners ook uitgenodigd om zich op hun gemak te laten voelen. (Zie ook kader 4.2.1.1 met tips over het gezellig inrichten van de #Meedoen-balie).

6.4.1 Gebruik van communicatiemiddelen

Het wekelijkse participatie-aanbod kan op verschillende manieren zichtbaar gemaakt worden voor bewoners. Voor alle communicatiemiddelen geldt: korte teksten in eenvoudige taal en gebruik foto's of ander beeldmateriaal.

6.4.1.1 Offline

- Elke week kan het participatie-aanbod op een flyer of activiteitenoverzicht vermeld worden. Het gaat zowel om wekelijks terugkerende als incidentele activiteiten, met beschrijving van het wat, waar en wanneer. Deze flyers liggen bij de #Meedoen-balie en kunnen door de coördinator en supporters meegegeven worden als ze rondlopen om bewoners aan te spreken;
- Niet alle azc-bewoners kunnen (Nederlands of Engels) lezen. Foto's op de flyers helpen bewoners een beeld te geven van wat ze kunnen verwachten;
- Maak indien mogelijk meertalige folders. Niet alleen Nederlands en Engels, maar als een supporter kan vertalen eventueel ook in veelvoorkomende talen als Arabisch, Tigrinya of Farsi. Gebruik eenvoudige taal;
- Google Translate is op veel manieren in te zetten.
 - Gebruik het om flyers te vertalen;
 - Gebruik het als 'live' vertaaltool in gesprek met bewoners die geen of nauwelijks Nederlands of Engels spreken.
- De flyers of menukaarten kunnen ook op een prikbord gehangen worden bij de ingang van de ruimte waar de #Meedoen-balie is. Bewoners kunnen het aanbod dan ook bekijken buiten de openingstijden van de #Meedoen-balie.

6.4.1.2 Online

- Het aanbod kan wekelijks geplaatst worden op de MyCOA-website en -app. Daar is het aanbod 24 uur per dag te bekijken. Denk aan de volgende plekken op MyCOA:
 - Kalender (activiteiten van die dag);
 - Openingstijden (openingstijden van de #Meedoen-balie, fitnessruimte etc);
 - Lokale berichten (algemene informatie over de #Meedoen-balie);
 - Job centre (vrijwilligers-vacatures);
 - Bewoners kunnen zo vast kijken waar ze interesse in hebben, en zich bij de #Meedoen-balie daadwerkelijk inschrijven;
 - Niet iedereen is digitaal vaardig, maar voor een deel van de bewoners kan dit een praktische aanvulling zijn op het geprinte aanbod bij de #Meedoen-balie.
- Het participatie-aanbod kan ook geplaatst worden op de kabelkrant die veel azc's hebben. Let er wel op dat de tekst ook op de kleine schermen van bewoners te lezen is. De kabelkrant-televisies die bijvoorbeeld bij de infobalie hangen, zijn vaak veel groter dan die bij bewoners op de kamer.

Zorg ook dat de pagina's niet te snel wisselen, zodat bewoners de tijd hebben de tekst te lezen. Zeker in een voor hen nieuwe taal als Nederlands of Engels kost dit hen meer tijd;

- Stuur de link van de website van een ontvangende organisatie naar de bewoner toe (via WhatsApp¹³ of email). Via Google Translate kan deze de hele website in de eigen taal lezen. Hij kan zo al een beeld krijgen van de organisatie en een week later met gerichte vragen bij de #Meedoen-balie komen. Google Translate werkt ook goed met spraakberichten.

6.4.1.3 Op de telefoon

- Voor specifieke doelgroepen, bijvoorbeeld vrouwen, kan een Whatsapp-groep aangemaakt worden waar activiteiten in worden aangekondigd;
- Bevestig aanmelding voor een activiteit per Whatsapp en vermeld daarin wat, waar en wanneer. Stuur eventueel de dag van of voor de activiteit nog een reminder.

6.4.1.4 Mond op mond reclame!

- Niets werkt zo aanstekelijk als iemand die vol enthousiasme en uit eigen ervaring vertelt hoe leuk het was om mee te doen met een participatie-activiteit. Supporters doen dit al. Ook deelnemende bewoners kunnen (door de coördinator of supporter) actief gestimuleerd worden hun positieve ervaringen te delen met de mensen om hen heen;
- Als het azc een bewonersraad heeft, is het goed deze bij de #Meedoen-balie te betrekken. De leden van de bewonersraad kunnen binnen het azc ambassadeurs zijn voor het belang van participatie.

6.5 Het begeleiden van de deelnemers

Voor veel bewoners is begeleiding naar en bij interne en externe activiteiten in het begin erg prettig. De begeleiding van (groepjes) azc-bewoners kan gedaan worden door de coördinator vanuit VWC of COA, maar vaak spelen supporters hierin een belangrijke rol. Hun aanwezigheid maakt het voor deelnemers prettiger om deel te nemen. De supporter weet namelijk de weg, heeft contact met de contactpersoon van de organisatie waar je aan de slag gaat, en kan eventueel vertalen. Ook kan deze bepaalde Nederlandse gewoonten toelichten, bijvoorbeeld dat het belangrijk is om op tijd te komen. Dit alles maakt de introductie en start veel makkelijker.

Het komt regelmatig voor dat er vriendschappen ontstaan tussen supporters en andere deelnemers. Deze vriendschappen vormen waardevolle nieuwe contacten voor azc-bewoners, en zorgen dat zij sneller of vaker meedoen aan een activiteit.

Supporters blijven de eerste keren ook vaak bij de activiteit, tot de bewoners genoeg zelfvertrouwen hebben om zelf te gaan. Het komt geregeld voor dat een azc-bewoner alleen mee wil doen als de supporter zelf ook mee gaat.

“Mensen die geen Engels spreken zeggen vaak tegen me: “Voor jou is het makkelijk, jij spreekt Engels.” Ik zeg dan: “Dat klopt, maar als jij ergens heen wil, ga ik met je mee om te vertalen. Dat doe ik voor jou”.

¹³ COA heeft AVG-regels voor het gebruik van WhatsApp door medewerkers in contact met bewoners. Meer informatie hierover is te vinden op Plein.

Ik snap het wel. Het is moeilijk als je niks hebt om contact met mensen hier te maken. Vertaling is dan erg belangrijk. Ik vraag ze of ze willen helpen de sporthal te schilderen. Zij vragen of ik er dan ook bij ben. Zeg ik ja, dan komen zij ook. Zeg ik nee, dan komen ze niet.” (Supporter)

Voor zowel de azc-bewoner als de supporter is het erg prettig als er ook bij de ontvangende organisatie een vast aanspreekpunt is, die je tijdens de activiteit vragen kan stellen. Dit voorkomt dat de azc-bewoner ‘verloren’ kan rondlopen en niet goed weet wat de bedoeling is.

Bij vrijwilligerswerk werkt het vaak ook goed om de azc-bewoner te koppelen aan een meer ervaren (Nederlandse) vrijwilliger, die als buddy op kan treden. Zorg ook, als een activiteit langer duurt, dat de deelnemers iets te drinken aangeboden krijgen of actief uitgenodigd wordt mee pauze te houden. Ze zullen hier niet snel om vragen of zelf iets te drinken pakken.

In de praktijk kan er een verschil zijn in begeleiding tussen meer ‘formele’ activiteiten (zoals vrijwilligerswerk) en meer ‘informele’ activiteiten (zoals ontmoetingsmomenten, hobby en sport). De begeleiding en terugkoppeling is bij vrijwilligerswerk vaak intensiever dan bij informele activiteiten.

“Deelname aan informele activiteiten in de gaten houden is nog best lastig. Soms kom ik er toevallig achter dat een bewoner er niet meer heen gaat omdat die inmiddels andere prioriteiten heeft. Bij structureel vrijwilligerswerk hoor je het van de vaste contactpersoon als iemand niet komt opdagen, maar bij informele activiteiten hoor je dat gewoon niet. Dan moet je echt aan de bewoner zelf navragen of het nog steeds leuk is.” (Coördinator VWC)

De warme toeleiding en begeleiding helpt bewoners die de weg hier niet kennen, de taal niet spreken, niet weten hoe het hier werkt of zelfstandig deze stappen niet durven zetten, om mee te doen met participatie-activiteiten.

De supporter helpt hiermee ook de ontvangende organisatie. Door de bruggen die hij bouwt vergemakkelijkt de supporter de samenwerking, vooral met betrekking tot taalbarrières en culturele verschillen.

6.6 Terugkoppeling

- Na de eerste keer (of keren) deelname aan een activiteit, checkt de coördinator van de vrijwilligerscentrale (VWC) hoe het gegaan is, zowel bij de bewoner als bij de ontvangende organisatie. Het is goed om vooraf af te spreken dat dit zal gebeuren. Voldeed deelname aan beide kanten aan de verwachtingen?
- Vond de bewoner het leuk en wil hij vaker deelnemen?
- En kan dit ook vanuit de organisatie?

Als het niet zo lekker liep, kan de coördinator meedenken hoe dit op te lossen. Bewoners vinden het vaak lastig om uit zichzelf aan te geven als een activiteit niet bevalt, en blijven in zo’n geval de volgende keer weg. Dit is zonde, want wellicht kan er iets aangepast worden of is er een andere activiteit mogelijk die wel bevalt.

Ook in de periode daarna is het belangrijk dat de coördinator vinger aan de pols houdt of bewoner en organisatie nog steeds blij met elkaar zijn. Niet om te betuttelen, wel om waar nodig de begeleiding (door de supporter) aan te passen en het contact met de ontvangende organisatie warm te houden.

6.7 Certificaten en warme overdracht

De coördinator VWC houdt bij welke bewoner meedoet met welke activiteit(en). Dit is allereerst handig voor de follow-up, om bij de bewoner en/of de organisatie na te vragen hoe het gegaan is. En als een bewoner vaker meedoet met activiteiten, kan deze een certificaat krijgen als bewijs van deelname en inzet.

Op het certificaat staat wat de bewoner gedaan heeft en hoe vaak. Vooral bij langdurig vrijwilligerswerk kan dit een waardevol getuigschrift zijn bij een latere zoektocht naar een baan.

De frequentie waarmee certificaten uitgereikt worden, wisselt per locatie:

- Na een bepaald aantal keer meedoen aan een activiteit (bijvoorbeeld 5 keer);
- Elk kwartaal, voor alle deelnemers tegelijk;
- Bij vertrek van een azc-bewoner.

Als de certificaten periodiek worden uitgereikt, kan hier ook een feestelijke sessie van gemaakt worden, waarbij bijvoorbeeld ook een wethouder aanwezig is. Bekijk voor tips ook paragraaf 7.2. Op [Plein](#) en het [Platform Vrijwillige Inzet](#) is een format voor een certificaat aanwezig.

“Ze hechten echt veel waarde aan zo’n certificaat. Zij zien het wel als een belangrijk document. Dat is het eigenlijk ook wel. Ze komen met niets naar Nederland toe. Ze gaan naar een woning toe of terug naar hun eigen land – dat is ook een optie. Ze willen wel laten zien hoeveel ze al geparticipeerd hebben in onze samenleving. En hoe belangrijk ze dat wel niet vinden. Het is een bewijs dat ze echt in handen hebben.” (Woonbegeleider)

De gegevens wie waaraan heeft deelgenomen worden ook door de coördinator COA verwerkt in IBIS, in het klantdossier van de bewoner. Zo bouwt deze een participatiedossier op dat na verkrijgen van een status met de gemeente gedeeld kan worden. Zo’n warme overdracht (‘doorgaande lijn’) helpt bij het opstarten van het inburgeringstraject.

7 Delen van mooie verhalen

7.1 Deel mooie verhalen

Het delen van mooie ervaringsverhalen is een belangrijke succesfactor voor het versterken en bestendigen van de aanpak via de Aan de Slag-methodiek.

Veel coördinatoren van VWC's krijgen te maken met kat-uit-de-boom-kijkende organisaties, als het gaat om het openstellen van activiteiten voor azc-bewoners. Deze houding wordt van Zeeland tot Groningen toegeschreven aan de 'lokale volksaard in kleine kernen' waar de meeste azc's zijn gevestigd.

Het delen van ervaringsverhalen helpt om meer participatie-aanbod bij meer organisaties voor elkaar te krijgen. Het nodigt lokale, maatschappelijke organisaties uit om de deuren open te zetten voor azc-bewoners, waarmee zowel het activiteitsaanbod als de deelname groeien:

- Start via positief gestemde organisaties;
- Maak tamtam via de lokale pers, nieuwsbrieven, social media en persoonlijke netwerken. Zodra de eerste activiteiten van azc-bewoners publiekelijk gedeeld worden, wordt het gemakkelijker om een volgende lichter organisaties te overtuigen om mee te doen;
- Overleg met de lokale of regionale communicatieadviseur van COA en VWC waar communicatiekansen liggen;
- Deel good practices gericht met potentiële nieuwe ontvangende organisaties;
- Faciliteer mond-op-mond-reclame. Geef (met toestemming) de contactgegevens van enthousiaste deelnemende lokale organisaties aan nieuwe organisaties die nog twijfelen of ze mee willen doen. Zij kunnen zo zelf contact opnemen en horen hoe het werkt. Deze mond-op-mondreclame werkt vooral bij zorginstellingen vaak goed.

Maar, het delen van mooie verhalen levert meer op dan alleen extra activiteitsaanbod:

- Ervaringsverhalen enthousiasmeren azc-bewoners om ook mee te doen met de activiteiten;
- Het is ook een middel om meer draagvlak te creëren voor nieuwkomers. Mooie verhalen dragen bij aan een positieve beeldvorming;
- Het geeft alle betrokken partijen een kans om in de spotlights te staan en een extra 'beloning' te krijgen voor hun deelname en inzet.

7.2 Certificaten: vier samen de successen!

Mooie verhalen hoeven niet alleen via (lokale) media en social media gedeeld te worden. De uitreiking van certificaten aan deelnemers die vaak hebben meegedaan aan activiteiten, is ook een mooie manier om alle betrokkenen in het zonnetje te zetten.

- Een feestelijke uitreiking levert zowel de deelnemers, ontvangende organisaties als de betrokken medewerkers vanuit vrijwilligerscentrale en COA veel positieve energie op om door te gaan;
- Het maakt de azc-bewoners op een positieve manier zichtbaar in de samenleving. Dit biedt kansen voor mooie PR;
- Het kan inspirerend zijn voor nieuwe organisaties die nog niet meedoen. Het kan hen over de drempel helpen hun activiteiten open te stellen voor azc-bewoners.

- Bewoners kunnen ook meer informeel bedankt worden voor hun deelname aan activiteiten of hun inzet als vrijwilliger. Af en toe een dankberichtje via WhatsApp of een keer een kaartje worden zeer gewaardeerd en werken motiverend.

Enkele ideeën voor een geslaagde bijeenkomst:

- Organiseer (half-)jaarlijks een feestelijke bijeenkomst;
- Nodig niet alleen de actieve bewoners uit die een certificaat krijgen (publiek meenemen mag), maar ook vertegenwoordigers van de ontvangende organisatie;
- Nodig de wethouder of burgemeester uit om een of meerdere certificaten uit te reiken;
- Azc-bewoners kunnen de aankleding en/of catering verzorgen, en soms ook muziek;
- Een bewoner kan over zijn ervaring bij de ontvangende organisatie vertellen en wat meedoen voor hem betekent;
- De ontvangende organisaties kunnen bij het uitreiken iets over 'hun' deelnemers vertellen. Een persoonlijk praatje waarin de waardering voor hun aanwezigheid en inzet wordt uitgesproken, betekent vaak erg veel voor de azc-bewoners;
- Laat als variant een keer de deelnemers hun ontvangende organisaties in het zonnetje zetten met een cadeautje en certificaat van waardering voor de kansen die zij azc-bewoners bieden.

8 Vrouwenparticipatie

Tijdens het impulsprogramma Aan de Slag (2016-2019) bleek dat vrouwelijke azc-bewoners minder vaak aan vrijwilligersactiviteiten deelnamen dan mannelijke azc-bewoners. Als we de algemene cijfers van het COA over de bezetting van locaties bekijken, dan zien we dat ruim een derde van de volwassen azc-bewoners vrouw is. Uit de cijfers van Aan de Slag bleek echter dat slechts een kwart van de deelnemers aan de vrijwilligersactiviteiten uit vrouwen bestond. En ook uit de deelnamecijfers uit 2020-2021 bleek dat de participatie van vrouwelijke azc-bewoners achterloopt bij die van mannen.

Hoewel alle Aan de Slag-activiteiten in principe toegankelijk zijn voor mannen en vrouwen, vinden veel vrouwelijke azc-bewoners het niet prettig om 'gemengde' activiteiten te doen, dus activiteiten waarbij zowel mannen als vrouwen aanwezig zijn. Om voor hen de drempel te verlagen om van hun kamer af te komen, kan het behulpzaam zijn om vrouwspecifiek aanbod te verzamelen.

Daarom zochten we uit wat er nodig is om de participatie van vrouwen binnen de participatiemethodiek Aan de Slag te vergroten. Hiervoor voerden we gesprekken met de uitvoerders van de methodiek (medewerkers van COA en coördinatoren vanuit de vrijwilligerscentrales) en met de deelnemers (vrouwelijke azc-bewoners en supporters).

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op vrouwspecifiek participatie-aanbod, de behoeften van vrouwen, de belemmeringen die zij ervaren, de benodigde randvoorwaarden en tips om hen te helpen participeren.

8.1 Motivaties om *wel* te participeren

De motivatie om *wel* mee te doen aan participatie-activiteiten, verschilt eigenlijk niet voor mannen en vrouwen. Deze redenen worden beschreven in paragraaf 6.1 "Motivatie om wel mee te doen met participatie-activiteiten".

Wel geven vrouwen (nog vaker dan mannen) aan dat ze graag iets voor een ander willen betekenen. 'Zorgende' activiteiten (wandelen met ouderen, meehelpen in een verzorgingshuis) spreken hen aan.

8.2 Motivaties om *niet* te participeren

In tegenstelling tot de motivaties om wel mee te doen, hebben vrouwen vaak andere redenen om *niet* mee te doen dan mannen.

8.2.1 De zorg voor het gezin

Veel vrouwen in het azc hebben kleine kinderen. Hier zijn de vrouwen het grootste deel van hun tijd aan kwijt. Vanwege geen of beperkte kinderopvang op de azc's, blijven veel vrouwen thuis met de kinderen. Hierbij speelt mogelijk mee dat zij het lastig vinden om de zorg voor hun kinderen over te dragen aan vreemden. Dit komt mede door ervaringen tijdens de vlucht.

Schoolgaande kinderen kunnen last hebben van trauma's, en discriminatie en/of pestgedrag ervaren op school. Ook hier zijn vrouwen dan veel mee bezig, omdat zij zich verantwoordelijk voelen voor het gezin. Het laten wennen van de kinderen aan Nederland, een nieuwe school, en aan nieuwe omgangsvormen komt hierdoor vaak ook op de schouders van vrouwen terecht (Mehho, 2020).

8.2.2 Taalbarrières

Vrouwen spreken vaker dan mannen geen Nederlands of Engels. Omdat zij veelal met de kinderen thuisblijven, worden zij veel minder dan mannen blootgesteld aan het Nederlands en Engels. De taalbarrière die op deze manier bij vrouwen in stand blijft, zorgt ervoor dat zij minder snel deelnemen aan participatie-activiteiten.

8.2.3 Psychische en fysieke problematiek

Net als mannen, hebben ook vrouwen in het azc veel meegemaakt in het land van herkomst en tijdens de reis naar Nederland. Bij hen is er daarnaast vaker sprake (geweest) van seksueel geweld, wat voor extra psychische problemen kan zorgen.

8.2.4 Andere opvattingen over deelname aan de publieke ruimte

Vrouwen blijven nog vaker dan mannen op hun kamer. Dit kan een bewuste keuze zijn, zeker als zij uit een cultuur komen waarin het minder gebruikelijk is dat vrouwen deelnemen aan het openbare leven. Voor hen is de drempel om mee te doen aan activiteiten buiten het azc extra hoog.

8.2.5 Geen vertrouwen in eigen kunnen door traditionele rolverdelingen

Veel vrouwen in het azc hebben in het land van herkomst niet gewerkt. Zij denken hierdoor dat zij ook in Nederland niet kunnen werken.

“De perceptie van mensen of ze ergens toe in staat zijn is een belangrijke bepalende factor, vertrouwen in eigen kunnen speelt een rol.” (Projectleider ‘Rolmodellen’ COA)

8.2.6 Niet weten wat (vrijwilligers)werk is

Net als mannen zijn ook vrouwen vaak onbekend met het concept ‘vrijwilligerswerk’. Daarnaast blijkt dat het moeilijker is om vrouwen naar arbeid toe te leiden, omdat zij vaak minder dan mannen een opleiding en werkervaring hebben (Razenberg et al., 2018).

8.2.7 Integreren is voor later

Sommige vrouwen in het azc vinden dat integratie iets is om pas mee bezig te zijn wanneer zij een woning hebben in de gemeente, als de kinderen ouder zijn of als ze de taal beter spreken (De Gruijter & Hermans, 2019). De periode in het azc zien zij als een periode om bij te komen van de reis, om te stabiliseren en te wennen aan een nieuwe omgeving. Deze vrouwen hadden vaak veel problemen in het land van herkomst en zijn daar nog veel mee bezig. Meedoen aan een participatie-activiteit zien zij tijdens het verblijf in het azc als iets onbelangrijks.

“Mensen zijn in het azc niet rustig, ze denken altijd aan volgende maand, volgende week, volgend jaar. “Wat moet ik doen?” Ze zijn altijd bezig met denken. Maar vrouwen staan vaak hier in hun kamer, zij willen niet helpen. Zij willen een appartement krijgen en daarna pas denken wat ze moeten gaan doen.” (Mannelijke supporter)

“Wanneer je van de ene omgeving naar een andere nieuwe omgeving gaat, is het eerste wat je nodig hebt niet stimulatie, maar je moet jezelf eerst stabiliseren, je mindset. Je moet hard werken en dat kost tijd. Dit is een plek waar mensen komen voor veiligheid. Vaak hebben de mensen problemen in hun thuisland. Deze mensen denken vaak negatief en rechtlijnig en zijn niet bezig met het opbouwen van iets nieuws in Nederland.” (Azc-bewoonster)

8.2.8 Mannen

Voor veel vrouwen in het azc is het lastig om in de buurt van mannen te zijn, vanwege hun familie of religie. Veel vrouwen komen uit een cultuur waarin de vrouw moet luisteren naar de man. Soms wordt dan ook gesignaleerd dat de echtgenoot een rol speelt in het niet-participeren van een vrouw.

Vrouwen die moslima zijn voelen zich niet altijd op hun gemak bij mannen die geen familie van hen zijn. Zij geven aan soms op een seksuele manier bekeken te worden en dat zij niet altijd respectvol behandeld worden door mannen. Hierdoor vermijden deze vrouwen recreatie- en sportruimtes, en nemen zij minder snel deel aan participatie-activiteiten waarbij ook mannen aanwezig zijn.

“Vrouwen die alleen deelnemen aan vrijwilligerswerk, kregen nare opmerkingen van mannen. Ze werden er negatief op aangesproken. Dus, als er mannen zijn die vinden dat vrouwen niet mee mogen doen aan vrijwilligerswerk, zullen ze die vrouwen daarop aanspreken. Dit schrikt vrouwen af. Dat is een cultuurding. Mannen vinden het niet gepast als vrouwen (alleen) gaan werken.”

(Coördinator VWC)

8.3 Tips om vrouwen te activeren

Hoe kun je vrouwen in het azc het beste toeleiden naar participatie-activiteiten? Uiteraard kan dit via de reguliere aanpak en kanalen (lees ook hoofdstuk 6 “Toeleiding en matching”). Vaak blijkt het echter nodig om aparte aandacht aan vrouwen te besteden om hen te helpen de eerste stappen te zetten.

Hieronder staat een aantal tips die kunnen helpen bij het activeren van vrouwen. Deze tips komen voornamelijk voort uit de gesprekken die wij hebben gevoerd met de uitvoerders en deelnemers aan de Aan de Slag-methodiek. In aanvulling daarop hebben wij onderzoeksliteratuur bekeken waarin onderzocht was hoe vluchtelingenvrouwen (voornamelijk vrouwen met een status die al in de gemeente wonen) het beste geactiveerd kunnen worden¹⁴.

8.3.1 Vrouwen in azc's bereiken

8.3.1.1 Werk gender- en cultuursensitief

Reduceer de vrouwen niet tot één aspect, bijvoorbeeld tot ‘vrouw’ of ‘vluchteling’, maar heb er wel oog voor. Creëer situaties waarin vrouwen zich prettig voelen. Benader hen als mens, niet als vluchteling. (Stavenuiter et al., 2020; Verloove & De Vries, 2020)

8.3.1.2 Ga persoonlijk langs bij de vrouwen

Vraag persoonlijk aan de vrouwen welke activiteiten zij graag willen doen. Op basis daarvan kun je een plan bedenken om zoveel mogelijk vrouwen te motiveren en activeren.

8.3.1.3 Werk samen met vrouwelijke supporters uit verschillende culturen om niet-actieve vrouwen te bereiken

Actieve vrouwen kunnen een rolmodel zijn en het vertrouwen van niet-actieve vrouwen winnen. Zij kunnen laten zien wat meedoen aan participatie-activiteiten voor hen heeft opgeleverd. Dit motiveert en stimuleert de nog niet-actieve vrouwen om ook mee te gaan doen.

¹⁴ Uit de onderzoeksliteratuur zijn alleen de tips genoteerd, die aanvullend waren op de tips die in onze eigen gesprekken naar voren kwamen en die passend zijn voor de azc-context. Deze tips zijn te herkennen aan de literatuurreferentie.

Actieve vrouwen kunnen binnen de Aan de Slag-methodiek de rol van supporter vervullen. Vrouwelijke supporters zijn noodzakelijk voor het bereiken van vrouwen. Zij fungeren als tolken, en begeleiden de nog niet-actieve vrouwen naar de activiteiten. Dit is raadzaam omdat sommige vrouwen bang zijn om het azc te verlaten, omdat zij Nederland nog niet goed kennen. De koppeling met een vrouwelijke supporter kan helpen om deze angst te overwinnen.

“Wat werkt is iemand van dezelfde doelgroep haar ervaring laten vertellen. Zeker van iemand die in dezelfde situatie zit is het veel geloofwaardiger en nemen ze het sneller aan. Vandaar dat we ook met statushouders werken. Zij kunnen vertellen dat je als vrouw hier in Nederland veel mogelijkheden hebt. Dat je naast dat je moeder bent, ook andere dingen kunt doen.” (Coördinator VWC)

8.3.1.4 Maak gebruik van WhatsApp

Een effectieve manier om vrouwen te bereiken is via WhatsApp¹⁵.

- Maak een WhatsApp groep aan, en voeg daar actieve vrouwen aan toe, waar je inmiddels contact mee hebt;
- Plaats bij iedere volgende activiteit een bericht hierover in de WhatsApp groep, en vraag of de vrouwen het bericht willen doorsturen en delen met andere vrouwen in hun netwerk;
- Houdt ook nadat een vrouw een activiteit heeft uitgevoerd contact met haar. Stuur een bericht om te vragen hoe zij de activiteit ervaren heeft.

“Net voor corona hadden vrijwilligers een groepsapp aangemaakt, waar alle vrouwen die meedoen in zaten. Of ze komen is een tweede, maar je kunt ze zo in ieder geval bereiken en een herinnering sturen.” (Programmabegeleider)

8.3.1.5 Maak gebruik van vertaalprogramma's zoals Google Translate

Vrouwelijke bewoners spreken minder vaak Nederlands of Engels dan mannen. Google Translate maakt het makkelijker om met hen in gesprek te gaan. Google translate kan ook gesproken tekst vertalen, dit is handig in gesprek met analfabete vrouwen.

8.3.1.6 Kader: Meer mogelijkheden door digitalisering

Hoewel er in de azc's veel gevideobeld wordt, weten veel mannen en vrouwen niet hoe ze websites of andere apps moeten gebruiken. Het aanbieden van workshops digitalisering zou kunnen helpen bij het bereiken van een grotere groep vrouwen in het azc. Apps zoals MyCOA zouden hierdoor effectiever ingezet kunnen worden om participatie-activiteiten onder de aandacht te brengen.

8.3.1.7 Zet maximaal in op het toepassen van de 6 domeinen methodiek

De 6 domeinen methodiek is de standaard begeleidingsmethodiek van COA. Het is een eenvoudige manier om extra aandacht te besteden aan de participatie van vrouwelijke bewoners. Zet hier maximaal op in om zoveel mogelijk vrouwen actief te krijgen. Zie voor meer informatie over de 6 domeinen methodiek bijlage 1.

¹⁵ COA heeft AVG-regels voor het gebruik van WhatsApp door medewerkers in contact met bewoners. Meer informatie hierover is te vinden op Plein.

“Vanuit de methodiek 6 domeinen is er om de 3 maanden een gesprek met alle volwassenen. Eén leefgebied is participatie, waarin ook de vrouw wordt betrokken. Als daar wordt gesignaleerd dat de vrouw niet participeert, wordt daarop ingehaakt en uitgelegd over de normen en waarden in onze maatschappij. Ik denk dat alle woonbegeleiders daar ook oog voor hebben. Ik besef me dat wij als locatie ongeveer een jaar geleden hebben afgesproken om maximale inspanning te leveren om met die methodiek te werken. Veel mensen waren hier sceptisch over, de evaluatie moet ook nog plaatsvinden, maar het is absoluut een methode om de mensen die je eigenlijk nooit ziet in beeld te krijgen.” (Programmabegeleider)

8.3.1.8 Zorg voor vrouwelijke vertegenwoordiging in de bewonersraad

Een bewonersraad kan ervoor zorgen dat de drempel om vragen te stellen en een medebewoner te benaderen lager wordt. Door ook actieve vrouwen in de bewonersraad te hebben, voelen wellicht meer vrouwen zich gerepresenteerd in het azc en zijn zij eerder bereid om in te gaan op aansporingen vanuit de bewonersraad om mee te doen aan een participatie-activiteit.

“We hebben een bewonersraad die het afgelopen jaar goed gefunctioneerd heeft. Het idee is om vanuit de bewonersraad met ideeën te komen om het maximale uit de medebewoner te halen en om een positieve bijdrage te leveren aan het welzijn op het azc alsook de omgeving. Daar zijn ook vrouwen heel actief bij betrokken. De bewonersraad is een representatie van alle bevolkingsgroepen op het azc.”

(Programmabegeleider)

8.3.2 Vertrouwen creëren en een sociaal netwerk opbouwen

8.3.2.1 Bouw een vertrouwensband op met vrouwen in het azc

Leer de vrouwen, hun familie en cultuur kennen, zodat je met de vrouwen een vertrouwensband op kunt bouwen. Wanneer de vrouwen jou vertrouwen, zijn ze eerder geneigd om in te gaan op jouw voorstellen om mee te doen aan participatie-activiteiten.

“Als locatie zijn wij heel erg trots dat wij goed contact hebben met de bewoners, dat wij aanspreekbaar zijn en niet boven de bewoners staan. Wij proberen waar mogelijk naast de bewoners te gaan staan.”

(Programmabegeleider)

8.3.2.2 Hou het contact warm

Hou persoonlijk contact met de vrouwen. Stuur af en toe een berichtje om te vragen hoe het gaat. Vraag na of ze daadwerkelijk hebben meegedaan met de activiteit en vraag wat ze van de activiteit vonden. Hebben ze ideeën hoe het beter of anders kan?

8.3.2.3 Help vrouwen een sociaal netwerk op te bouwen

- Begin met een vrouwengroep op het azc zelf, waar vrouwen bijvoorbeeld samen koffie drinken en de Nederlandse taal oefenen;
- Zorg ervoor dat in het vrouwengroepje alleen vrouwen zitten die uit hetzelfde land komen of dezelfde taal spreken, zodat ze elkaar kunnen verstaan en onderling ervaringen kunnen uitwisselen;
- Als de vrouwen elkaar wat langer kennen en een netwerk hebben opgebouwd, kunnen ze een keer samen naar buiten gaan. Dat zet vrouwen vervolgens aan om ook eens andere activiteiten buiten het azc te gaan doen;

- Als dit goed gaat, kun je langzaam vrouwen uit andere landen en culturen bij de vrouwengroep betrekken.

8.3.2.4 Help vrouwen hun talenten te ontdekken en zelfvertrouwen te ontwikkelen

Vrouwen in het azc hebben vaak veel te bieden, maar dit is niet bij iedere vrouw makkelijk te zien. Soms liggen talenten en competenties niet direct aan de oppervlakte.

- Er zijn begeleiders nodig die hen niet vanuit beperkingen, maar vanuit kwaliteiten benaderen¹⁶;
- Wanneer vrouwen hun talenten ontdekken, groeit hun zelfvertrouwen;
- Door het vergroten van het zelfvertrouwen en geloof in eigen kunnen, zullen vrouwen vervolgens sneller geneigd zijn om mee te doen met een participatie-activiteit. (De Gruijter et al., 2020; Verloove & De Vries, 2020)

8.3.3 Voorlichting geven

8.3.3.1 Geef aan echtparen (vrouw én man) herhaaldelijk laagdrempelige voorlichting over vrouwenemancipatie en de participatiesamenleving in Nederland

Soms wordt gesignaleerd dat de echtgenoot een rol speelt in het niet-participeren van de vrouw. Een deel van de azc-bewoners komt uit gemeenschappen waar traditionele man-vrouwrollen gebruikelijk zijn (De Gruijter et al, 2021). Wees hier alert op.

- Geef voorlichting over vrouwenemancipatie en de participatiesamenleving (meedoen in de samenleving vanaf dag 1) in Nederland aan *echtparen*, niet alleen aan de man of de vrouw. Zo bereik je sneller ook die vrouwen die van hun man niet mogen meedoen aan participatie-activiteiten;
- Het is belangrijk om dit herhaaldelijk te doen, omdat het vaak niet blijft hangen na 1 of 2 gesprekken. Zowel in de periode na aankomst op het azc als bij KNM¹⁷ krijgen nieuwe bewoners veel informatie. De informatie over vrouwenemancipatie en de participatiesamenleving kan in die veelheid ‘wegzakken’;
- Daarnaast is vrouwenemancipatie en –participatie vaak een nieuw concept waar extra aandacht aan besteed moet worden.
 - Het is belangrijk dat helder uitgelegd wordt wat ermee wordt bedoeld, aan zowel de vrouw als de man. Voor beiden kan het nieuw zijn dat een vrouw niet alleen maar met de kinderen thuis hoeft te zitten, maar dat van haar *verwacht* wordt dat zij ook gaat werken of op andere manieren actief wordt in de maatschappij;
 - Dit vereist bij *beiden* een omslag in het denken, wat één van de eerste stappen naar de activatie van vrouwen is. Zo’n omslag is niet vanzelfsprekend en eenvoudig, en vraagt tijd.

“Ik denk wel als we dat beter uitleggen, er meer vrouwen zullen deelnemen en ook als de casemanagers in de persoonlijke gesprekken het goed kunnen uitleggen.” (Coördinator VWC)

¹⁶ In de Aan de Slag-methodiek: coördinatoren VWC en supporters. Maar dit uitgangspunt geldt ook voor de betrokken COA-medewerkers.

¹⁷ Als azc-bewoners een status krijgen, krijgen zij van COA o.a. KNM – Kennis Nederlandse Maatschappij – aangeboden. Dit is een verplicht onderdeel van het inburgeringstraject.

8.3.3.2 Breng vrijwilligersactiviteiten actief en regelmatig onder de aandacht bij vrouwen én mannen

Voor veel azc-bewoners is vrijwilligerswerk een onbekend concept, waar ze het nut niet van inzien.

- Leg regelmatig uit wat vrijwilligerswerk is, en hoe het op kortere en langere termijn mannen én vrouwen kan helpen;
- Vrouwen met kinderen zijn vaak niet gewend om te werken. Hoe vaker je over vrijwilligersactiviteiten vertelt, hoe groter de kans dat vrouwen enthousiast worden en mee gaan doen. Vertel bijvoorbeeld regelmatig tijdens informele taallessen en NT2-lessen¹⁸ kort over vrouwenactiviteiten of de vrouwengroep op het azc.

“Het eerste wat mensen mij vragen als ik zeg dat er vrijwilligerswerk is, is: ‘wat ga ik daarmee winnen?’ En ik zeg: ‘ja wat ga jij winnen, jij gaat met andere mensen buiten het azc praten, jij gaat zien hoe het leven is buiten het azc, jij gaat leren hoe het werkt hier in Nederland.’ Heel veel mensen in het azc zijn zo. Het is heel jammer dat mensen zo denken.” (Vrouwelijke supporter)

“De kracht van de boodschap is herhaling. Steeds weer prikkelen, steeds herhalen.” (Coördinator VWC)

8.3.3.3 Leg werkende vrouwen het belang van een flexibele houding uit

Vrouwen in het azc die in het land van herkomst gewerkt hebben, kunnen soms een voorkeur hebben voor werk dat op dit moment buiten hun bereik ligt. Help hen te begrijpen dat zij hun oude werk nu nog niet kunnen oppakken, en wat in de tussentijd de voordelen van vrijwilligerswerk zijn. (De Gruijter & Hermans, 2019)

8.3.3.4 Maak voor de verschillende voorlichtingen en bij het informatiemateriaal over participatie-activiteiten gebruik van beeldmateriaal

Vrouwelijke azc-bewoners zijn vaker analfabeet dan mannen.

- Door beeldmateriaal te gebruiken vergroot je de kans dat zij de informatie begrijpen;
- Gebruik aantrekkelijke afbeeldingen of videomateriaal. Hierdoor zullen vrouwen eerder de stap zetten om mee te doen aan een participatie-activiteit.

8.4 Tips bij het organiseren van activiteiten

8.4.1 Betrek de vrouwen in het azc bij de organisatie van participatie-activiteiten

Probeer vrouwen bij de organisatie van activiteiten te betrekken. Hierdoor zullen zij sneller geneigd zijn om mee te doen met participatie-activiteiten die worden georganiseerd, en om informatie over deze activiteiten te verspreiden onder andere vrouwen in het azc. Betrokkenheid bij de organisatie van activiteiten zorgt er ook voor dat vrouwen zich meer betrokken voelen bij het azc.

- Inhoudelijk: haal bij de vrouwen hun behoeftes op. Wat zouden zij graag willen doen? Gebruik dit als startpunt om op zoek te gaan naar passende activiteiten voor de vrouwen;
- Praktisch: welke randvoorwaarden noemen vrouwen zelf om mee te willen doen? Welke tijden vinden zij bijvoorbeeld handig?

¹⁸ Lessen Nederlands als tweede taal.

- Organisatie: geef vrouwen ook de kans om zelf een activiteit te organiseren. Welke expertise hebben zij zelf om in te brengen? Maak zoveel mogelijk gebruik van de kennis en kunde van de aanwezige vrouwen.
 - Vrouwen die in het land van herkomst gewerkt hebben, willen vaak in Nederland zo snel mogelijk hun oude beroep uitoefenen. Denk aan activiteiten rond persoonlijke verzorging en beauty (kapsters, nagelstylistes), yoga en fitness, of hobby (schilderles). Maar er is ook een voorbeeld van een vrouw met managementervaring die een compleet nieuw schoonmaakplan voor het azc uitwerkte, en dat proces indien gewenst ook had kunnen aansturen.

“Ga niet voor bewoners denken, dit voorkomt teleurstellingen. Neem ze mee in het bedenken en opzetten van activiteiten.” (Programmabegeleider)

8.4.2 Nodig een echtpaar uit om samen deel te nemen

Als een vrouw niet deel wil nemen aan gemengde activiteiten, of als haar man hier moeite mee heeft, nodig dan haar man (de eerste keren) uit om mee te gaan.

De vrouw kan zo zelfvertrouwen opbouwen en na een tijdje zelfstandig deelnemen. De echtgenoot kan zelf zien wat er gebeurt tijdens de activiteit. Op deze manier kunnen beiden er aan wennen dat het in Nederland heel gewoon is dat mannen en vrouwen gezamenlijk activiteiten uitvoeren.

8.4.3 Werk samen met een vrouwelijke supporter

Contact met en begeleiding door een vrouwelijke supporter verlaagt voor vrouwen de drempel om mee te doen met een activiteit.

8.4.4 Zorg voor formele of informele kinderopvang

Als vrouwen niet 24 uur per dag met de kinderen bezig hoeven te zijn, kunnen ze nadenken over hoe ze hun toekomst voor zich zien en wat ze (nu en straks) zelf graag zouden willen doen.

Wanneer zij dit eenmaal weten, hebben zij vervolgens ook tijd nodig om daadwerkelijk mee te kunnen doen aan een activiteit. Ook hiervoor is het nodig dat zij hun kinderen in vertrouwde handen achter kunnen laten. Dit kan bij de professionele kinderopvang op het azc zijn, of bij bekende vrouwen in het azc.

“Veel vrouwen zijn alleen in het azc met hun kinderen en zonder man. Waar laat je je kinderen achter? Er is hele beperkte kinderopvang.” (Bewoonster)

8.4.5 Zorg voor participatie-activiteiten waarbij de kinderen mee kunnen

Als het niet lukt om voor kinderopvang te zorgen, of wanneer de (professionele) kinderopvang maar beperkt open is, zorg dan voor voldoende aanbod aan participatie-activiteiten waarbij de vrouwen hun kinderen mee kunnen nemen. Dit neemt een barrière om mee te doen weg. Voorbeeldactiviteiten worden gegeven in paragraaf 8.5.

8.4.6 Organiseer participatie-activiteiten op verschillende dagdelen

Zo krijgen zoveel mogelijk vrouwen de kans om mee te doen. Probeer de breng- en haal-tijden van schoolgaande kinderen te vermijden.

8.4.7 Bied participatie-activiteiten aan in meer talen dan het Nederlands en Engels

Door activiteiten ook aan te bieden in de moedertaal van de vrouwen, wordt voor sommigen de drempel lager om mee te doen. Vrouwen die nog maar net in Nederland zijn, voelen zich vaak onzeker omdat ze de Nederlandse taal nog niet beheersen. Door deze barrière weg te nemen, komen er wellicht meer vrouwen op de activiteiten af. Dit kan bijvoorbeeld een wekelijks koffie-uurtje voor enkel Arabisch, Farsi of Tigrinya sprekende vrouwen zijn, waar ook een vrouwelijke supporter bij aanschuift.

“Er zijn veel vrouwen die geen andere taal spreken dan hun eigen taal, en voor hun is het dan toch heel moeilijk om mee te doen omdat ze niks begrijpen. De vrouwen die meedoen zijn de vrouwen die zich verstaanbaar kunnen maken. De vrouwen die dat niet kunnen zitten 9 van de 10 keer in hun woning en zijn afhankelijk van andere mensen of hun kinderen als ze die hebben. We proberen ze erbij te betrekken, maar het is van buitenaf ook vaak een eis dat ze zich verstaanbaar kunnen maken. Dat maakt het voor die groep heel lastig.” (Programmabegeleider)

8.4.8 Zorg voor participatie-activiteiten die alleen voor vrouwen toegankelijk zijn

Bij activiteiten waar alleen vrouwen aanwezig mogen zijn, zullen de vrouwen zich veilig voelen en sneller geneigd zijn om mee te doen. Benadruk, het liefst meerdere malen, voorafgaand aan dergelijke activiteiten dat er geen mannen aanwezig zullen zijn.

8.4.9 Zorg voor een aparte vrouwenruimte in het azc

Als er een ruimte is waar alleen vrouwen mogen komen, zullen zij zich veilig voelen en sneller geneigd zijn om mee te doen aan participatie-activiteiten. Een andere optie is om bestaande activiteitenruimten (sportzaal, recreatiezaal) op specifieke tijdstippen te reserveren voor vrouwen. Een tip is om, indien van toepassing, ramen te bedekken tegen inkijk (bijv. door gordijnen te sluiten of jaloezieën naar beneden te doen). Dit zal de vrouwen helpen om zich veilig te voelen en vrij mee te kunnen doen.

“Het is moeilijk voor vrouwen van onze cultuur om in een ruimte te zijn met alleen mannen. En er zijn zoveel verschillende culturen, waardoor vrouwen sneller worden lastig gevallen in zo'n ruimte. Het maakt niet uit of je een hoofddoek draagt, vrouwen worden lastiggevalen door mannen. Daardoor wordt het moeilijk voor vrouwen om mee te doen aan activiteiten.” (Bewoonster)

“Op een gegeven moment heb ik de jongens gevraagd: goh, wat zouden jullie ervan vinden als hier [de recreatieruimte] een vrouw zou komen? Ze keken me aan alsof ze water zagen branden. Een van de jongens zei: het ligt er wel aan hoe ze gekleed is hoor, anders kan het echt niet. Het moet allemaal goed dicht zijn, geen korte rokjes, de hals moet bedekt zijn. Ik was verbaasd want het was een jongen van 20 die dit zei, die als kleine jongen naar Nederland was gekomen.” (Programmabegeleider)

8.4.10 Zorg voor een groot aanbod aan individuele en groepsactiviteiten dat aansluit bij de interesses van vrouwen

Vrouwen doen sneller mee aan activiteiten die zij interessant en leuk vinden. Voor vrouwen werkt participeren in een groep vaak erg goed omdat ze zich dan zekerder en veiliger voelen. Zie paragraaf 8.5 voor voorbeelden van dergelijke activiteiten.

8.4.11 Leg de vrouwen duidelijk uit waar een participatie-activiteit plaatsvindt en hoe zij daar moeten komen

Laat een vrouwelijke supporter aan de vrouwen uitleg geven over de participatie-activiteiten en de route ernaartoe. Zij kan ook mee gaan. De locatie moet makkelijk bereikbaar zijn.

8.4.12 Zorg voor vervoer naar de activiteiten

Het komt voor dat vrouwen in hun land van herkomst niet gewend waren zelfstandig met fiets, auto of OV te reizen. Veel vrouwen hebben nooit geleerd om te fietsen. Verzorg daarom, indien mogelijk, enkele keren per jaar fietsles (bijvoorbeeld door Veilig Verkeer Nederland). Het helpt hen ook wanneer er een (vrouwelijke) vrijwilliger is die de vrouwen met een busje naar de activiteiten kan brengen. Oefen een keer samen met het reizen in het OV, voordat een vrouw voor de eerste keer alleen met het OV reist. Voor meer algemene vervoerstips, zie paragraaf 5.9.

“Wij zijn hier heel erg afhankelijk van het OV of de fiets, maar fietsen is sowieso al een probleem en de meeste mensen hebben geen fiets. En OV is best lastig als je niet kunt lezen, en als je wel kunt lezen dan moet er reiskostenvergoeding zijn, want anders is het duur.” (Programmabegeleider)

8.5 Participatie-aanbod voor vrouwen

8.5.1 Aandachtspunten bij vrouwspecifiek participatie-aanbod

Om zoveel mogelijk vrouwen te betrekken bij participatie-activiteiten, is het belangrijk om het aanbod van activiteiten beter aan te laten sluiten bij de wensen en behoeften van vrouwen.

- Veel vrijwilligerswerk is vrij fysiek. Vrouwen vinden dat vaak niet prettig, zeker niet als het een ‘gemengde’ activiteit is waar ook mannen bij aanwezig zijn;
- Activiteiten die uitdrukkelijk alleen toegankelijk zijn voor vrouwen, spreken vrouwen meer aan;
- Voor vrouwen is het vaak nog belangrijker dan voor mannen dat activiteiten zo laagdrempelig mogelijk toegankelijk zijn. Zorg daarom voor voldoende vrouwspecifiek participatie-aanbod op de onderste treden van de participatieladder;
- Organiseer participatie-activiteiten die de vrouwen al kennen uit het land van herkomst.

Vrouwen kunnen in principe natuurlijk meedoen met alle activiteiten die aangeboden worden. In de kaders 5.3.1.1 en 5.6.1.1 staan veel voorbeelden van activiteiten binnen en buiten het azc. De volgende activiteiten worden door vrouwen zelf het vaakst genoemd als activiteit die zij leuk vinden om te doen.

8.5.2 Sportactiviteiten

Vrouwen in het azc willen meer mogelijkheden hebben om te sporten. Het faciliteren van een sportruimte exclusief voor vrouwen, of een bestaande sportruimte reserveren voor vrouwen op specifieke tijdstippen, helpt hierbij. Ook zouden zij het leuk vinden om zich aan te sluiten bij een bestaand (vrouwen-)sportteam in de gemeente.

Sporten die vaak genoemd worden zijn volleybal, basketbal, zwemmen en dansen.

“Iraanse vrouwen vinden het leuk om samen te dansen. Het is goed voor onze depressie als we samen iets leuks kunnen doen.” (Azc-bewoner)

8.5.3 Moeder-kind activiteiten

Veel vrouwen in het azc hebben kleine kinderen die ze niet bij iemand anders kunnen of willen achterlaten. Om deze vrouwen toch te activeren zouden er moeder-kind activiteiten georganiseerd kunnen worden, zodat de kinderen samen of met hun moeders bezig zijn, en de moeders ondertussen de gelegenheid hebben om andere moeders te ontmoeten en met hen te kletsen.

Voorbeelden van moeder-kind activiteiten zijn:

- Een moeder-kind filmochtend of filmmiddag;
- Samen knutselen, tekenen of schilderen;
- Uitjes naar bijvoorbeeld de dierentuin, waarbij zowel moeder als kind welkom zijn.

8.5.4 Hobbyactiviteiten

Vrouwen in het azc vinden het leuk om o.a. te schilderen en te tekenen, te breien en te naaien, om samen muziek te maken en naar muziek te luisteren, om samen te koken en te bakken, en om gezamenlijk een schrijf-/leesclub te hebben.

“Nu in coronatijd kunnen vrouwen misschien mondkapjes maken. Ook de vrouwen die misschien van hun mannen niet mee mogen doen, mogen dan misschien wel omdat dit belangrijk is voor iedereen.” (Azc-bewoner)

“Met Halloween hebben moeders met hun kinderen pompoenen uitgehold en versierd. Vaders kunnen ook meedoen. Zo leren ze over Nederlandse feestdagen.” (Azc-bewoner)

8.5.4.1 Kader: Droomdekentjes

In gemeentes zijn vaak naaiclubjes te vinden, waarbij niet alleen Nederlanders maar ook vluchtelingen en/of andere migranten kunnen aansluiten. Een voorbeeld hiervan is het project ‘Droomdekentjes’ van Stichting de Regenboogboom. Via Stichting de Regenboogboom kunnen vrouwelijke azc-bewoners helpen met het maken van Droomdekentjes voor kinderen die plotseling te maken hebben met een grote uitdaging. Dit kan een ziekte, maar ook een traumatische ervaring, geweld of een (verstandelijke) beperking zijn. Droomdekentjes zijn kleurrijke dekentjes waaronder kinderen veilig kunnen dromen. Het zijn dekentjes die worden genaaid, gequilt, gebreid of gehaakt door droomdekengroepen verspreid over heel Nederland. Zie voor meer informatie: www.regenboogboom.nl

8.5.5 Persoonlijke verzorging

Onder de vrouwelijke azc-bewoners zijn kapsters die de haren van andere vrouwen kunnen knippen; yoga- en fitness-instructeurs die andere vrouwen kunnen stimuleren om te gaan bewegen; en nagelstylistes die kunstnagels bij andere vrouwen kunnen zetten.

Samen make-uppen en bezig zijn met persoonlijke verzorging is niet alleen gezellig. Het kan ook een positieve invloed hebben op het (sociale) zelfvertrouwen en het psychische welzijn. Het kan helpen een negatieve spiraal te doorbreken.

8.5.6 Zorgen voor anderen

Vrouwen in het azc willen voornamelijk activiteiten doen waarbij ze anderen kunnen helpen. Zij vinden het bijvoorbeeld leuk om in een verzorgingstehuis te werken waarbij zij voor ouderen een kopje thee kunnen maken en met hen kunnen wandelen en praten.

Ook vinden zij het leuk om te koken en te bakken, bijvoorbeeld door het verzorgen van de catering bij bijeenkomsten van de gemeente of voor een feest in een verzorgingstehuis. Werken in (kringloop)winkels is ook een activiteit die vrouwen graag doen.

“Ik wil graag iets doen om anderen te helpen. Ik kan nu wel vrijwilligerswerk doen, maar er is nu niks dat mij interesseert. Het werk dat er nu is, vind ik meer voor mannen. De speeltuin schoonmaken, tuin schoonmaken, sportschool schoonmaken, bladeren oprapen.... Dit zijn fysieke activiteiten die vrouwen niet kunnen doen.” (Azc-bewoner)

“Het voordeel van binnen een welzijnsorganisatie werken is dat we beschikken over keukens. Die keukens zijn natuurlijk vaak bezet, maar als je het creatief inricht, kan je mensen ook wat lekkers laten maken voor een activiteit die elders plaatsvindt. Bijvoorbeeld voor een voorlichting van een gemeente en een Centrum voor Jeugd en Gezin, hebben we ze wel eens wat lekkers laten maken voor bij de koffie in de pauze. Gewoon cakejes. Dat spreekt aan.” (Coördinator VWC)

8.5.7 Taalactiviteiten

Veel vrouwen in het azc willen zo snel mogelijk de Nederlandse taal leren. Dit kan door middel van een taalclub in het azc waarbij vrouwen elkaar Nederlands leren praten, lezen en schrijven. Soms is het voor de vrouwen ook mogelijk om aan te sluiten bij lokale taalcafés. Een aparte vrouwengroep verlaagt de drempel.

8.5.7.1 Kader: Dilemma - genderstereotypen faciliteren of niet?

In Nederland is er geen scheiding van mannen en vrouwen in de publieke ruimte. De rolpatronen tussen mannen en vrouwen zijn (relatief) gelijk. In sommige landen van herkomst is dat anders. Dit zorgt ervoor dat vrouwen vaak liever deelnemen aan activiteiten waar geen mannen bij zijn. Ook doen zij graag activiteiten, die we in Nederland vaak als ‘stereotype’ zien, zoals naaien, make-uppen, bakken of vrijwilligerswerk dat ‘verzorgend’ is, bijvoorbeeld wandelen met ouderen.

Dit kan bij de #Meedoen-balie een dilemma opleveren:

- Faciliteren we ‘typisch vrouwelijke’ en gescheiden activiteiten? Zo worden meer vrouwen actief, maar houden we ook de verschillende rolpatronen in stand;
- Of doen we dat niet, omdat vrouwen (en mannen) er aan zullen moeten wennen dat de publieke ruimte in Nederland anders is ingericht? In dat geval zullen minder vrouwen meedoen en meer geïsoleerd blijven. Dat draagt alsnog niet bij aan hun integratie.

Er is geen pasklaar antwoord wat wel of niet goed is.

Het stimuleren van veranderende rolpatronen kan positief uitpakken (vrouwen-emancipatie; grotere kansen op participatie en integratie in de Nederlandse samenleving).

Het kan ook negatief uitpakken (spanningen in gezinnen; echtscheidingen).

Ga in gesprek

Ga als medewerkers van de #Meedoen-balie met elkaar in gesprek over dit thema. Hoe denken jullie hierover? Waar voelt iedereen zich wel of niet goed bij? Wat weegt voor jullie zwaarder?

Ga ook in gesprek met vrouwen die vragen om aparte activiteiten. Betrek eventueel ook hun man hierbij. Zeg niet zomaar dat het wel of niet kan. Verken samen of er manieren zijn waarop een vrouw eventueel wel deel zou kunnen nemen aan een gemengde activiteit. De uitkomst van het gesprek kan ook zijn dat een gescheiden activiteit voor haar toch de beste oplossing is.

Pharos ontwikkelde de praatkaarten 'Partnerrelaties na de vlucht'. Deze kaarten helpen je om gesprekken te voeren over de relatie tussen man en vrouw en veranderende rolpatronen. In de bijbehorende handleiding staan veel tips hoe je dit aanpakt.

9 Wet- en regelgeving

9.1 Algemene aandachtspunten bij vrijwilligerswerk door azc-bewoners

Voor iedereen die in Nederland vrijwilligerswerk doet, gelden bepaalde wetten en regels. Dit geldt ook voor azc-bewoners. De belangrijkste punten rond vrijwilligerswerk door azc-bewoners worden hieronder vermeld.

- Zie voor meer informatie over algemene wetten en regels rond vrijwilligerswerk de informatie op de website van Vereniging NOV:
<https://www.nov.nl/themas/wettenenregels/dossiers>
- Zie voor meer informatie over de regels rond vrijwilligerswerk door azc-bewoners de handreiking Vrijwilligerswerk door asielzoekers en statushouders in de opvang, van het ministerie van SZW in bijlage 3.

9.1.1 Vrijwilligerswerk is onbetaald

Wel mag een vrijwilliger een vergoeding krijgen van daadwerkelijk gemaakt kosten, of een vrijwilligersvergoeding ontvangen. Per 1 januari 2021 is de vrijwilligersvergoeding maximaal 180 euro per maand of 1800 euro per jaar.

In de praktijk geven de meeste vrijwilligersorganisaties geen vrijwilligersvergoedingen aan vrijwilligers, dus ook niet aan azc-bewoners. Voor zelfwerkzaamheid binnen het azc krijgen azc-bewoners wel een kleine vergoeding.

9.1.2 Vrijwilligerswerk alleen bij niet-commerciële organisaties

Het vrijwilligerswerk wordt gedaan bij organisaties van algemeen nut, zonder winstoogmerk, die geen vennootschapsbelasting betalen.

9.1.3 Arbeidsverdringing

Het vrijwilligerswerk is niet óók betaalde arbeid. Als er een jaar lang geen betaalde medewerker de werkzaamheden heeft uitgevoerd en er is ook geen vacature geweest voor een betaald medewerker, dan kunnen werkzaamheden ook als vrijwilligerswerk gedaan worden.

9.1.4 Vrijwilligersverklaring voor azc-bewoners

Er gelden verschillende regels voor een vrijwilligersverklaring voor asielzoekers en statushouders.

Voor *asielzoekers* is het nodig dat de ontvangende organisatie een vrijwilligersverklaring aanvraagt bij het UWV. De coördinator van de vrijwilligerscentrale kan hierbij ondersteunen door te helpen bij het correct invullen hiervan, of kan gemachtigd worden om dit te doen. De coördinator verlaagt hiermee de drempel voor organisaties om deze administratieve hobbel te nemen.

Zodra het UWV de verklaring afgegeven heeft, kunnen de asielzoekers starten. Als het UWV beslist de verklaring niet af te geven, moet deelname van asielzoekers aan het vrijwilligerswerk stoppen.

Statushouders hebben geen vrijwilligersverklaring meer nodig om vrijwilligerswerk te mogen doen. Als zij een uitkering krijgen, gelden voor hen dezelfde regels als voor andere uitkeringsgerechtigden die

vrijwilligerswerk willen doen. Zie voor meer informatie over vrijwilligerswerk en uitkeringen: <https://www.nov.nl/themas/wettenenregels/dossiers/vrijwilligerswerk+en+uitkeringen>.

9.2 Algemene aandachtspunten bij werkervaringsplekken, stages en betaald werk door azc-bewoners

De bovenste twee treden van de participatieladder gaan over betaald werk met ondersteuning (werkervaringsplekken, stages) en 'gewoon' betaald werk zonder verdere ondersteuning (zie ook bijlage 2). Deze treden zijn voornamelijk interessant voor statushouders in afwachting van een woning in de gemeente. In de praktijk blijkt het voor azc-bewoners echter niet zo eenvoudig om stageplekken, werkervaringsplekken of een betaalde baan te vinden.

Het is geen kerntaak van COA om azc-bewoners toe te leiden naar betaald werk, maar zij kunnen bewoners hier wel op voorbereiden. Enkele mogelijkheden:

- Faciliteer een job-center op het azc waar bewoners terecht kunnen met alle vragen rond betaald werk;
- Zoek hiervoor eventueel samenwerking met het lokale WerkgeversServicepunt (WSP). Betaald werk vinden vraagt immers weer andere competenties en netwerken dan voor vrijwilligerswerk of andere participatie-activiteiten;
- Organiseer (in plaats van een job-center) 3 keer per jaar samen met het WSP een themamiddag rond werk zoeken op het azc. Geïnteresseerde bewoners kunnen dan in een soort 'carousel' informatie en hulp krijgen van medewerkers van het WSP over alle onderdelen van het sollicitatieproces:
 - Foto maken voor op het CV;
 - Hulp krijgen bij het opstellen van een CV;
 - Informatie over hoe een goede sollicitatiebrief in elkaar zit;
 - Voorbereiden en oefenen van een sollicitatiegesprek;

Ook als hier niet direct een baan uit voort komt, doen de azc-bewoners hier waardevolle ervaring mee op die hen goed van pas zal komen als zij het azc verlaten – of dat nu in Nederland of in hun land van herkomst is;

- COA heeft een werkgeversgids ontwikkeld om werkgevers te ondersteunen om met nieuwkomers in zee te gaan. Deze werkgeversgids is te vinden in bijlage 3;
- Zoek samenwerking met lokale bedrijven om bewoners mee te laten proefdraaien.

"Twee bewoners van ons zijn nu via een extern schoonmaakbedrijf aan het proefdraaien bij de lokale McDonalds, met als optie om bij wederzijds bevalen daar echt aan het werk te gaan. Ik ben wel hoopvol dat dat een contract en een baantje op gaat leveren. Wij doen dit nu in groepjes van twee om het een beetje beheersbaar te houden, want het vraagt toch meer energie en inzet dan de gemiddelde nieuwe medewerker." (Huismeester)

10 Randvoorwaarden en kosten

10.1 Benodigde competenties van de uitvoerders

De leden van het kernteam – coördinatoren vanuit COA en vrijwilligerscentrale (VWC) en supporters – worden geselecteerd op basis van betrokkenheid, enthousiasme en bereidheid om met de doelgroep azc-bewoners te werken, en mee te werken aan een succesvolle uitvoering van de Aan de Slag-methodiek.

Er is geen specifieke vooropleiding vereist om de Aan de Slag-methodiek uit te voeren. In de praktijk hebben de meeste coördinatoren van VWC en COA wel een hbo-opleiding afgerond (vaak Social Work). Maar er zijn soms ook medewerkers met een mbo-opleiding betrokken. Wel is een aantal kenmerken en competenties noodzakelijk, deze kunnen in veel verschillende opleidingen en werkplekken opgedaan zijn.

10.1.1 Kenmerken coördinatoren VWC en COA

- Heeft affiniteit met en interesse in nieuwkomers (asielzoekers en statushouders);
- Is in dienst bij een lokale VWC¹⁹ of bij COA;
- Heeft bij voorkeur een vast contract, of anders minimaal een langlopend contract. Dit is belangrijk voor de continuïteit van de samenwerking binnen het kernteam en met de ontvangende organisaties.²⁰

10.1.2 Competenties coördinatoren VWC en COA

- Goed in samenwerken: zowel met professionals in de uitvoering en van ontvangende maatschappelijke organisaties, als met nieuwkomers (supporters);
- Communicatief sterk: zowel naar professionals in de uitvoering en ontvangende organisaties toe, als in contact met azc-bewoners (die vaak geen of beperkt Nederlands of Engels spreken);
- Sterke netwerker: contacten leggen en onderhouden met ontvangende organisaties; aanvoelen wanneer met formeel of informeel contact het meest bereikt wordt;
- Positieve basishouding: uitgaan van mogelijkheden in plaats van beren op de weg zien; enthousiasme uitstralen werkt aanstekelijk;
- Proactief werken: niet afwachten maar aanpakken, zowel in contact met ontvangende organisaties (wegnemen van schroom om met de doelgroep te werken) als met bewoners (actief benaderen om mee te doen);
- Flexibel en creatief: in het werken met azc-bewoners lopen dingen vaak net anders dan gepland, hier moeten de coördinatoren mee om kunnen gaan;

¹⁹ In de praktijk wordt de rol van coördinator VWC ook soms uitgevoerd door een andere lokale partner (bijvoorbeeld vanuit een welzijnsorganisatie of organisatie gericht op nieuwkomers). Dat kan, mits ze een breed netwerk hebben en ervaring en kennis op bemiddeling van deze doelgroep.

²⁰ In de praktijk is deze continuïteit niet altijd mogelijk. COA werkt ook met uitzendkrachten in een flexibele schil; medewerkers wisselen soms van locatie; en locaties openen en sluiten weer.

- Cultuur-sensitiviteit²¹: bewustzijn dat de eigen normen, waarden, gebruiken en rolpatronen niet voor iedereen gelden; binnen de context van de methodiek (het activeren van azc-bewoners) met deze verschillen om kunnen gaan, door een open houding en gedrag.

10.1.3 Aanvullende kenmerken voor de coördinator VWC

- Heeft ervaring met vrijwilligersmanagement;
- Heeft ervaring met projectmanagement;
- Heeft een groot netwerk van (lokale) maatschappelijke organisaties in alle sectoren van de samenleving.

10.1.4 Aanvullende kenmerken voor de coördinator COA

- Weet hoe de (formele en informele) lijnen binnen het eigen azc lopen;
- Bereikt andere COA-medewerkers, heeft invloed en betreft hen bij de uitvoering van de Aan de Slag-methodiek

10.1.5 Kenmerken supporters

Binnen de supporterspoule is er bij voorkeur voldoende diversiteit aan achtergronden (land van herkomst, sekse etc.) en talenten (organisatiekracht, mensenkennis, talenkennis etc.). De coördinator kan hierop sturen, maar is ook afhankelijk van welke bewoners zich hiervoor melden. Zie ook paragraaf 3.4.

Voor alle supporters geldt dat het een pré is als zij communicatief sterk zijn, om (mede-)bewoners te enthousiasmeren en motiveren om deel te nemen aan participatie-activiteiten.

10.2 Bij- of nascholing en intervisie

In de COA-training *Participatie van bewoners* komt het werken via de Aan de Slag-methodiek uitgebreid aan de orde.

Daarnaast is er bij verschillende aanbieders een breed aanbod aan trainingen en workshops beschikbaar, die van toegevoegde waarde kunnen zijn voor coördinatoren of andere uitvoerders van de Aan de Slag-methodiek. Deze trainingen zijn dan niet specifiek gekoppeld aan de Aan de Slag-methodiek, maar kunnen de benodigde vaardigheden wel versterken. Enkele suggesties:

- Interculturele communicatie;
- Cultuursensitief werken;
- Gespreksvaardigheden, bijvoorbeeld motiverende gespreksvoering;
- Strategisch beïnvloeden;
- Projectmanagement (het managen van stakeholders).

Het uitwisselen van ervaringen en best practices is voor coördinatoren van COA en VWC heel waardevol. Intervisie geeft de coördinatoren inspiratie en energie om onderdelen van de methodiek op de eigen locatie (verder) te versterken.

²¹ Niet alle coördinatoren zullen deze competentie al ontwikkeld hebben als ze met de Aan de Slag-methodiek gaan werken, bijvoorbeeld omdat zij (binnen de vrijwilligerscentrale) niet eerder gewerkt hebben met azc-bewoners of andere 'nieuwe' Nederlanders. De bereidheid en inzet om zich verder op deze competentie te ontwikkelen is wel belangrijk.

COA faciliteert intervisie voor de COA-coördinatoren in de vorm van Best practicedagen. Ook is er regionaal contact en uitwisseling op initiatief van de Casemanagers participatie.

Vereniging NOV doet hetzelfde voor de VWC's in de vorm van landelijke bijeenkomsten voor coördinatoren waarin inhoudelijke thema's gecombineerd worden met intervisie. Daarnaast zijn er wekelijks online spreekuren waar de coördinatoren aan elkaar en aan Vereniging NOV vragen kunnen stellen. Het digitale platform Vrijwillige Inzet biedt een besloten werkomgeving waar coördinatoren vragen, kennis en tools rond participatie van azc-bewoners met elkaar kunnen delen.

10.3 Overige randvoorwaarden

Om de Aan de Slag-methodiek goed uit te kunnen voeren, is er een aantal randvoorwaarden nodig. Deze randvoorwaarden gelden zowel voor COA als voor de vrijwilligerscentrale (VWC):

- Voldoende uren en de ruimte om deze zelf in te delen:
 - Onderschat de tijd niet die nodig is om het netwerk met maatschappelijke organisaties te onderhouden. Dit is ook onderdeel van de andere werkzaamheden van de coördinatoren binnen de VWC;
 - Ook de interne afstemming binnen VWC of op het azc, met andere partners in de inburgeringsketen en het contact met de azc-bewoners vragen tijd én aandacht. Als de voor participatie bestemde uren niet geormerkt worden, is er het risico dat deze wegsijpelen in de waan van de dag.
- Draagvlak binnen de organisatie:
 - Het stimuleren, enthousiasmeren en toeleiden van azc-bewoners naar participatie-activiteiten is een team-prestatie. Als alle medewerkers het belang van participatie door azc-bewoners inzien en hier vanuit hun eigen rol en functie een steentje aan bijdragen, levert dit veel betere resultaten op dan wanneer deze verantwoordelijkheid slechts bij een of enkele medewerkers belegd wordt.
- Steun vanuit de directie:
 - Ook steun vanuit de directie, inclusief duidelijke beleidskeuzes, is belangrijk. Dat geldt op verschillende vlakken:
 - praktisch (tijd en ruimte);
 - inhoudelijk (erkenning van het belang van participatie en waardering voor de inzet op dit vlak);
 - borging (directie kan als directe gesprekspartner van de gemeente invloed uitoefenen op het draagvlak binnen en de (financiële) beslissingen van de gemeente).
- Een geschikte, structurele plek voor de #Meedoen-balie op het azc:
 - Hoewel de #Meedoen-balie een 'balie' heet, draagt een gezellige, vaste plek waar het spreekuur gehouden kan worden sterk bij aan het bereiken van de azc-bewoners. (zie ook paragraaf 7.2 met tips over de inrichting van de #Meedoen-balie).
- Goede samenwerking tussen azc en VWC:
 - De samenwerking tussen azc en VWC staat aan de basis van de Aan de Slag-methodiek. Als een van beide (tijdelijk) niet goed kan bijdragen of niet (volledig) achter de aanpak staat, wordt het erg lastig om voldoende bewoners te motiveren en voldoende participatie-aanbod te verzamelen waar zij aan mee kunnen doen.
- Voldoende aanbod en bereidwilligheid van ontvangende organisaties

- Zonder bereidwilligheid van ontvangende organisaties om azc-bewoners mee te laten doen aan bestaande of speciaal voor azc-bewoners georganiseerde activiteiten, is het niet mogelijk om voldoende en diverse activiteiten aan te kunnen bieden

Naast deze ‘harde’ randvoorwaarden is er nog een aantal randvoorwaarden die niet strikt noodzakelijk zijn, maar wel van grote meerwaarde²².

- Steun en betrokkenheid vanuit de gemeente:
 - Hoewel de methodiek uitgevoerd kan worden zonder betrokkenheid vanuit de gemeente, zijn de resultaten vaak veel beter als dit wel het geval is. Steun en betrokkenheid kunnen:
 - financieel zijn: door co-financiering van de inzet vanuit de VWC;
 - inhoudelijk zijn: door spreektijd te geven bij bijeenkomsten of als gemeente meer actief een verbindende rol te spelen tussen lokale maatschappelijke organisaties.
- Centraal aanbod van kennis over wet- en regelgeving:
 - Het beleidsterrein van inburgering en participatie is niet statisch. Voor lokale medewerkers van COA en VWC's kost het relatief veel energie om van alle wijzigingen in wet- en regelgeving op de hoogte te blijven. Het centraal delen van relevante wijzigingen rond inburgering, participatie en vrijwilligerswerk, en wat die wijzigingen voor de dagelijkse werkpraktijk betekenen, scheelt veel lokaal pionierswerk. De directie Vakontwikkeling en –ondersteuning van het COA en Vereniging NOV spelen hierin een belangrijke rol.

10.4 De kosten

Uitvoering van de Aan de Slag-methodiek vraagt voornamelijk personele kosten (inzet van medewerkers van COA en de vrijwilligerscentrale met enige ondersteuning) en beperkt materiële kosten.

10.4.1 Inverdieneffecten

Voordat deze kosten hieronder verder geschetst worden, is het echter ook goed om niet alleen te kijken naar de ‘harde’ kosten van de uitvoering van de methodiek, maar ook oog te hebben voor eventuele inverdieneffecten. Als bewoners actief zijn, een dagbesteding hebben en zich minder vervelen, kunnen de onderlinge spanningen en daarmee het aantal incidenten op het azc verminderen.

“Ik heb twee medewerkers volledig vrijgespeeld voor participatie. Zij hebben geen andere basistaken meer zoals infobalie of meldplicht, maar zijn altijd aanspreekbaar voor bewoners. Dat verdient zich terug. Incidenten kosten geld, energie, verdriet. Als je dat wil oplossen, moet je aan de voorkant zitten, niet aan de achterkant met alleen repressie. Ik bied bewoners een palet aan mogelijkheden maar ook een keiharde achterdeur.” (Locatiemanager)

Naast inverdieneffecten voor de azc-locatie, kan Aan de Slag ook vele andere positieve effecten hebben, die op kortere of langere termijn, direct of indirect, leiden tot verlaging van maatschappelijke

²² Zie ook paragraaf 3.3.2.3. over de rol van de gemeente

kosten. Denk hierbij aan verminderde externe overlast, snellere sociale en economische integratie en daardoor korter beroep van statushouders op de bijstand, lagere zorgkosten doordat sociale participatie bijdraagt aan gezondheid en welzijn van azc-bewoners, meer en grotere diversiteit onder vrijwilligers bij maatschappelijke organisaties (gestegen vraag na de Covid-19-crisis), etc.

10.4.2 Personele kosten:

De hier geschetste benodigde uren zijn nodig om de Aan de Slag-methodiek goed en effectief uit te kunnen voeren. Verlaging of verhoging van het aantal uren voor de beide coördinatoren is mogelijk. Maar: dit heeft tot gevolg dat de verwachtingen rond de resultaten die bereikt kunnen worden, ook omlaag of omhoog bijgesteld zullen moeten worden.

Verlaging van het aantal uren is alleen mogelijk als er lokaal een stevig team van vrijwillige medewerkers en supporters geformeerd is, die (een deel van) de praktische uitvoering op zich kunnen nemen. In dat geval kunnen de taken en rollen van de coördinatoren verschuiven en hebben zij voldoende aan minder uren.

Verhoging van het aantal uren biedt meer mogelijkheden tot begeleiding van azc-bewoners en uitbreiding en onderhoud van het lokale netwerk van ontvangende organisaties.

Benodigde uren coördinator van de vrijwilligerscentrale	8-16 u/w ²³ ;
Benodigde uren coördinator van COA:	8-16 u/w;
De andere COA-medewerkers gaan tijdens hun reguliere werkzaamheden met bewoners in gesprek over participatie en verwijzen hen door naar de #Meedoen-balie. Zij hebben hier geen apart geormerkte uren voor nodig	
Landelijke begeleiding door NOV (interview, overleg, begeleiding 36 lokale teams)	16-24 u/w.
Landelijke begeleiding door COA (interview, overleg, begeleiding 36 lokale teams)	
Communicatieve ondersteuning vanuit COA/vrijwilligerscentrale (optioneel, voor vergroting draagvlak bij organisaties, gemeenten en samenleving):	1 u/m;

10.4.3 Materiële kosten

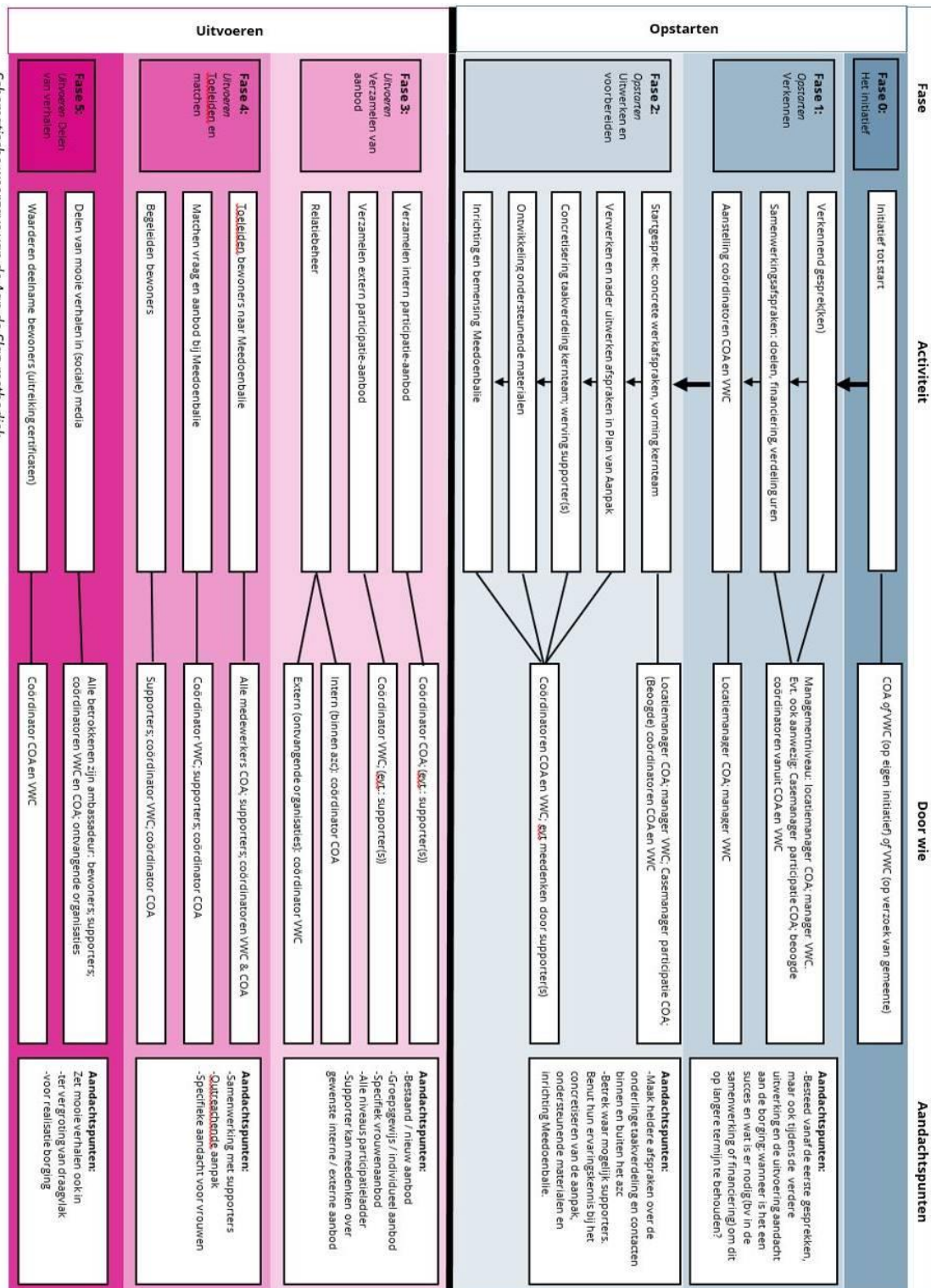
Er is een beperkt materieel budget nodig om Aan de Slag uit te kunnen voeren (schatting: €1500-€2000 per jaar). De kosten zitten vooral in inrichting, drukwerk en catering tijdens het spreekuur en eventuele feestelijke certificaten-uitreikingen. Door creatief te denken (meubels van de kringloop; inzamelingsactie gereedschap; aankleding met schilderijen door bewoners; catering door bewoners) kunnen de eenmalige, wekelijkse en periodieke materiële kosten verlaagd worden.

²³ Voor de beide coördinatoren geldt dat zij minimaal 8 uur per week nodig hebben, maar met 12 uur (of meer) betere resultaten boeken. Een gelijkwaardige verdeling van 12-12 uur tussen beide coördinatoren wordt als ideaal gezien, maar is in de praktijk niet altijd haalbaar.

- Eenmalig:
 - o Gezellige inrichting van de #Meedoen-balie op het azc (bv bank, tafel, stoelen);
 - o Banners, vlag of andere middelen om de #Meedoen-balie zichtbaar te maken;
 - o Aanschaf ondersteunende materialen zoals leenfietsen en gereedschap voor tuinklussen en fietsreparatie.
- Wekelijks:
 - o Printen van enkele flyers en menukaarten met het activiteitsaanbod;
 - o Koffie en koekjes voor bij het spreekuur bij de #Meedoen-balie.
- Periodiek:
 - o Ontwerp en printen aanvullend lokaal drukwerk;
 - o Printen certificaten;
 - o Optioneel: catering voor een feestelijke uitreiking van certificaten.
- Training (optioneel)
 - o Aan de Slag Training (twee dagdelen, per lokaal team, 8-12 deelnemers): €1500 (BTW vrij).

Bijlage 1 - Schematische weergave Aan de Slag

Hierin is te zien welke activiteiten in welke fase door wie uitgevoerd worden, en wat de aandachtspunten zijn.

Bijlage 2 - Het 6 domeinen instrument

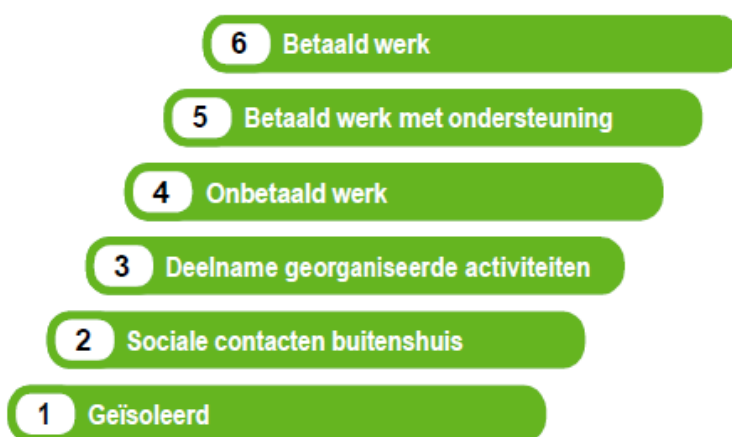
De 6 domeinen van de methodiek

Zelfzorg	• Is in staat zelfstandig persoonlijke hygiëne uit te voeren. • Kan zelfstandig zorg dragen voor eigen kamer, leefomgeving, beheer geld en bezittingen. • Zorg dragen voor eigen maaltijden.
Dag-structuur	• Dagbesteding plannen opzetten en beheren. • Hierbij activiteiten kiezen die zinvol zijn en haalbaar in de gegeven context (hobby's/studie, werk, extern vrijwilligerswerk). • Gekozen en verplichte activiteiten in de dag uitvoeren, zelfwerkzaamheid.
Sociaal netwerk	• Contacten aangaan met personen in de leefomgeving, waaronder medewerkers van het centrum. • Kunnen hanteren van basale sociale vaardigheden die nodig zijn in het samenleven met anderen. • Contacten en relaties met familieleden en vrienden/bekenden in stand houden.
Persoonlijk welbevinden	• Gepast omgaan met emoties en spanningen bij het ervaren van tegenslagen en het zoeken van oplossingen voor problemen (coping). • Gedrag kunnen aanpassen in interacties met anderen en naar de samenlevingscontext handelen. • Eigen persoonlijke problematiek en klachten in de hand kunnen houden; zo nodig behandeling ervoor zoeken of accepteren.
Externe contacten	• Plannen van nodige (vervolg)contacten buiten de directe leefwereld (GCA, behandeling, sociale diensten, advocaat). • Afspraken regelen en nakomen. • Zelfstandig reizen.
Toekomst-planning	• Bedenken en bespreken van toekomstplannen. • Aangaan en uitvoeren van een toekomstplan. • Kunnen omgaan met de ontwikkelingen in de asielpprocedure.

Bijlage 3 - De participatieladder

Afbakening treden participatieladder

Niveau 6 Betaald werk

- Heeft een arbeidscontract met een werkgever of is zzp'er EN
- ontvangt geen aanvullende uitkering van gemeente of andere uitkeringsinstantie EN
- wordt niet door anderen dan leidinggevende of collega's begeleid bij het uitvoeren van het werk EN
- maakt geen gebruik van WSW of gemeentelijke participatie-instrumenten.

Voorbeelden

- Baan met arbeidscontract
- Baan met arbeidscontract en pro forma nazorg (geen nazorg die gemeenten apart inkopen, maar nazorg als impliciet onderdeel van een re-integratietraject, waarbij geen sprake is van echte ondersteuning. De nazorg beperkt zich hierbij tot een- of tweemaal telefonisch contact)
- Zzp'ers
- Ondernemers

Niveau 5 Betaald werk met ondersteuning

- Heeft een arbeidscontract met een werkgever of is zzp'er en ontvangt daarbij ondersteuning, dat wil zeggen:
- maakt gebruik van gemeentelijke participatie-instrumenten OF
- ontvangt een aanvullende uitkering OF
- werkt in WSW-verband (intern, gedetacheerd of begeleid werken) OF
- volgt een reguliere opleiding met arbeidscomponent, onder het niveau van de startkwalificatie.

Voorbeelden

- WSW (intern/gedetacheerd/begeleid werken)
- Werk (parttime) met aanvullende uitkering van gemeente of UWV
- Werk met loonkostensubsidie
- Werk waarbij uitkering wordt verloond (o.a. bepaalde vormen van Work First)
- Werk met apart ingekocht instrument nazorg waarbij sprake is van echte ondersteuning
- Werk met externe begeleiding/jobcoach
- Werkt en volgt daarnaast een inburgeringsaanbod
- Werkt en volgt daarnaast een educatieaanbod
- Bbl-opleiding (4 dagen werken in leerbedrijf en 1 dag opleiding)
- Werken met stagevergoeding en zonder aanvullende uitkering

Participatieladder

Niveau 4 Onbetaald werk

- Doet onbetaald werk; dat wil zeggen:
- heeft geen arbeidscontract EN
- voert taken uit en heeft daarbij verantwoordelijkheden naar anderen EN
- heeft minimaal eens per week fysiek contact met anderen bij het uitvoeren van het onbetaalde werk.

Voorbeelden

- Werken met behoud van uitkering (Work First, participatiebanen e.d.)
- Duale inburgeringstrajecten met een werkcomponent
- Re-integratie-instrument met werkcomponent
- Stages
- Vrijwilligerswerk (minimaal 1 x per week contact)
- Bol-opleiding (dagopleiding met zo nu en dan stage)
- GIT-trajecten (Ge-integreerde Trajecten - scholings-trajecten waarbij een beroepsopleiding met stages wordt gecombineerd met het leren van de Nederlandse taal)

Niveau 3 Deelname aan georganiseerde activiteiten

- Neemt deel aan activiteiten in georganiseerd verband zoals verenigingen of opleiding EN
- voert geen taken uit met verantwoordelijkheden naar anderen (d.w.z. het is geen werk) EN
- neemt minimaal eens per week deel aan die activiteit waarbij hij/zij in fysiek contact komt met anderen.

Voorbeelden

- Volgen van een inburgeringsaanbod, educatieaanbod of re-integratie-instrument zonder werkcomponent
- Volgen van andere cursussen of opleidingen zonder werkcomponent
- Lidmaatschap vereniging (regelmatig een activiteit volgen waarbij je in contact komt met andere mensen)
- Regelmatig sport beoefenen in georganiseerd verband
- Vrijwilligerswerk (minder dan 1x per week contact)

Niveau 2 Sociale contacten buiten de deur

- Heeft minimaal één keer per week fysiek contact met mensen die geen huisgenoten zijn EN
- die contacten vinden niet plaats in georganiseerd verband EN
- voert geen taken uit met verantwoordelijkheden naar anderen (d.w.z. het is geen werk) EN
- die contacten beperken zich niet alleen tot functioneel contact met winkelpersoneel, hulpverlener et cetera.

Voorbeelden

- Mensen ontmoeten zoals burens, buurtbewoners en ouders van vriendjes van kinderen
- Regelmatig activiteiten buiten de deur ondernemen, zoals bezoek aan vrienden, bioscoopbezoek, museumbezoek, etc.
- Regelmatige mantelzorg voor niet-huisgenoten (die niet via een organisatie is georganiseerd)
- Individuele sporten zoals sportschool
- Neemt deel aan activiteiten in georganiseerd verband maar minder dan 1x per week
- Regelmatig kerk-/moskeebezoek (minimaal 1 x per week)

Niveau 1 Geïsoleerd

- Heeft niet of nauwelijks contact met anderen dan huisgenoten EN
- de contacten buiten de huisgenoten beperken zich tot functionele contacten (winkelpersoneel, hulpverleners, buschauffeurs, etc.).

Voorbeelden

- Nauwelijks contacten buiten de deur
- Mantelzorg voor huisgenoten
- Alleen actieve contacten via internet/e-mail
- Dakloos zonder contacten met niet-daklozen behalve hulpverleners.

Bijlage 4 - Diversen

- Plan van aanpak #Meedoen-balie
- Functiebeschrijvingen kernteam
- Nieuwkomers op weg naar werk – gids voor werkgevers
- Vrijwilligerswerk door asielzoekers en statushouders in de opvang
- Aan de Slag in tijden van COVID
- Praatkaarten partnerrelaties na de vlucht (inclusief handleiding)
- Handboek Aan de Slag

Deze documenten zijn ook te vinden op Plein en op het Platform Vrijwillige Inzet. Daar zijn nog meer praktische formats en tools te vinden die je kunt gebruiken tijdens het werken met de Aan de Slag-methodiek.

Literatuurlijst

Bakker, L., Bekkers, R., Reitsma, J., Sederel, C., Smets, P., & Younes, Y. (2018). *Vrijwilligerswerk : stimulans voor tijdige participatie en integratie?* Barneveld: Significant

Bal, M (2019). *Handboek Opvang in beweging. Verbeteren van het welzijn om te bewegen naar de toekomst*. Den Haag: COA

Bureau VolZin. (2021, 3 maart). Stijgen op de participatieladder met Bureau VolZin [Illustratie]. Geraadpleegd van <https://bureauvolzin.nl/re-integratie-uwv-gemeente/participatieladder/>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2021, 3 maart). Hoeveel asielzoekers komen er naar Nederland? [Dossier Asiel, migratie en integratie]. Geraadpleegd van <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie/hoeveel-asielzoekers-komen-naar-nederland->

Cohen, A. (2009). Welfare clients' volunteering as a means of empowerment. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38(3), 522–534. <https://doi.org/10.1177/0899764008320196>

Damen, R.E.C., Dagevos, J., Huijnk, W. (2021). Refugee reception re-examined: a quantitative study on the impact of the reception period for mental health and host country proficiency among Syrian refugees in the Netherlands. *Journal of International Migration and Integration* (2021), <https://doi.org/10.1007/s12134-021-00820-6>

De Gruijter, M., & Hermans, L. (2019). *Op weg naar werk? Vrouwelijke statushouders en gemeenten over kansen en belemmeringen bij arbeidstoeleiding*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

De Gruijter, M., Razenberg, I., Yohannes, R., & Sikkema, M. (2020). *Evaluatie Pilots Veranderopgave Inburgering: Vrouwelijke nareizigers en gezinsmigranten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

De Gruijter, M., Verloove, J. & Sikkema, M. (2021). *Participatieprofielen vrouwen met een migratieachtergrond: feiten en cijfers voor gemeenten en hun partners bij (door)ontwikkeling van beleid en uitvoering van arbeidsmarkttoeleiding en re-integratie*. Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Detollenaere, J., Willems, S., & Baert, S. (2017). Volunteering, income and health. *PLoS ONE*, 12(3), 3–6. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0173139>

Gezondheidsraad. (2016). *Briefadvies Geestelijke gezondheid van vluchtelingen* (2016/01). Geraadpleegd van <https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2016/02/24/geestelijke-gezondheid-van-vluchtelingen>

Mehho, N. (2020). *Integreren in Nederland: obstakels bij hogeropgeleide vrouwelijke Syrische statushouders* (Masterscriptie).

Miltenburg, E., Dagevos, J., Huijnk, W. (2019). *Opnieuw beginnen. Achtergronden van positieverschillen tussen Syrische statushouders*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau (SCP).

Niemi, M., Manhica, H., Gunnarsson, D., Ståhle, G., Larsson, S., & Saboonchi, F. (2019). A scoping review and conceptual model of social participation and mental health among refugees and asylum seekers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(20). <https://doi.org/10.3390/ijerph16204027>

Haker, F., Van den Muijsenberg, M., Tonensma, M., Van Berkum, M., Smulders, E., Looman, B., Van Wieringen, J., Bloemen, E., Van Bokhoven, R. (2016). Kennissynthese gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning. Utrecht: Pharos.

Razenberg, I., Kahmann, M., & De Gruijter, M. (2018). *'Mind the gap': Barrières en mogelijkheden voor de arbeidsparticipatie van vluchtelingenvrouwen*. Utrecht: Kennisplatform Integratie en Samenleving.

Stavenuiter, M., Kahmann, M., Kok, M., Van Mourik, K., Out, M., & De Gruijter, M. (2020). *Re-integratie van vrouwen met een afstand tot de arbeidsmarkt*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/Movisie.

Terpstra, A (2011). *Implementatie en gebruik participatieladder*. Een inventarisatie naar de stand van zaken bij 24 gemeenten en ISD-en. Den Haag: Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Verloove, J., & De Vries, S. (2020). *Ondersteuning bij de arbeidstoeleiding van vrouwelijke statushouders*. Antwoord op veelgestelde vragen van gemeenten. Utrecht: Kennisplatform Integratie en Samenleving.